

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Рада молодих науковців

LITTERIS ET ARTIBUS: НОВІ ГОРИЗОНТИ

Випуск VII

Кременець 2022

Litteris et Artibus: нові горизонти: збірник наукових статей. Випуск VII / за заг. ред. О. В. Тригуби. Кременець : КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2022. 160 с.

*Друкується згідно з рішенням Ради молодих науковців
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка (протокол № 2 від 31 жовтня 2022 р.).*

Для внутрішнього використання.

Збірник містить статті молодих науковців, представлені в рамках роботи VII конференції молодих науковців «Litteris et Artibus: Нові Горизонти».

Редакційна колегія:

Тригуба О. В., кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології, екології та методик їх навчання КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Дубровський Р. О., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови, літератури та методик їх навчання КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Швець О. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Саланда І. П., кандидат технічних наук, доцент кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Бондар О. Б., кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач кафедри біології, екології та методик їх навчання КОГПА ім. Тараса Шевченка;

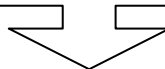
Яловський П. М., доктор філософії, старший викладач кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання.

Дизайн: Киричок С. В.

Верстка: Горголь В. А.

Відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, імен, а також за відсутність явищ плагиату несуть автори публікацій.

ISSN 2521-1021
© Авторів статей, 2022

<i>Litteris et Artibus:</i>	ПЕДАГОГІКИ	<i>нові горизонти</i>
-----------------------------	-------------------	-----------------------

**Дячук Марія, магістрантка,
Київський національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова**

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО

Постановка проблеми. Ефективно відбувається вплив на формування особистісних рис в контексті пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку саме під час проведення нескладних дослідів із об'єктами природи в закладі дошкільної освіти: з'являється ініціативність під час висловлення ідей, думок; самостійність при визначенні послідовності виконання запропонованих завдань, використанні допоміжних джерел, у розподілі власного часу. Знання про особливості пізнавальної активності, її види, вікові особливості та знання методів і методики її формування – необхідна складова компетентності вихователя закладу дошкільної освіти. Одним із ефективних методів формування пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку виступають нескладні дослідів в закладах дошкільної освіти.

Мета дослідження: представити характеристику рівнів пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Результати дослідження. Констатувальний етап педагогічного експерименту здійснювався з метою рівня пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку перед проведенням експериментального дослідження. Для проведення педагогічної діагностики рівнів сформованості пізнавальної активності дітей середніх дошкільних груп було визначено такі методи (бесіди з вихователями, анкетування) та методики дослідження: методика діагностики пізнавального розвитку «Які предмети заховані в малюнках?» (Р. Немова), методика діагностики психосоціальної зрілості поведінки дітей (О. Таран), методика Д. Годовікової, методика обстеження пізнавального розвитку дітей Е. Стребелевої.

Аналіз наукових пошуків С. Ладивір, В. Лозової та ін. засвідчили, що у формуванні та розвитку пізнавальної активності вони

виділяють три рівні: репродуктивний, інтерпретивний та творчий. Вони ж наголошують, що зростання пізнавальної активності відбувається відповідно до цих рівнів.

Ми ж у дослідженні будемо використовувати такі рівні пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку: високий, середній та низький рівні пізнавальної активності.

Характеристика рівнів пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку [складено на основі 1; 2]

Назва рівня	Його характеристика
Високий	Діти, віднесені до цього рівня, працюють охоче та тривалий час, самостійно вирішують пізнавальні завдання, шукають власні способи виконання дій, винахідливі, люблять імпровізувати під час нескладних дослідів. Такі діти у пошуково-дослідницькій діяльності з дорослими завжди ставлять багато запитань пізнавального характеру, прагнуть з'ясувати будову та призначення предмета, «зазирнути в суть питання», охоче відгукуються на пропозицію провести нескладний дослід та здатні висувати гіпотезу без підказок дорослого. Будь-яка нова проблемна ситуація викликає пошукову активність, діти активно діляться своїми емоціями, враженнями і думками, скрізь намагаються бути першими, кращими, виконати дослід самостійно, але таким дітям притаманне й легке розчарування через невдачі під час нескладних дослідів внаслідок переоцінки своїх можливостей, і нудьга в разі роботи поруч зі слабшими дітьми.
Середній	Діти характеризуються стійким і тривалим інтересом до пізнання, працюють самостійно, але за підтримки вихователя та за рахунок задавання навідних запитань під час нескладних дослідів. Дошкільники, що належать до цієї групи виявляють інтерес та активність лише в тих ситуаціях, які зумовлені змістом дослідницької діяльності та емоційною привабливістю. Вони із задоволенням можуть включатись у нові види дослідів, але в разі виникнення труднощів відразу

	втрачають інтерес і охоче приймають пропозицію вихователя працювати разом. Стратегія вихователя ЗДО в роботі з відносно активними дітьми полягає в тому, щоб не лише допомогти їм включитися у процес проведення нескладного досліду, а й підтримувати відповідну емоційно-інтелектуальну атмосферу протягом усього досліду. Відчуття радості, піднесення, успіху в ході виконання досліду спонукає дітей повторювати і закріплювати власні досягнення, навіть якщо це потребує певних інтелектуально-вольових зусиль.
Низький	Діти цього рівня характеризуються нестійким інтересом до пізнання, нестійкою увагою, виконанням досліду за зразком або наслідуванням дорослого, небажанням, відмовою від самостійного пошуку правильності припущення у досліді. Такі дошкільники важко запам'ятовують вказівки і пояснення дорослого, важко переключаються з рухової активності на розумову, байдуже ставляться до результатів своєї дослідницької діяльності. В роботі з дітьми з низькою пізнавальною активністю вихователь має враховувати те, що таким підопічним необхідно більше часу на обдумування відповіді та переключення під час етапів проведення нескладних дослідів з однієї діяльності на іншу.

Проведено експериментальне дослідження особливостей формування пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку засобом нескладних дослідів та описано одержані результати дослідження. Проаналізовано результати експериментального навчання під час контрольного етапу дослідження. З'ясовано, що у КГ, де навчання відбувалось за традиційною методикою високий рівень зріс із 33% до 36% (на 3%). Середній рівень в цій же групі із 46% зріс до 51%, а низький рівень зменшився із 21% до 13%. Отож, до високого рівня в ЕГ перед початком дослідження належало 32% дітей, а після дослідження цей показник зріс на 7% до 39%. Порівняно з КГ, де приріст дітей високого рівня був лише 3%, 7% у ЕГ – це високий результат. Щодо дітей середнього рівня, то він був у ЕГ на рівні 45 % до дослідження і після став 53% (зріс на 8,00), а у КГ приріст становив 5%. Низький рівень у ЕГ був 23%, а після експериментального навчання став 8% за рахунок переходу дітей з

цього рівня на середній рівень та відповідно окремих дітей із середнього рівня на високий.

Таким чином, експериментально доведено ефективність формування пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку засобом нескладних дослідів.

Список використаних джерел

1. Бабюк Т. Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2012. 64 с.

2. Біла І. М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2009. 120 с.

**Ромашук Марія, магістрантка,
Рівненський державний гуманітарний університет**

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Головна мета, відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Концепції Нової української школи передбачає формування основ всебічно і гармонійно розвиненої особистості та зараз вбачається в тому, щоб наголосити на вихованні особистості активної, творчої, що усвідомлює необхідність вчитися протягом життя, а також розуміння глобальних проблем людства і готовність брати участь у їх вирішенні. З огляду на це, розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами групової діяльності – актуальне завдання кожного вчителя в НУШ.

Мета дослідження: описати критерії та показники розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках української мови засобами групової діяльності.

Результати дослідження. Тракуємо творчі здібності як індивідуально-психологічні особливості людини, які зумовлюють

ефективність створення креативного, нового та оригінального продукту, що має суспільну та особистісну цінність і виступає прогресивним підґрунтям соціального та індивідуального розвитку особистості.

Проаналізовано, що розвиток творчої особистості учня початкових класів – це динамічний процес формування цілісної людської індивідуальності, що проявляє творчу мотивацію, творчі вміння та здібності, що забезпечує здатність формувати якісно нові матеріали, технології, що в тій чи іншій мірі змінюють життя на краще. Такий процес відбувається під впливом різноманітних чинників, зокрема творчої діяльності на уроках української мови засобами групової діяльності.

Групова діяльність – це форма організації освітнього процесу в невеликих групах дітей, які об'єднані загальною ціллю або завданням за опосередкованого керівництва вчителя та в тісній співпраці з класом [2, с. 72].

Аналіз наукових праць (О. Чеснокової [3], М. Шатунової [4] та Л. Шевчук [5]) дає змогу констатувати, що групова діяльність сприяє розвитку творчих здібностей дітей; підвищує результати навчання; сприяє налагодженню товариських стосунків між дітьми та гуманних взаємин; формує вміння доводити власну думку, обстоювати власні цінності, позицію, відповідальне ставлення до результатів своєї роботи.

Групова діяльність в початковій школі характеризується такими перевагами для розвитку творчих здібностей учнів:

- 1) за невеликий проміжок часу діти виконують багато творчих завдань;
- 2) висока результативність засвоєння матеріалу і формування навичок творчої діяльності;
- 3) формується здатність сумісної роботи та активне включення дітей в дитячу творчість;
- 4) зростає мотивація до навчання, відбувається розвиток гуманних стосунків між учнями та бажання прийти на допомогу;
- 5) зростають навички планування, самоконтролю та самооцінювання;
- 6) закріплюються навички спілкування, взаємодопомоги та толерантності [1, с. 23].

Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів на уроках української мови засобами групової діяльності має свою специфіку та структуру. Серед компонентів (критеріїв) цього процесу ми виділили такі: мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний,

рефлексивний. Проаналізуємо суть кожного критерію та його показників у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Компоненти та показники розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках української мови (складено на основі [1; 2; 93])

Назва компоненту (критерію)	Показники
Мотиваційний	1) інтерес учнів до роботи в групах на уроках української мови; 2) бажання працювати разом з однокласниками для вирішення поставлених завдань; 3) орієнтація на об'єднання в групи для розвитку власних творчих здібностей; 4) потреба в комунікації з групою дітей для отримання творчого мовленнєвого продукту.
Пізнавальний	1) ступінь оволодіння знаннями щодо здійснення творчої діяльності в освітньому процесі; 2) здатність до застосування творчих здібностей під час виконання лексичних, граматичних, синтаксичних знань з української мови; 3) критичне ставлення до результатів розумової діяльності; 4) знання правил спілкування, основ комунікації, принципів встановлення зв'язку з партнером в груповій діяльності.
Діяльнісний	1) вміння аналізувати завдання з української мови для знаходження правильного рішення, застосовувати правила української мови, обирати потрібний шлях розв'язання завдань; 2) сформованість умінь знаходити творчі рішення у розв'язанні проблемних ситуацій; 3) набуття теоретичних знань у практичній творчій діяльності; 4) здатність діяти творчо у запропонованих ситуаціях під час взаємодії з іншими дітьми.

Рефлексивний	1) вміння молодших школярів аналізувати результати власних творчих дій; 2) визначати причини знаходження цікавих рішень, а також чинники певних невдач для їх усунення у подальшій творчій роботі під час спільної комунікації на уроках української мови; 3) самооцінювання своєї діяльності в групі; 4) групове оцінювання результатів творчої діяльності на уроках української мови з метою активізації творчих здібностей.
--------------	---

Опис компонентів (критеріїв) та показників розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках української мови засобами групової діяльності дало змогу схарактеризувати такі рівні цього процесу: високий, середній, низький.

Висновки. Таким чином, визначені критерії, показники та рівні розвитку творчих здібностей в учнів початкових класів на уроках української мови засобами групової діяльності надали можливість для проведення констатувального етапу дослідження.

Список використаних джерел

1. Нор К. Ф. Групові форми навчальної діяльності як засіб розвивального навчання молодших школярів : автореф. дис. ... к. пед. наук : 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. Київ, 1997. 16 с. URL : 100313528.pdf (npu.edu.ua) (дата звернення: 10.10.2021).
2. Нор К. Ф. Ефективність використання групових форм навчальної діяльності молодших школярів : зб. матеріалів науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю історичного факультету МДПІ. Миколаїв, 1997. С.72–74.
3. Чеснокова О. Спілкування та співробітництво учнів на уроці – один з головних принципів формування особистості в системі розвитку навчання. *Початкова школа*. 2000. № 1. С. 17–21.
4. Шатунова М. О. Формування критичного мислення молодших школярів засобом технології групового навчання : кваліфікаційна робота студентки психолого-педагогічного факультету групи ПНП-м-14. Кривий Ріг, 2019. 106 с.
5. Шевчук Л. М. Психолого-дидактичні особливості групової роботи учнів початкових класів. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. 2010. № 28. С. 113–119.

Заблоцький Андрій, к. пед. н.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКА ПЕРЕРОСТАЄ В БУЛІНГ

Агресія (від лат. *aggressio* – напад) – войовнича ворожість по відношенню до оточуючих (про людину чи тварину) [1]. Агресія за формою поділяється на фізичну (побиття, поранення) та вербальну (словесну: образа, наклеп, відмова від спілкування). Агресія завжди супроводжується негативними емоціями та наміром заподіяти шкоду людині, агресія є невід’ємною частиною людської природи. Психолог К. Лоренц вважав, що агресія бере початок із природженого інстинкту боротьби за виживання, який присутній у всіх людей, так само як у тварин. Агресивна енергія накопичується з часом і чим більше її в організмі, тим менш значимий потрібен поштовх, щоб вона вихлюпнулася назовні. Лоренц вважав, що якщо людина бере участь в діях, не пов’язаних із заподіянням шкоди, це послаблює агресію або запобігає накопиченню агресивної енергії до небезпечного рівня [4]. Природа булінгової агресивної поведінки в молодшому віці може бути пов’язана із закономірностями формування психіки дитини.

Чинники булінгу в закладах освіти як суспільне явище мають свою природу і детермінанти розвитку, він не виникає і не щезає раптово. Хоча ґенеза булінгу не знайшла системного відображення в дослідженнях, його витоки можна виявити вже на рівні дитячих груп первинного спілкування, зокрема в старших групах дитячих освітніх закладів (дитячих садках). Австрійський психіатр Віктор Франкл, який займався групою психотерапією помітив, що у дітей 5-6 років повністю сформовано схильність до групових видів діяльності, а, отже, і включення основних механізмів соціальної ідентифікації і стратифікації, тому в дошкільному віці починає домінувати прагнення до спілкування з іншими дітьми. Разом з тим, за Еріком Еріксоном, загострюється конфліктність, що породжується, по-перше, відчуттям власної незалежності та поширенням параметрів самооцінки, а, по-друге, необхідністю засвоєння соціальних норм поведінки [2, с. 17–25].

Гра – це та форма діяльності, в якій дитина відтворює основні смисли суто людської діяльності і засвоює ті форми відносин, які будуть реалізовані і здійснені згодом. Вона робить це, заміщаючи одні предмети іншими, а реальні дії – скороченими. Таким чином, особливого значення в цьому віці набуває сюжетно-рольова гра, а її основу становить роль, обрана дитиною, і дії по реалізації цієї ролі. Предметом рольової гри є дорослий як носій будь-яких громадських функцій, який вступає в ті чи інші відносини з іншими людьми і дотримується у своїй діяльності певних правил. З іншого боку, дитина переймає певні моделі поведінки конкретного дорослого, у тому числі суто конфліктогенні. Протиріччя діяльності переростають у протиріччя особистостей, що сприяє виникненню конфліктних взаємин. Виразність поведінки когось з дітей стає привабливою для інших, призводить до формування групи однодумців з відстороненням не схильних дотримуватись спільної поведінки. Такі відсторонені і стають об'єктом первинного булінгу, який ще не має чітких ознак мотивів та цілей агресії, а лише має функцію приниження, придушення опору жертви [1]. Необхідно зазначити, що рольова гра дошкільнят поряд з конкретними взірцями моделювання поведінки (конкретні дорослі) може відзначатись запозиченням ролей казкових, фантазійних персонажів, поведінка яких теж містить елементи насильства і агресії.

Для прикладу ініціаторами булінгу в навчальному закладі, як правило, є окремі діти, що провокують цькування по відношенню до одного або кількох своїх однокласників чи однокласниць. Як правило, булінг в молодшому шкільному та дошкільному віці носить в основному епізодичний характер, відсутня стадія передчуття, обмірковування, діти не мають на меті помсту, не замислюються над пошуком найбільш витончених методів, за які згодом можуть понести відповідальність. Вони не усвідомлюють своїх дій до кінця, не завжди здатні розуміти і «прораховувати» свої дії та не відчують провини за скоєне.

Варто зазначити, що адаптація до режиму закладу освіти досить часто супроводжується цькуванням та бійками (особливо до «новенької» у групі/класі дитини), тобто відкритим проявом агресії, але буває і пасивний прояв дитиною агресії – упертість, відмова від іжі та ігор тощо. Причини такої поведінки можуть бути різні – від проблем зі здоров'ям до педагогічної занедбаності з боку батьків. Разом з тим, безпосередньо булером або особою, яка провокує булінг може бути педагог, який, наприклад, виявляє неповагу до дитини (словесно ображає, штовхає, ігнорує будь яке прохання), проявляє зневагу до батьків дитини, принижує або навіть б'є дитину.

В таких випадках батьки жертви булінгу, починають самостійно вирішувати конфлікт в агресивній формі, наприклад, погрожуючи дитині-булеру, або/та його батькам і при цьому самі опиняються в ролі булера. В таких випадках завдання батьків скривдженої дитини – не брати участь в конфліктах, а вирішити проблему якомога швидше, звернувшись по допомогу до правоохоронних органів, органів державної влади та місцевого самоврядування.

Робота педагогів та психолога повинна бути спрямована на створення комфортного перебування усіх учасників освітнього процесу у закладі освіти, розвиток їх творчих здібностей, охорону здоров'я, повноцінне харчування, фізичний та емоційний розвиток дитини. Учасників освітнього процесу повинні навчити розуміти та поважати один одного, вільно спілкуватися між собою [4]. Крім того, з раннього віку дитини, батькам необхідно навчити вирішувати конфлікти за допомогою «мирних шляхів», наприклад, прийняття участі у спільній дозвіллевій роботі, тощо. Дитині потрібно навчитися виражати негативні емоції словами, а не криком або поштовхами та завданням тілесних ушкоджень іншій дитини [3].

Найчастіше, булерами стають такі діти, права яких порушують самі батьки. Жорстоке поводження батьків по відношенню до дітей – це не тільки побої, нанесення ран, сексуальне насилля, а й інші способи, якими дорослі люди калічать життя дитини. Таке відношення формує людей соціально дезадаптованих, які не вміють створювати сім'ю, бути гідними громадянами суспільства.

Отже, агресивна поведінка в дошкільному та молодшому шкільному віці є досить звичним явищем, що виникає найчастіше несвідомо та мотиви дитина може не усвідомлювати.

Агресія дитини може бути спрямована:

- на оточуючих людей поза сім'єю (на педагога, вихователя, однокласників);
- на близьких людей;
- на тварин;
- на себе (висмикування волосся, кусання нігтів, відмова від їжі);
- на зовнішні об'єкти (руйнування предметів, псування майна);
- на символічні об'єкти та фантазії дитини (малюнки, зацікавленість зброєю, комп'ютерні ігри агресивного змісту).

Власне чинниками, що призводять до булінгу серед дітей є:

- низький рівень виховання дитини;
- низька самооцінка;
- імпульсивність;
- комп'ютерні ігри (з елементами жорстокості);
- сімейні конфлікти;

- вчинення насильства по відношенню до дитини;
- низький соціально-економічний статус сім'ї;
- поява в сім'ї другої дитини.

В цілому, булінг у дітей є зворотною стороною беззахисності, а незахищеність породжує страх. Намагаючись впоратися зі своїми страхами, дитина вдається до цькування для того, щоб себе захистити. Булінг впливає не тільки на жертву та агресора, а й на глядачів. Жертви боулінгу, які зазнають труднощів зі здоров'ям та успішністю в декілька раз частіше за однокласників мають симптоми тривожно-депресивних розладів, апатію, головні болі та енурез. Дорослі, які були в дитинстві жертвами булінгу, виявляють більш високий рівень депресії та більш низький рівень самооцінки, страждають від тривожності та самотності, часто страждають депресіями в середньому віці і важкою депресією в зрілому віці.

Список використаних джерел

1. Сокирчук Н. Булінг. Як наряди збираються рятувати дітей? Главком : [сайт].

URL : <https://glavcom.ua/publications/buling-yak-nardepizbirayutsya-ryatuvati-ditey-550715.html>

2. Данько Ю. «Тролінг» як новий вид віртуальної комунікації». *Український соціум*. 2013. № 4 (47). С. 17–25.

3. Розенова М. Психологія навчання й виховання підлітків. *Освіта. ua* : [сайт].

URL : <https://ru.osvita.ua/school/method/psychology/1739/>

4. Явище булінгу : підходи до визначення поняття та різновиди. *Портал превентивної освіти* : [сайт].

URL : <http://autta.org.ua/ua/materials/material/YAvishche-bul-ngu--p-dhodi-doviznachennya-ponyattya-ta-r-znovidi/>

Фасолько Тетяна, к. пед. н.,
Комаревич Романа, магістрантка

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТРВЗ

Сучасна українська дошкільна освіта спрямована на розвиток гармонійно розвиненої особистості та свідомого громадянина нашої держави. Заклад дошкільної освіти має на меті сформувати креативність як одну з найголовніших ліній розвитку дошкільника. Розвиток дитини має бути спрямований на максимальну реалізацію пізнавальної активності, творчої ініціативності у вирішенні поставлених завдань.

Пріоритетним для вихователів ЗДО є питання ефективного вибору засобів впливу на дитину старшого дошкільного віку, тому актуальним є пошук інноваційних методів та засобів навчання і виховання, які будуть спрямовані на розвиток творчої особистості. Серед таких можна виділити ТРВЗ (технологію розв'язання винахідницьких завдань), яка створює умови для оволодіння способами пізнавальної активності та мотивації до навчальної діяльності. Для ефективної реалізації ТРВЗ важливою є певна методична підготовка майбутніх вихователів, зокрема тренінги, ділові ігри, брейн-ринги, майстер-класи педагогів-практиків.

Мета дослідження – охарактеризувати основні методи та засоби ТРВЗ, особливості їх застосування у групах дітей старшого дошкільного віку закладу дошкільної освіти м. Кременця «Золотий ключик» з метою розвитку творчих здібностей, ініціативності особистості.

Результати дослідження. На думку українського дослідника А. Гіна, ТРВЗ включає в себе: «механізм планомірного перетворення проблеми в образ майбутнього рішення, подолання психологічної інерції, яка перешкоджає пошуку рішень, широкий інформаційний фонд – конкретний досвід рішення проблем» [2, с. 56].

Під час проходження виробничої практики у ЗДО «Золотий ключик» були дотримані основні принципи ТРВЗ-педагогіки. Зокрема, підбирали дидактичні матеріали відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей. На кожному занятті були запропоновані вправи для розвитку основних когнітивних процесів та вольових якостей, завдання для розвитку кмітливості. Також використовували задачі для закріплення знань, створювали «ситуацію успіху» та атмосферу взаєморозуміння.

Під час роботи в ЗДО для формування творчої особистості, важливо використовувати різноманітні види діяльності, які будуть спрямовані на розвиток пізнавальної активності дошкільнят.

Зокрема, наведено декілька найбільш поширених, які були використані в організації навчальних занять:

1. Метод фокальних об'єктів (МФО) – це метод пошуку нових ідей і характеристик об'єкта на основі приєднання до об'єкту властивостей інших, обраних випадково, об'єктів. Звідси інша назва – метод випадкових об'єктів. Відправні точки техніки – асоціативний пошук і евристичні властивості випадковості [3]. Зокрема, використовували реальний об'єкт, який необхідно вдосконалити (кулькова ручка).

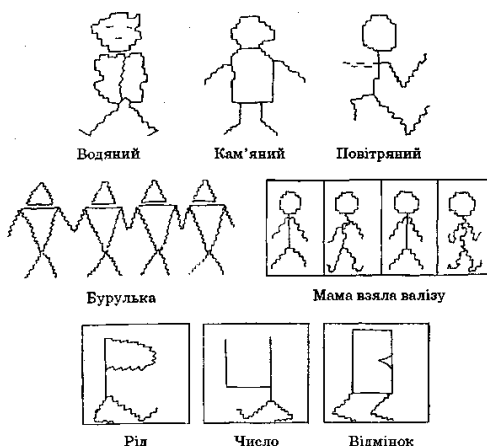
2. Метод моделювання казки «Казка, але по новому» – це метод, згідно якого дітям пропонується змінити кінець старої казки або ввести нового героя тощо. Цей метод є улюбленим у дошкільнят. Дітей було ознайомлено з казкою «Колобок». Вони презентували різні варіанти закінчення казки і вигадати героїв, які врятували Колобка від загибелі.

3. Метод «мозкового штурму» полягає у цілісному пошукові нестандартних шляхів розв'язання певної проблеми. Були використані такі теми для роздумів: «спасіння казкових героїв», вирішення соціально-побутових проблем, фантастичних ситуацій (наприклад, як буде виглядати дитячий садочок для мешканців водяного царства).

4. Метод символічної синектики – відображення реального світу різними символами і знаками: опис предметів за картинками-символами, складання речень за схемами, заучування віршів за допомогою символів, відгадування загадок за допомогою символів, моделювання казок за допомогою символів, дидактичні ігри з використанням символів, складання речень та проведення бесід з використанням символів, складання описових розповідей за допомогою схем [4].

5. Метод ММЧ використовують для пояснення сутності певного процесу, ситуації, для проведення пізнавальних занять,

занять-експериментів, уроків-ігор з природознавства, математики, зображувальної діяльності [1]. Зокрема, використовували цей метод при навчанні грамоти (мал.1.)

Мал. 1. Зразок навчання мовленнєвим навичкам

У процесі використання цих та інших методів у дітей продукується інтерес до винахідництва та пошуку чогось нового; розвиваються такі когнітивні процеси як увага, пам'ять, уміння знаходити певні закономірності, класифікувати, систематизувати; формується здатність до комбінування, просторове уявлення та уява, розвиток зв'язного мовлення.

Висновки. Застосування ТРВЗ-технологій у роботі з дітьми старшого дошкільного віку має досить позитивний вплив. Зокрема, у дітей розвивається коло інтересів відносно навколишньої дійсності, збільшується словниковий запас, відбувається формування творчих здібностей у різних сферах людського існування. Засоби ТРВЗ спрямовані на пошук дитиною самостійних оригінальних рішень, а саме дошкільник вчиться аналізувати і розв'язувати навчальні та життєві проблеми самостійно.

Список використаних джерел

1. Бухлова Н. В., Зарицька В. Г. Концептуальні моделі навчання обдарованих учнів та розвитку їх творчого потенціалу. URL : https://docs.google.com/document/edit?id=13fddZDj3dONC9d1ctbKmB_VaEQFvMZmal7SXmn9-olk&hl=en. (дата звернення: 17.10.2022).

2. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки : Свобода вибору. *Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність : посібник для вчителя*. Видання 13-е. Харків : Вид. група «Основа», 2015. 112 с.

3. Методи активізації креативного мислення та розвитку творчих здібностей дошкільників за системою ТРВЗ. Консультація-практикум для вихователів ЗДО. URL : <http://leleka.rv.ua/metody-aktyvizaciyi-kreatyvnoho-myslennya-ta-rozvytku-tvorchyh-zdibnostey-doshkil-nykiv-za-systemoyu-trvz.-konsul-taciya-praktykum-dlya-vyhovateliv-zdo.html> (дата звернення: 17.10.2022).

4. Символічна синектика. URL : http://innovation-technology-kadukalo-elena.blogspot.com/2018/03/blog-post_84.html (дата звернення: 17.10.2022).

Колісецький Сергій, начальник організаційно-виховного відділу, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в нашому суспільстві (зростання конкуренції, впровадження нових технологій виробництва) обумовлюють нову роль особистості в сучасних соціально-економічних умовах. На сучасному етапі розвитку української держави особливої актуальності набуває проблема створення умов для формування особистості, яка має високий рівень самосвідомості, творчої активності, відповідальності, керується у своїй суспільно корисній діяльності та поведінці людськими цінностями. Таку людину може виховати заклад, для якого пріоритетом є розвиток активно-творчих можливостей особистості, її індивідуальних потенцій. У зв'язку з цим соціальні та педагогічні проблеми ефективності виховного процесу освітнього закладу стають пріоритетними в українському суспільстві. Це призводить до інтенсифікації пошуків нових, нетрадиційних форм і методів виховання. Слід зважити на те, що у надрах старої системи

освіти спочатку сформувалися нові підходи до локальних засобів навчання та виховання особистості, а згодом з'явилися альтернативні освітні заклади з їх цілісними концепціями.

Метою статті є визначення інноваційних підходів до виховання студентської молоді в сучасних реаліях українського суспільства.

У педагогіці одночасно співіснує кілька різних визначень категорії "виховання". Одним із поширених визначень є розуміння виховання як спеціально організованого процесу по передачі найбільш важливого соціального досвіду наступному поколінню. Звідси логічно зробити висновок, що ядром будь-якого виховного процесу є навчання.

Виховна функція освітньої установи пов'язана насамперед із формуванням у студентів ціннісного відношення до світу, культури, навколишнього середовища, з усвідомленням себе в цьому світі і знаходження свого місця серед інших людей. Ця функція не може бути реалізована тільки в процесі навчання; вона стосується також гри, трудової й творчої діяльності, сфери дозвілля, пов'язаних з задоволенням і розвитком індивідуальних інтересів.

За моїм переконанням основними інноваційними підходами до виховання студентської молоді є блог, флешмоб та квест.

Блог – це ресурс, сайт, сторінка в мережі інтернет, де кожна людина представляє особисто себе, свої думки, інтереси, захоплення, знання чи будь-що, що їй заманеться. Блог за визначенням являє собою особистий ресурс [3].

Блог – це офіційне представлення події закладу освіти в інтернеті, яке може містити найрізноманітнішу інформацію.

Блог – це засіб організації навчально-виховного процесу в умовах дистанційного навчання.

Блог – це засіб відображення основних напрямків масово-виховної роботи зі студентами.

Блог – це засіб відображення щоденної роботи викладачів та студентів.

Блог – засіб спілкування викладачів, студентів.

На сьогоднішній день блог, як явище, став на стільки популярним, що причиною для створення може стати майже все що завгодно:

☐ Ви можете створити блог, аби просто записувати свої думки. Це буде Ваш особистий веб-щоденник. Зекономте на папері та чорнилах.

☐ Ви самі або з друзями, колегами можете створити блог, аби висвітлювати новини, своє бачення та ділитись думками щодо

якоїсь теми. Це буде тематичний “моноавторний” чи колективний блог.

- Це може бути блог, де буде описано досягнення закладу освіти, зміни у навчальному процесі.

- Блог можна використовувати як портфоліо чи резюме закладу освіти.

Флешмоб (читається як флешмоб, від англ. Flash mob – flash – спалах, мить; mob – натовп, перекладається як «спалах натовпу» або як «миттєвий натовп») — це заздалегідь спланована масова акція, в якій велика група людей раптово з'являється в громадському місці, протягом декількох хвилин люди з серйозним виглядом виконують заздалегідь обумовлені дії певного змісту (сценарій) і потім одночасно швидко розходяться в різні боки [1].

Психологічний принцип флешмобу полягає в тому, що учасники створюють незрозумілу, абсурдну ситуацію, але ведуть себе в ній так, ніби для них це цілком нормально і природно: серйозні обличчя, ніхто не сміється, всі знаходяться в здоровому глузді, тверезі і розсудливі.

У міру існування явища флешмобу стали з'являтися такі сценарії, які не відповідали його правилам. Саме слово «флешмоб» стало прозивним і їм почали називати будь-яку акцію, в якій бере участь певна кількість людей. Це невірно, адже флешмоб — це акція, яка підпорядковується суворим правилам і законам. Хоча багато нових видів акцій «вийшло» з флешмобу, деякі з них стали настільки відрізнятися від нього ідеологічно й організаційно, що їх вже не можна відносити до різновидів флешмобу.

Мабуть, єдине, що об'єднує більшість акцій — це прагнення зробити щось разом, та таке, для чого в звичайному житті потреби немає. Всі акції несподівані для випадкових глядачів. Основоположним же фактором є самоорганізація через сучасні засоби комунікації. Тому флешмоб в первісному сенсі слова тепер називають класичний флешмоб.

Квест — це гра, яка складається із завдань, послідовне виконання яких повинно привести до вирішення поставленого завдання.

Квест — це ігрова форма організації дозвілля та інформування користувача, що може бути трансформована для роботи з різними віковими категоріями.

Всі квести, як правило, мають сюжет і можуть проводитися як на вулиці, так і в спеціально обладнаних приміщеннях.

Основні види квестів: квест-кімнати, виїзні квести, квест-бродилки [2].

Результати дослідження. Квест, флешмоб, блог – стають невід’ємною складовою організації виховного процесу серед студентів у навчальному закладі.

Висновки. Отже, зважаючи на життя у період хмарних технологій, дистанційного навчання та військового стану, потрібно розширювати напрямки діяльності виховної роботи в навчальних закладах і за можливості переводити виховну діяльність у дистанційному або онлайн форматі з використанням інноваційних підходів, прийомів та методик роботи зі студентами.

Список використаних джерел

1. Глоубел флешмоб. URL : <https://studrespublika.com/festival> (дата звернення: 17.10.2022).
2. Ковальчук Ю. О. Організація квестів у бібліотеці : метод. матеріали. Рівне, 2012. 17 с.
3. Що таке блог та навіщо він потрібен? URL : <https://wordpress.co.ua/stvoryty-blog-na-wordpress/1-what-is-blog-is-it-usefull> (дата звернення: 17.10.2022).

Більчук Віталій, Малиновська Ілона,
магістранти

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ГУРТКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. Цілі та завдання навчально-виховного процесу поєднують основні його компоненти (зміст, методи, організаційні форми, контроль) та детермінують успіх педагогічної діяльності. Формування науково обґрунтованих нормативів є необхідною умовою освіти. Ефективне функціонування суспільної системи виробництва залежить від гармонійної підготовки фахівців різного рівня кваліфікації, тому адекватне розуміння потреб суспільства вимагає конкретної постановки цілей підготовки фахівців [5].

Метою статті є визначення основних завдань та компонентів підготовки вчителя до проведення гуртків в сучасних умовах.

Освітні завдання визначаються відповідними державними документами та зумовлюють напрями підготовки фахівців і загальні вимоги до них. До загальних вимог належать: моральне виховання, формування національної свідомості, всебічний розвиток особистості, широкий профіль спеціаліста (фундаментальність підготовки, інформатизація та дидактична обґрунтованість підготовки).

Загальноузівська ціль зумовлюється конкретною моделлю особистості фахівця, складовими якого є рівень його знань і вмінь у конкретній галузі людської діяльності, рівень розвитку психічних властивостей та якостей, характер сформованих мотивів, потреб та відношень до оточуючого життя і вимог суспільства [4]. Іншими словами, загальноузівська ціль спрямована на визначення змісту підготовки фахівця певної спеціальності та вимог до нього.

Факультетська ціль спрямована на визначення об'єктів діяльності фахівця. Вони визначають у першому наближенні обсяг навчання та обсяг засвоєння, тобто структуру підготовки фахівця (навчальний план). Таким чином, на основі аналізу діяльності фахівця та визначення навчальних елементів формуються цілі вивчення навчальних предметів.

Складовими компонентами професійної діяльності, що обумовлюють визначення навчальних елементів та змістових модулів є предмет (матеріал), засоби (техніка), технологія (процеси), умови та результат (продукт). Ці компоненти визначають першу складову моделі системи цілей професійної підготовки вчителя технологій за фахом.

Відомо, що фахова діяльність вчителя технологій пов'язана з виробництвом. Окрім того, сама професійна діяльність учителя може бути представлена як виробнича. У зв'язку з цим склад виробництва зумовлює відповідні цілі його спеціальної (фахової) підготовки. Згідно з основними процесами, що визначають склад виробництва, такими цілями є: ознайомлення з процесом основного виробництва, ознайомлення з процесом допоміжного та обслуговуючого виробництва, ознайомлення з процесом комплексної підготовки виробництва, а також аналогічні цілі ознайомлення з процесом виконання діяльності за певною спеціалізацією. Ці цілі визначають другу складову моделі освітньо-професійної підготовки вчителя технологій [1].

Ступені оволодіння способами професійної діяльності (чи відповідним навчальним матеріалом), якими, як відомо, є рівень

знань, умінь, навичок та майстерності, визначають третю складову моделі цілей фахової підготовки вчителя технологій.

Вищеобгрунтована модель цілей дасть змогу побудувати вичерпну освітньо-кваліфікаційну характеристику вчителя технологій, обґрунтовану структурно-логічну схему його освітньо-професійної підготовки, а також визначити конкретні змістові лінії та модулі освітньо-професійної підготовки вчителя, який готовий в позаурочний час продовжити розвивати і вдосконалювати знання та вміння учнів, що зацікавилися визначеним напрямком роботи.

Організатори гуртків, творчих об'єднань намагаються керувати взаємодією з дитиною як самодостатнім суб'єктом спілкування та діяльності, неповторною індивідуальністю з певною своєрідністю рис і якостей, що в процесі улюбленої пізнавальної або творчої діяльності формує і вільно виявляє себе. За таких обставин провідним завданням кожного педагогічного працівника є психолого-педагогічна готовність до запровадження особистісно орієнтованої освітньої діяльності. Сучасні психолого-педагогічні дослідження стверджують: співтворчість педагога і вихованців можлива тільки за сприятливої атмосфери міжособистісних відносин [3].

Принципи педагогічної взаємодії в умовах позашкільної освіти - взаємоповага, довіра, доброзичливість, діалог, що є виявом суб'єкт - суб'єктних стосунків, стимулює зростання активності дитини, створює можливості для задоволення її актуальної потреби у творчій самореалізації та самоствердженні. В цьому і є головна особливість позашкільної освітньої діяльності, що будується на взаємній співтворчості педагога і вихованців, на їхній дружбі і духовній спільності, на визнанні самоцінності творчої особистості дитини, на взаємоповазі і взаємній зацікавленості у спільному успіху і наслідках цієї діяльності. Така особливість педагогічного процесу пояснюється тим, що дитина опиняється в ньому за покликом своїх внутрішніх мотивів [6].

Результати дослідження. Взаємовідносини між учасниками навчально-виховного процесу є важливою педагогічною умовою розвитку творчих здібностей дітей, важливою складовою технології формування високого рівня пізнавальної та творчої активності особистості, індивідуального стилю пізнавальної й творчої діяльності.

Готуючись до кожного заняття, необхідно запам'ятати, що успіх забезпечується вибором правильної методики і раціональним використанням навчального часу, а також відповідною підготовленістю керівника гуртка [2]. Заняття будь-якого гуртка

(технічного, спортивного, художньо-естетичного тощо) відрізняються одне від одного тільки навчальним матеріалом.

Висновки. При виборі правильної методики, а також відповідною підготовленістю керівника гуртка інтерес дітей до пізнання нового зростає настільки, що постає необхідність створення окремого гуртка з послідовним та вдосконалим вивченням особливостей різних технік і застосуванням їх при виготовленні різних виробів та композицій, але крім знання техніки та вміння її використовувати необхідно розвивати почуття прекрасного, вкладаючи душу у кожен виріб.

Список використаних джерел

1. Білоусова В. О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи : монографія. Київ : ІЗМН, 1997. 192 с.
2. Виговська О. І. Підготовка сучасного вчителя до творчої педагогічної діяльності : концепція, технологія. Київ : НПУ, 1997. 220 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., допов. і випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
4. Кушніренко О. М. Педагогічні умови підготовки майбутнього учителя до декоративно-ужиткової діяльності з дітьми. *Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр.* Київ : НПУ, 2001. Вип. 2. С. 149-158.
5. Малахін А. Методична підготовка учителя технологій : історико-педагогічний аспект. *Трудова підготовка в закладах освіти.* 2011. С. 44 – 47.
6. Пригодій А. В. Підготовка майбутніх учителів технологій до роботи в позашкільних навчальних закладах освіти. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* Чернігів, 2008. Вип. 53. С. 36-40.

Олійник Марія, магістрантка

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Образна мова є складовою частиною культури мови. Формування образного мовлення має величезне значення для розвитку зв'язного мовлення, що є основою виховання і навчання. Діти передшкільного віку здатні більш глибоко осмислювати зміст літературного твору та усвідомлювати деякі особливості художньої форми, що виражає зміст, тому можливість формування образного мовлення виникає саме в цьому віці. Сучасне сьогодні все частіше й частіше піднімає питання про необхідність використання всіх наявних педагогічних ресурсів із метою ефективного всебічного розвитку особистості дитини. Сучасна психолого-педагогічна наука, яка розглядає освіту як засіб відтворення духовного потенціалу людини, має в своєму розпорядженні найрізноманітніші сфери освітньої дії на дитину. У реалізації даного складного процесу помітну роль відіграє мистецтво, яке допомагає дітям у глибшому пізнанні себе, свого внутрішнього світу, спонукає до самовдосконалення. Старші дошкільники виявляють великий інтерес до театрального мистецтва, що є передумовою розвитку творчих можливостей дітей передшкільного віку. На сьогоднішній день у психолого-педагогічних дослідженнях порушені різні аспекти даної проблеми та створені певні передумови для її вирішення. Це дослідження в таких напрямках: використання театру у роботі з дітьми вдома (А. Артемова); мовленнєво-творчої діяльності дітей передшкільного віку як засобу розвитку образного мовлення (А. Богуш, Л. Кулибчук); розвитку творчості дошкільників засобами театралізованої діяльності (Ю. Котелянець); морального виховання засобами театру (Д. Нікорова та ін.); пізнавальних можливостей театралізованої гри (І. Мамчур, О. Олійник); виховання гуманістичної спрямованості в процесі театралізованої діяльності (Г. Похмелкіна, Р. Серьожнікова та ін.); використання театру як засобу формування особистості

(Т. Полякова, В. Прутва, І. Юстус та ін.); розвитку творчої активності засобами театральної діяльності (А. Сердюк) та ін. [1-5].

Мета дослідження: охарактеризувати театралізовану гру як засіб розвитку образного мовлення дітей передшкільного віку.

Результати дослідження. Однією з важливих складових театралізованої діяльності є театралізована гра. З'ясовано, що під час розвитку образного мовлення дітей передшкільного віку в закладі дошкільної освіти значна увага відводиться театралізованим іграм. Під образним мовленням розуміємо якість виразного мовлення, що характеризується здатністю викликати в уяві наочно-чуттєві уявлення за допомогою спеціальних мовних засобів, в основі яких лежить асоціативність (передання ознак одного предмета через ознаки іншого). У багатьох дослідженнях [1-5] театралізовані ігри класифікуються за способом реалізації сюжету: непередметні ігри (ігри-драматизації), в яких діти самі знаходяться в образі діючої особи і виконують взяті на себе роль і предметні ігри (ігри-інсценізації), в яких діючими особами є визначені предмети (іграшки, ляльки лялькового театру, настільного, пальчикового тощо). Ігри-драматизації – це відтворення сюжету літературного твору власними діями виконавцями ролей, використання ними засобів виразності – інтонації, міміки, пантоміми. Вони поділяються за способами зображення: драматизація з пальчиками (з ляльками біба-бо); драматизація як гра самої дитини; імпровізація – за даною чи обраною темою дитина створює образ за допомогою висловів, міміки, пантоміми; ігри-інсценізації – це всі види театрів [5, с. 61].

Інсценування розглядається як активна театральна інтерпретаційна діяльність, а драматизація як структурний елемент ігрових методів активного навчання [6, с. 21]. Виявлено, що дидактичні засоби драматизації (імітація, імпровізація та інсценування) розрізняються за ціллю і ступенем свободи поведінки учасників і мають спільну основу – гру. Виділяються три види інсценувань: інсценування з різною жанровою основою, інсценування з використанням форми монологу, інсценування з використанням форми діалогу [5, с. 62]. Ігри-драматизації та ігри-інсценізації педагоги організовують із дітьми середнього та старшого дошкільного віку. Підготовка здійснюється під час спеціально організованих занять із театралізованої діяльності у другу половину дня. Заняття проводяться мікрогрупами по 2–3 дітей у кожній, підгрупами по 3–6 дітей або із усіма учасниками вистави по 6–10 дітей залежно від мети, яку визначає педагог під час попередньої підготовки. Процес означених ігор у закладі дошкільної освіти можливий, якщо дитина:

□ має досвід сприйняття літературних творів, їх переживання і осмислення;

□ має досвід взаємодії з театральним мистецтвом (знає що таке театр, що таке спектакль і як він народжується; має досвід сприйняття і переживання дії, що театралізується; володіє специфічною мовою театального мистецтва);

□ включається в ігрову діяльність відповідно своїм здібностям і можливостям (дитина-«режисер», дитина-«актор», дитина-«глядач», дитина-«оформлювач-декоратор» вистави [4, с. 24].

Основні напрями розвитку театралізованої гри як засобу розвитку образного мовлення дітей передшкільного віку в закладі дошкільної освіти полягають в поступовому переході дитини:

1) від гри поодинці до гри-контамінації, що передбачає вільну побудову дитиною сюжету, в якому літературна основа поєднується з вільною її інтерпретацією дитиною або з'єднуються декілька творів;

2) від гри, де використовуються засоби виразності для передачі особливостей персонажа до гри як засобу самовираження через образ героя;

3) від гри, в якій центром є «артист» до гри, в якій представлений комплекс позицій «артист», «режисер», «сценарист», «оформлювач», «костюмер», але при цьому переваги кожної дитини пов'язані з одним із них, залежно від індивідуальних здібностей та інтересів;

4) від театралізованої діяльності до театально-ігрової діяльності як засобу самовираження особи і самореалізації здібностей [2; 3; 4].

Зазначимо, що під час театралізованих ігор розвиваються творчі здібності дітей передшкільного віку (артистичність, імпровізація, здатність до перевтілення; формуються оцінні судження, збагачується кругозір); удосконалюється координація рухів, жестів, пластика, міміка, розвивається виразність мовлення (ритм, дикція, інтонаційна виразність); діти опановують діалогічне і монологічне мовлення, вчать працювати з різними театральними ляльками і водити їх, озвучувати, передавати інтонацію, характер персонажу, виражати почуття героїв у міміці та жестах, обігрувати сюжети улюблених казок через гру-драматизацію та різні види театрів. З цією ж метою вихователем використовуються виразні мовленнєві і пантомімічні дії. Через театралізовані ігри вихователь закладу дошкільної освіти вчить дошкільників розмовляти одне з одним не прямо, а опосередковано, а ігрова дія є сприятливою умовою для мовленнєвого розвитку дітей, зокрема образного мовлення.

Висновки. Таким чином, засобами театралізованої гри вихователь закладу дошкільної освіти має змогу розвивати образне мовлення дітей передшкільного віку. Під час роботи над виразністю слів персонажів активізується словник дитини, вдосконалюється звукова культура мовлення, інтонація. Виконуючи роль, дитина зрозуміло, чітко промовляє текст, оволодіває літературною мовою, у неї покращується діалогічне мовлення, граматична будова мовлення.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томірс, 2016. 291 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєво-творча діяльність дітей передшкільного віку як засіб розвитку образного мовлення. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 142–147.
3. Котелянець Ю. Розвиток творчості дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. Вип. 25. С. 106–110.
4. Кулибчук Л. М. Теоретичні засади розвитку образного мовлення. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С. 24–30.
5. Мамчур І. Л. Теорія театралізованої гри та її пізнавальні можливості. *Рідна школа*. 2018. № 6. С. 61–63.
6. Олійник О. М. Театральо-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2017. 163 с.

Остапчук Олеся, магістрантка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ШКОЛИ А. М. БОГУШ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Особливо почесне місце в науково-педагогічній діяльності Алли Михайлівни Богуш посідає робота з талановитою науковою молоддю України та зарубіжжя. Понад сімдесят докторів і кандидатів наук виростила вона особисто, понад п'ятдесятьом дала путівку в наукове життя спеціалізована вчена рада, яку вона очолює вже багато літ. Є всі підстави стверджувати, що в Україні функціонує потужна наукова школа академіка А. М. Богуш, що може слугувати взірцем задля побудови наукового осередку в будь-якому закладі вищої освіти в Україні.

Започаткувавши новий напрямок в теорії дошкільного навчання – дошкільну лінгводидактику, А. М. Богуш виявила вихідні методологічні позиції задля окреслення принципів відбору та побудови системи знань як наукової парадигми для створення та розробки програм для закладів дошкільної освіти, які своїм функціонуванням забезпечують ефективний розвиток мовлення дитини від раннього до молодшого шкільного віку. З огляду на вищевказані аргументи, виникає необхідність охарактеризувати особливості розвитку наукової школи Алли Богуш і її вплив на сучасну дошкільну освіту.

Мета дослідження: розкрити особливості розвитку наукової школи А. М. Богуш в умовах сьогодення.

Результати дослідження. Наукова школа Алли Михайлівни Богуш досліджує і розробляє інноваційні технології навчання української мови, здійснює модернізацію освітнього простору та процесу в закладах освіти і підготовку професійно компетентних фахівців дошкільної галузі. Наукові розвідки школи академіка А. М. Богуш здійснюють викладачі Слов'янського, Миколаївського, Запорізького, Київського, Рівненського, Севастопольського, Луганського, Бердянського, Івано-Франківського, Вінницького, Маріупольського, Придністровського, Волгоградського, Кримського

та багатьох інших гуманітарних та педагогічних університетів. Територія розповсюдження її учнів – Україна та зарубіжжя.

Проаналізуємо основні напрями досліджень кандидатів педагогічних наук – членів наукової школи Алли Михайлівни Богуш у схемі 1.

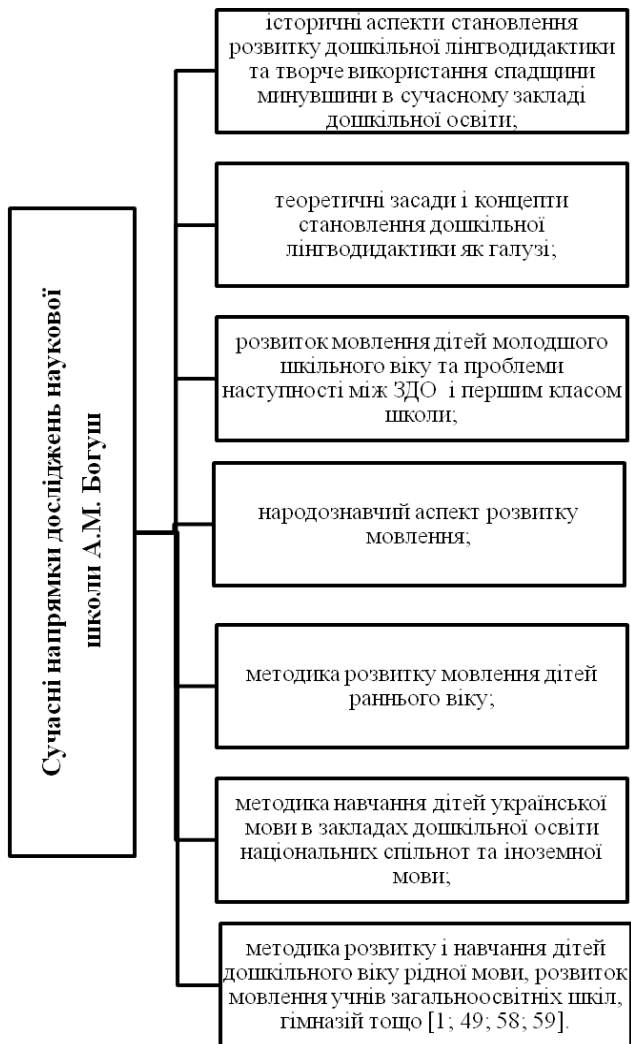

Схема 1. Сучасні напрями досліджень учнів А.М. Богуш [1-3]

Вже сьогодні зароджуються дочірні наукові школи учнів А. М. Богуш - нині докторів наук Н. В. Гавриш, К. Л. Крутій, Т. М. Котик, Н. В. Лисенко. Так, задля окреслення головних аспектів лексико-граматичних особливостей лінгводидактичного процесу було об'єднано зусилля фахівців цього напрямку лінгводидактики – К. Л. Крутій, Н. А. Лопатинської та Н. Б. Маковецької; а Н. В. Гавриш і Н. В. Водолага спільно працюють над розкриттям ключових особливостей розвитку творчих художньо-мовленнєвих здібностей дітей дошкільного віку. Спільна праця, зокрема спрямована на створення новітніх навчальних програм, посібників для вищої школи, почасти об'єднує зусилля науковців не лише різних поколінь, а й різних напрямів дослідницької діяльності (А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т. М. Котик), що є позитивною тенденцією в галузі дошкільної освіти. Відтак, в українській науковій школі з проблем дошкільної лінгводидактики є традиції згуртування дослідницьких зусиль її представників задля вирішення ґрунтовних, різноаспектних за масштабами діяльності завдань, що постають у зв'язку із зростанням вимог суспільства до рівня освіченості майбутніх вихователів ЗДО та вихованців цих закладів [3, с. 254]. Отже, можна стверджувати, що сучасний етап розвитку української дошкільної лінгводидактики характеризується найвищою за весь час її існування активністю науковців, діяльність яких безпосередньо інтегрується й скеровується академіком А. М. Богуш.

Вважаємо, що саме існування такої школи сприяло створенню «наукової спільноти» – колективу однодумців, що діє в науковому просторі, зусиллями якої й сформувалася нова наукова галузь педагогічної науки – українська дошкільна лінгводидактика [2, с. 4].

Досить часто у наукових товариствах тривають дискусії щодо ролі і впливу на особистість молодого науковця його учителя (на вибір професійної діяльності, на її характер, ставлення до дітей, до людей у цілому). Якщо говорити про Аллу Михайлівну Богуш, то саме її завжди слухають із захопленням, адже вона йде в ногу з часом, а подекуди випереджає його. Здобувачі вищої освіти (магістранти, аспіранти), педагоги часто звертаються до неї за порадою, підтримкою, знаючи, що це мудра, щира людина з великим серцем, якого вистачає на всіх. Науковиця має неабиякий талант згуртовувати навколо себе людей та мобілізувати їхній творчий потенціал. У житті багатьох людей Алла Михайлівна зіграла ключову роль. Це доводять відгуки про неї як керівника наукового дослідження, як наставника, як особистість у науці. Учні наукової

школи Алли Богуш все подальше життя намагаються бути гідними її, примножувати спільні наукові здобутки та торувати інновації так, як вчила вона.

Дослідження рівня сформованості наукового співтовариства наукової школи Алли Михайлівни Богуш – це лише один із аспектів визначення потужності її наукового потенціалу, у формуванні й розвитку якого вирішальну роль відіграє його кадрова складова, тобто чисельність, внутрішня структура, кваліфікаційний рівень наукових кадрів.

Відтак, вивчення структури наукового потенціалу, кількісних та якісних її характеристик – наступний крок у дослідженні означеної проблеми, що дозволить дійти висновку не лише про рівень наукового потенціалу, а й про перспективи розвитку самої науки, оскільки саме творчий склад науковців вирішує проблему інтенсивного приросту наукового знання. Дана наукова школа не лише здобуває нові знання, здійснює підготовку молодих науковців, мотивує та підтримує починання в галузі науки, а й висвітлює нею вперше опрацьовані методи, прийоми, форми, цінності, смислоформи науково-дослідної діяльності. Робота наукової школи сприяє збагаченню культури та освіти в тій країні, де вона діє, сприяє розвитку цивілізації, набуває піку своєї інтелектуально-світоглядної могутності.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Вихователь – методист закладу дошкільної освіти : компетентісно-професійна парадигма сучасного фахівця. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2022. Вип. 2 (139). С. 13–21.
2. Наукова школа А. М. Богуш. URL : <https://pdpu.edu.ua/golovna/98-nauka/naukova-diyalnist/138-naukova-shkola-akademika-a-m-bogush-teoretiko-metodichni-problemi-doshkilnoji-lingvodidaktiki> (дата звернення: 11.10.2022).
3. Наукова школа академіка Алли Богуш: монографія. Київ: Слово, 2009. 528 с.

Ткачук Іванна, магістрантка

ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО З ВИКОРИСТАННЯМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Впровадження нового Державного стандарту дошкільної освіти потребує інтеграції, проектування та здоров'язбереження в освітній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО). Означені завдання можуть виконати лише професійно підготовлені вихователі, які навчалися за новими освітніми технологіями, відповідно до сучасних тенденцій розвитку дошкільця. Успішність здійснення професійної підготовки майбутнього вихователя до здоров'язберігальної діяльності в ЗДО залежить від оптимальності визначення базисної системи взаємозалежних поглядів на процес підготовки, а також повинна базуватись на основі врахування змін стратегічних цілей фахової підготовки та закономірностей побудови освітнього процесу в конкретному закладі вищої освіти.

Мета дослідження: розкрити форми професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО з використанням здоров'язберігальних технологій.

Результати дослідження. Основною фігурою освітнього процесу ЗДО, безперечно, є вихователь, особисті якості, педагогічна творчість та майстерність, соціальна позиція якого формуються під час фахової підготовки в закладі вищої освіти. Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, інноваціях, володіє різними технологіями розвитку, навчання та виховання дітей, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самомоделювання та самопроектування в різних освітніх галузях, у тому числі й професійній.

Як стверджує Л. Зданевич, «професійна підготовка майбутнього вихователя» – це спеціально організований освітній процес, спрямований на формування в майбутніх фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти [1, с. 12].

Сучасні освітні тенденції актуалізують необхідність створення нової системи науково-методичного супроводу та інтерактивного інформаційного забезпечення, впровадження інноваційних технологій у професійну підготовку майбутніх вихователів ЗДО. Так, використання здоров'язберігальних технологій у професійній підготовці вихователів ЗДО – вимога часу і необхідність.

Серед основних форм професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО з використанням здоров'язберігальних технологій визначаємо аудиторну та позааудиторну роботу. Метою включення здобувачів вищої освіти до форм аудиторної діяльності є підготовка майбутніх вихователів ЗДО, здатних саморозвиватися, продукувати нові знання та набувати вміння «вчитися вчитись», адаптуватися до змін у науці й суспільстві. До завдань викладача належить розвиток у студентів ключових компетентностей в галузі здоров'язбереження, формування рівнів підготовленості до розв'язання проблем, виховання автономних якостей через формування навчальних компетенцій, стратегій самостійної роботи та індивідуальних стилів навчання.

Залучення студентів до активної професійно спрямованої здоров'язберігальної діяльності відбувається у контексті навчальних дисциплін психолого-педагогічної, методичної, комунікативно-технологічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО («Дошкільна педагогіка», «Дитяча психологія», «Теорія і методика фізичного виховання та валеологічної освіти», «Оздоровчі технології в фізичному розвитку» тощо).

Для формування умінь і навичок, здатностей майбутніх вихователів ЗДО щодо організації здоров'язбережувального середовища у ЗДО, формування безпечного для здоров'я простору залучено традиційні та активні методи навчання, як-от: лекції-бесіди, лекції-проблеми, лекції-пошуки, лекції-візуалізації, диспути, тренінги, проблемні ситуації, моделювання, захист власних поетичних проєктів та ІНДЗ тощо [2, с. 299].

Для прикладу, під час професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО доступ до матеріалів для аудиторних та позааудиторних форм роботи здобувачі освіти отримують через інтерактивне спілкування, інформаційне та науково-методичне забезпечення, розміщене на Moodle, сайті кафедри. Вихователі скачують в електронній бібліотеці академії мультимедійні програми і презентації, розроблені за допомогою програмного продукту Microsoft Power Point тощо.

Позаурочна робота передбачала роботу в малих групах, дискусії, бесіди, фізкультурно-оздоровчі вікторини, час на виконання ІНДЗ

(частково і під час практики), підготовку наукових доповідей, презентацій, участь в олімпіадах та ін. Окремі студенти мають змогу і бажання брати участь у спортивних секціях, які діють для дітей дошкільного віку на базі академії і тим самим ще більше покращувати свої практичні навички в безпосередній здоров'язберігаючій діяльності з дітьми.

Організація самостійної роботи студентів спрямована на формування в здобувачів вищої освіти здатності організовувати здоров'язбережувальне середовище в ЗДО. Роль викладача при цьому – здійснювати необхідні види супроводу бакалавра на шляху його професійного становлення для використання здоров'язберігальних технологій у роботі з дошкільниками (залежно від його потреб, інтересів, професійного вибору, мотивації та перспектив розвитку студента як фахівця тощо). Сучасний викладач у ЗДО повинен навчити студента вчитися (під час аудиторних занять та позанавчальний час), стимулювати до самостійного пошуку необхідної інформації задля вирішення поставлених перед ним завдань, до саморозвитку та самоосвіти впродовж життя. У ході дослідження переконалися, що цей процес відбуватиметься успішніше тоді, коли студент, який є майбутнім вихователем ЗДО, усвідомить яким чином формувати особистісну концепцію, розпочавши із самопізнання, саморозвитку, самонавчання, самовиховання, самовизначення.

Таким чином, правильне поєднання різних форм професійної підготовки вихователів ЗДО з використанням здоров'язберігальних технологій – запорука формування компетентного фахівця.

Список використаних джерел

1. Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2014. 44 с.
2. Черевещенко Т. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вихователів. *Sustainable development – scientific debut* / Stanisław Dawidziuk Henryk A. Kretek Anatolij Kuzmiński. Warszawa, 2014. С. 299–309.

Ковальчук Наталія, здобувачка

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ, ЯК ОДНІЄЇ ІЗ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Панування сучасних технологій в світі суттєво полегшують наше життя, вирішуючи безліч проблем технічно. Батьки часто залишають своїх дітей наодинці із смартфоном, таким чином перекладаючи виховання дітей на гаджет. Це зумовлює те, що діти часто уміють поводитися з технікою, але не мають навичок самообслуговування та самостійності за відсутності батьків, тому це зумовлює виникнення проблеми та зміни перспективи пріоритетів виховання в дитини самостійності в певній соціологічній ситуації.

Мета – розглянути та проаналізувати основні психолого-педагогічні дослідження з проблеми формування самостійності як однієї з базових якостей дитини передшкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи навичку самостійності дітей як базову якість дитини, котра стає необхідною основою на початку становлення її індивідуальності і незалежності, розглянемо програмові акценти на цю якість дитини. В освітній програмі «Я у Світі» висвітлено основні освітні лінії, в яких можливий розвиток самостійності в умовах закладу дошкільної освіти. Серед них: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Діяльність дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини».

В освітній лінії «Особистість дитини» базова якість дитини молодшого та середнього дошкільного віку – самостійність, яка проявляється від елементарних простих побутових навичок до більш активних. В молодшому віці дитина повинна вміти самостійно проводити гігієнічні процедури: розчісується, умивається та реалізовує фізіологічні потреби, а також бере активну участь у рухливих іграх з однолітками [6, с.153].

Освітня лінія «Діяльність дитини» передбачає взаємодію дитини передшкільного віку з оточенням із метою задоволення своїх пізнавальних потреб. Ігри є провідною діяльністю дитини і водночас впливають на розвиток кмітливості, самостійності, думки та дії дитини. Особливий інтерес виникає у дітей до творчих ігор, адже вони передбачають вільну креативну самостійну діяльність дітей, що здійснюється з їхньої ініціативи і проявляють найбільше самостійності.

Науковець Р. Павелків здійснив характеристику навички самостійності, яка входить до індивідуального характеру дитини. Вона проявляється в ситуаціях та умовах, які вимагають діяти усвідомлено та без допомоги інших здійснюючи аналіз цієї ситуації, при цьому зберігаючи самоконтроль дисциплінованість та відповідальність за власні дії [3, с.27-35]. Так, В. Кузьменко досліджувала самостійність в контексті індивідуального розвитку особистості, наголошуючи, що слід удосконалювати у дитини образ самої себе, формувати вміння реалізувати та визначати індивідуальні та соціально-значущі цілі [2,с.88-91]. Значну увагу розвитку самостійності у вихованні приділяла М. Монтессорі, яка створила своєрідний девіз самостійності: «Допоможи мені зробити це самому» [4,с.218.-221]. Вона виділила завдання, виконання яких формує у дітей ініціативу та прагнення самостійно виконувати творчіта побутові проблеми:

1. Навчити дитину передшкільного віку якомога раніше здійснювати свій вибір.
2. Виробити в дитини уміння користуватися наданими свободою і довірою.
3. Допомогти дитині створювати і підтримувати навколо себе порядок.
4. Навчити в період раннього дитинства шанувати закон і розуміти його значення для загального порядку в житті.
5. Навчити дитину терпимого і шанобливого ставлення до всіх оточуючих.
6. Створити умови для розвитку в дитини передшкільного віку почуття любові й поваги до самого себе.
7. Тренувати волю дитини в ранньому дитинстві, щоб виробити цивілізовану поведінку в будь-якій ситуації.
8. У ранньому дитинстві сформувати культуру поведження з усіма навколишніми предметами.
9. Навчити дитину самостійно планувати свою діяльність і досягати поставлених цілей [1,с.14-15].

Сучасна дослідниця О. Савченко ініціативність розглядає як основну складову самостійності, що стосується ініціювання при виборі теми гри, сюжету та процесу планування гри [5,с.168]. Вона наголошує на необхідності враховувати прояви самостійності дитини, які можуть бути різними. Серед основних:

1. дитина вчиться на помилках;
2. доводить справу до кінця;
3. вчиться наслідувати позитивні дії дорослих;
4. вміє знаходити вихід із ситуацій в умовах, у яких раніше не була;
5. може самообслуговуватись.

Наголосимо й на тому, що участь батьків в розвитку самостійності є однією із найважливіших, адже від їхньої підтримки залежатимуть майбутні прояви дитини в житті. Важливо на перших етапах допомагати дитині в її самостійній діяльності та поступово давати дитині більш складні завдання, але зменшити своє втручання та допомогу, заохочувати ініціативу, давати більше свободи дитині у виборі одягу чи в магазині тощо.

Висновки. Таким чином, самостійність – базова якість дошкільника, що полягає у вмінні діяти без інших людей, приймати власні рішення та відповідати за їх наслідки, усвідомлено проявляти свої думки незалежно від реакції інших осіб. Проаналізовані дослідження дали змогу констатувати, що джерелами самостійності дитини передшкільного віку є будь-яка побутова посильна діяльність дитини, самообслуговування, виконання простих прохань, ігри з предметами, праця в природі соціальні явища, спілкування з людьми і свобода в мистецтві.

Подальші розвідки у зазначеній проблематиці слід спрямовувати на дослідження основ самостійності та пропедевтику розвитку цієї якості у дітей молодшого і середнього дошкільного віку мистецькими засобами.

Список використаних джерел:

1. Борисова З., Семерткова Р. Спадщину Марії Монтессорі — сучасним дошкільним закладам. *Дошкільне виховання*. 1996. № 5. С. 14–15.
2. Кузьменко В. У. Самостійність як складова індивідуального розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. статей*. Київ : Нора-прінт, 2001 С. 88 – 91.
3. Павелків Р. В. Психологічні особливості прояву та розвитку самостійності в учнів молодшого шкільного віку. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 2. С. 27–35.

4. Павленко В. В. Методи виховання Марії Монтессорі. *Методичні засади реалізації особистісно орієнтованого виховного процесу в сучасних освітніх засадах: збірник науково-методичних праць* / за ред. О. О. Максимової., М. А. Федорової. Житомир : ФОП Левковець, 2012. 276 с.

5. Савченко М. В. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: дис. ... к. пед. наук : спец. 13.00.08. Слов'янськ, 2014. 243 с.

6. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР- Україна», 2019. 488 с.

Поліщук Ірина, здобувачка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день суттєво зростає потреба у соціально компетентній, соціально активній, впевненій у собі особистості, здатній ефективно функціонувати в сучасних умовах. Найчастіше у педагогічній та психологічній літературі невпевненість лише на рівні зовнішніх поведінкових проявів описується як некоммунікбельність, сором'язливість, тихість, забитість, конформність. Гіперактивність та гіпоактивність – форми часто неадекватних захисних механізмів соціально невпевнених дітей, тому одне з найважливіших завдань - формування у дітей впевненості в собі та своїх силах, а також позитивного ставлення до себе та навколишнього світу. [3]

Мета дослідження. Виявити особливості асертивності дітей старшого дошкільного віку та визначити ефективні способи її формування.

На думку Ю. В. Шильцової, невпевненість у собі як риса характеру - це самознищувальна установка на себе, на свої сили та можливості. Тривожність як характеристика характеру - це песимістична установка на подальше життя [4].

Також у дошкільний період відбувається інтенсивний розвиток самооцінки дитини. Функції самооцінки та самоповаги психічного життя особистості полягають у тому, що вони виступають внутрішніми умовами регуляції поведінки та діяльності людини.

Дитина оцінює себе «очима» соціуму і яка його самооцінка (відображена оцінка соціуму) - такий і його соціальний статус, можливість взаємодіяти з соціумом, оптимальність адаптованих характеристик, і, по суті, таке його психічне здоров'я. Це має значення для подальшого розвитку особистості, свідомого засвоєння норм впевненої поведінки, дотримання позитивних зразків.

Як зазначає Бичкова С. С., якщо дитина не має успіху та позитивних навичок у спілкуванні, у вирішенні соціальних конфліктів або у подоланні невдач, то вона не може бути сильною як психічно, так і фізично. У старшому дошкільному віці закладаються основи самопізнання, які передбачають вміння відокремити себе від інших, відчувати себе самостійною особистістю, заявляти про себе, проявляти свою індивідуальність і водночас ототожнюватися з іншими, відчуваючи співчуття до них, причетність до їх переживань [1].

Таким чином, дитина невпевнена у собі, схильна до сумнівів і коливань, боязка, тривожна, нерішуча, несамотійна, нерідко інфантильна. Асертивність - здатність людини впевнено і з гідністю відстоювати свої права, не зневажаючи на права інших. Асертивною називається пряма, відкрита поведінка, яка не має на меті завдати шкоди іншим людям.

На основі асертивності дитина здійснює засвоєні знання про себе, про соціальні норми поведінки через гнучкий творчий підхід у побудові відносин, прояві соціальних здібностей та умінь, ґрунтуючись на позитивному емоційному ставленні до себе та інших, до світу загалом [2].

Результати дослідження. Нами було проведено психолого-педагогічне дослідження серед старших дошкільнят у віці 6-7 років, основними завданнями якого було виявлення особливостей невпевненої поведінки дітей з високим рівнем тривожності та низьким рівнем самооцінки, а також розробка системи занять, спрямованих на формування навичок асертивної поведінки.

Нами було проведено спостереження за дітьми старшого дошкільного віку, у процесі якого визначалися невпевнені у собі діти, які потребують психологічної допомоги. Спостереження здійснювалося за такими основними ознаками, що характеризує невпевнену в собі дитину: по-перше, мова, причому як тиха, плутана

і невиразна, так і гучна, швидка, експресивна, з безліччю повторень, запинок; по-друге, апатична модель поведінки, бажання не привертати до себе увагу, збентеження, прагнення брати мінімальну участь у колективних видах діяльності; і, по-третє, дуже обережне висловлювання своєї думки або взагалі утримання від її висловлення, болюче ставлення до критики на свою адресу.

За результатами первинної діагностики було підібрано дітей старшого дошкільного віку (6-7 років) з високими та середніми показниками індексу тривожності (Тест тривожності) та низькою самооцінкою або тенденцією до низької самооцінки (Методика визначення емоційної самооцінки) для проведення психокорекційної роботи з формування навичок.

Після проведення корекційно-розвивальної роботи було здійснено оцінку її ефективності. Для цього ми повторно провели діагностику за методиками, що застосовувалися на початковому етапі роботи.

Вторинна діагностика тривожності, яка відбулась після корекційно-розвивальної роботи показала, що у більшості значно покращилися показники тривожності. Показники самооцінки також покращилися, адже до кінця занять діти показали адекватну самооцінку.

Таким чином, дані контрольного виміру свідчать про значне покращення результатів, що дозволяє говорити про позитивну динаміку у розвитку навичок асертивної поведінки.

На основі проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки: на заняттях необхідно створювати такі умови, щоб дитина могла відчувати себе сильною та сміливою, прагнути підвести її до усвідомлення власної важливості та індивідуальності; обов'язково надавати можливість на деякий час опинитися у центрі уваги; допомагати дитині побачити свої позитивні сторони, відчувати, що її розуміють інші; сприяти розвитку в дітей позитивного образу «Я»; сприяти розвитку самоповаги; намагатися створити таку атмосферу тепла та затишку, в якій дитина зможе проявити свої почуття та внутрішньо розслабитися. Дуже важливо навчити дитину правильно відчувати стан іншої людини, долати сором'язливість. Необхідно уникати прямих оцінок особистості та характеру дитини. Не можна навішувати ярлики та віддавати негативні накази. Не можна недооцінювати значення похвали, але при цьому вона має бути не прямою, оцінювальною, а описовою, стосуватися тільки діяльності дитини. На заняттях важливо емоційно підтримувати дітей, уважно ставитись до ініціативних висловлювань, доброзичливо реагувати на дії дитини.

Таким чином, виховання в дитині почуття впевненості в собі, у своїй здатності долати перешкоди і, незважаючи на тимчасові невдачі, здатності досягти успіху, сприяє підтримці психологічного здоров'я та становленню соціально активної особистості, яка успішно адаптується і функціонує в умовах навколишнього середовища, що трансформуються.

Список використаних джерел:

1. Бичкова С. С. Формування вміння спілкування з однолітками у старших дошкільнят : методичні рекомендації для вихователів та методистів дошкільних навчальних закладів. Київ : АРКТІ, 2002. 96 с.
2. Дитячий психолог / за ред. Є. Г. Цейтліна, Львів, 2012.
3. Катаєва Л. І. Корекційно-розвиваючі заняття з дошкільнятами. *Мій світ : Залучення дитини до соціального світу*. Київ, 2000. 224 с.
4. Шильцова Ю. В. До питання формування асертивної поведінки дітей старшого дошкільного віку як його соціальної адаптації : досвід зарубіжних дослідників. *Дошкільне виховання*. 2009. № 12. С. 74-78.

<i>Litteris et Artibus:</i>	ТЕХНОЛОГІЇ	<i>нові горизонти</i>
-----------------------------	-------------------	-----------------------

Постол Юлія, к. техн. наук, доцент,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного

ПРО ДЕЯКІ ТИПИ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Постановка проблеми. Сонячна (сонячна фотоелектрична, сонячна теплова) гідроелектроенергія, енергія вітру, біомаса і геотермальна енергія є невичерпними потоками енергії в порівнянні з «запасами енергії», що витягуються з родовищ викопного палива в процесі становлення рідкісними. Їх використання, яке отримало назву «чиста енергія» або «зелена енергія», дає дуже мало відходів та забруднюючих викидів [1].

Мета дослідження. Зелена електроенергія – це електроенергія, вироблена з відновлюваних джерел енергії, що виключає виробництво електроенергії з викопного палива (вугілля та нафти) та ядерної енергії. Для виробництва так званої «зеленої» електроенергії ми використовуємо невичерпні ресурси, такі як вітер і сонце, або які поновлюються із відносно високою швидкістю, такі як біомаса. На цьому рівні відновлювані джерела енергії відрізняються від викопних джерел енергії, таких як вугілля, нафта та природний газ. Справді, це викопне паливо – результат хімічного перетворення, започаткованого мільйонами років тому. Це робить їх невідновлюваними джерелами енергії у глобальному масштабі. Гірничодобувна промисловість породжує багаторазове забруднення, і коли родовища вичерпані, не залишається нічого, крім спустошеного ландшафту, мертвої землі, на якій не зростатимуть рослини століттями, а може й тисячоліттями [2].

Розглянемо у цьому контексті основні типи відновлюваних джерел енергії.

Вітрова енергія. Енергія вітру виникає внаслідок руху повітряних мас поверхнею земної кулі. З давніх-давен люди використовували вітер для подорожей на вітрильних човнах. Пізніше цей ресурс експлуатуватимуть вітряки. Сьогодні сучасні вітряні турбіни перетворюють механічну енергію вітру на електричну. У цілому, нині розрізняють берегові вітряні

електростанції, побудовані суші, і морські вітряні електростанції, побудовані біля узбережжя.

Енергія вітру на суші вже сьогодні є найдешевшим видом енергії. Це ідеальна технологія для виробництва, близького до споживача, наприклад, у промислових парках. Потенціал океану (загалом, а не лише узбережжя) практично необмежений.

Сонячна енергія. Є два методи отримання електрики з використанням світла та тепла від Сонця: сонячна теплова енергія і фотоелектрична сонячна енергія. У разі сонячної теплової електростанції енергія сонячного випромінювання використовується для нагрівання рідини, яка згодом перетворюється на пару. Це призводить до дії турбіни, що виробляють електрику. У разі фотоелектричних сонячних панелей елементи, що їх складають, реагують на сонячне світло, виробляючи безперервний електричний струм.

Гідроелектроенергія. Люди використовували енергію води принаймні з часів античності завдяки водяним млинам. Останнім часом енергія руху води використовується для відновлюваної електроенергії (хвилі, припливи, відливи, греблі гідроелектростанцій). У разі гребель або затворів сила води надає руху турбіни, виробляючи електрику. Гідроенергетика не тільки легко доступна, але і, накачуючи воду за допомогою надлишків енергії вітру або сонця, також може бути збережена для подальшого використання. Невеликі екологічно чисті гідроелектростанції, природно, стійкіші, ніж мега-греблі.

Геотермальна енергія. Геотермальна енергія витягує із землі енергію, вироблену земним ядром. Енергія калорій з гарячих джерел або ґрунтових вод використовується безпосередньо або перетворюється на електрику. Воду також можна закачувати на глибину, вона нагрівається при контакті з гарячим камінням, а потім піднімається вгору [3,4].

Енергія біомаси. Біомаса - це сонячна енергія, що зберігається в органічній формі за допомогою фотосинтезу (деревина та біопаливо). Сьогодні це основне джерело відновлюваної енергії, хоча він піддається безлічі критичних зауважень через місце, необхідне для його виробництва. Зазначимо, що рослини (олійні), деревина, харчові чи сільськогосподарські відходи та всі форми органічних речовин можуть бути перетворені на енергію. Це регульована технологія, що ідеально підходить для реагування на коливання попиту на електроенергію, але для дійсно стійкої енергії з низьким вмістом

CO₂, очевидно, велику роль відіграє походження використовуваних матеріалів. Не всі форми біомаси слід вважати поновлюваними.

Висновки. Сучасні електростанції одночасно виробляють тепло та електрику. Таким чином вони значно покращують свої характеристики. Опалення може здійснюватися за допомогою газу, біомаси або, зрештою, водню, що виробляється за допомогою відновлюваних джерел енергії.

Список використаних джерел

1. Постол Ю. О., Закревський Д. Реалізація політики з енергозбереження. *Проблеми механізації та електрифікації технологічних процесів*: матеріали VI Всеукраїнської науково-технічної Інтернет-конференції за підсумками наукових досліджень 2018 року. Мелітополь : ТДАТУ, 2019. Вип. VI. С.17-20.
2. Трикоз В., Галавур М., Постол Ю. О., Стручаєв М. І. Енергоефективність та енергозбереження. *Сучасні проблеми інноваційного розвитку електричної інженерії*: матеріали I Всеукраїнської інтернет-конференції. Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 63-65.
3. Бурцева С. О., Клик А. В., Постол Ю. О. Використання низькопотенційної енергії ґрунтів як спосіб підвищення енергоефективності будівель: матеріали II Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції «Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі». Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 657-661.
4. Бурцева С. О., Постол Ю. О. Ефективність теплових насосів: матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку електричної інженерії». Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 33-34.

**Мигуля Вікторія, здобувачка,
Гулевський Вадим, к. техн. наук, доцент,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного**

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ЗЕЛЕНОГО ВОДНЮ

Постановка проблеми. Воднева енергетика має великий потенціал серед усіх сучасних форм екологічно чистої енергетики і ключ до її розвитку лежить у виробництві водню. Водень - найпростіший і найменший елемент у періодичній таблиці, однак шляхи його виробництва дуже різноманітні [1].

Незалежно від того як він виробляється, у результаті виходить та сама безвуглецева молекула. Застосування водневого палива нешкідливе для довкілля, але за виробництва кожної тони водню традиційними методами виділяється 9–12 тон діоксиду вуглецю.

Сірий водень традиційно виробляється з метану (CH_4), розщепленого з парою на CO_2 - головного винуватця зміни клімату - і H_2 водень. Сірий водень все частіше виробляється також з вугілля зі значно вищими викидами CO_2 на одиницю виробленого водню настільки, що його часто називають коричневим або чорним воднем, а не сірим. Сьогодні він виробляється у промислових масштабах, а пов'язані з ним викиди можна порівняти з сукупними викидами Великобританії та Індонезії. Синій водень слідує тому ж процесу, що і сірий, з додатковими технологіями, необхідними для уловлювання CO_2 , що утворюється при відділенні водню від метану (або з вугілля), і його зберігання протягом тривалого часу. Це не один колір, а дуже широка градація, тому що не 100% CO_2 , що утворюється, можна вловити і не всі способи його зберігання однаково ефективні в довгостроковій перспективі. Суть у тому, що уловлюючи більшу частину CO_2 , можна значно знизити вплив виробництва водню на клімат.

Зелений водень визначається як водень, отриманий шляхом розщеплення води на водень та кисень з використанням відновлюваної електроенергії. Це зовсім інший шлях порівняно із сірим та синім.

Мета дослідження. Нині електрохімія зросла до потужної галузі промисловості. Електрохімічні процеси відбуваються в апаратах, які називають електролізерами. У процесі електролізу електролізер використовує електричну енергію для перетворення води на складові — водень і кисень. Кисень повертається у повітря, а водень зберігається у трубопровідних активах для використання. Коли електроенергія надходить з відновлюваних джерел, таких як сонячна енергія, водень не залишає вуглецевого сліду.

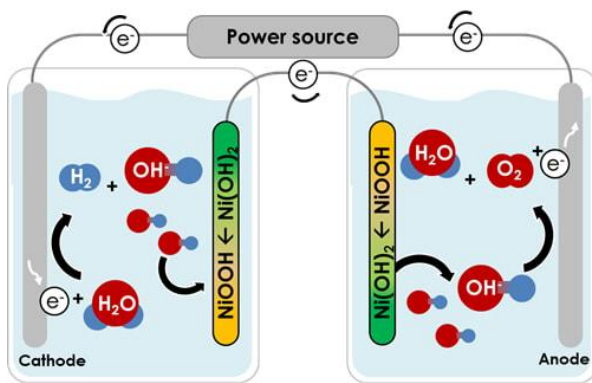

Рис.1 Водень із сонячних панелей

Розрахунки засвідчують, що впродовж сонячного дня, сучасні фотокаталізатори на площі 25 км^2 , споживаючи одиницю площі 27000 Дж сонячної енергії, розкладають в день 5100 т води і забезпечують утворення 570 т водню [2].

Результати досліджень. Один із головних недоліків сонячних елементів — уривчастий характер роботи. Потужність, що видається сонячною електростанцією, залежить від сезону, часу доби та погоди. ККД установок для електролізу не перевищує 70–80%, а сонячних батарей, що використовуються для їх живлення, — 21–24%. Тому для ефективного використання сонячної енергетики потрібно навчитися запасати енергію у світлий час доби, щоб потім використовувати її, наприклад, уночі [3].

Науковці України активно працюють над практичними водневими технологіями. Було затверджено Концепцію цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Фундаментальні проблеми водневої енергетики», склад її наукової ради та оголошено конкурс наукових проєктів за зазначеною програмою. Зокрема, за першим напрямом програми «Отримання водню»

розроблялись наукові основи нових технологій одержання водню, що базуються на використанні електрохімічних, фотоелектрохімічних, плазмохімічних, мікробіологічних методів, енергоакумуючих речовин і каталізаторів, а також вивчались можливості отримання водню з відходів та з використанням відновлюваних джерел енергії.

Наприклад, зараз спеціалісти ІБЕ НАНУ досліджують використання трекерних сонячних установок для приватних будинків, які у комплексі з водневими рішеннями для акумулювання енергії дозволяють вирішувати задачі автономного енергозабезпечення [4].

Висновки. Оскільки встановлена потужність фотоелектричних установок продовжує зростати, рентабельні технології зберігання сонячної енергії матимуть вирішальне значення для зменшення мінливості сонячного ресурсу та можливості накопичення енергії. Виробництво водню за рахунок сонячного поділу води є перспективним вирішенням цих проблем, оскільки саме водень може зберігатися, транспортуватися і споживатися без утворення шкідливих побічних продуктів.

Список використаних джерел

1. Водень та ВДЕ: світові практики застосування. URL : <https://avenston.com/articles/hydrogen/>
2. Ташеев Ю. В., Войтко С. В., Трофименко О. О., Рєпкін О. О., Кудря Т. С. Глобальні тенденції розвитку водневих технологій у промисловості. *Бізнес Інформ*. 2020. №8. С. 103–114.
3. Удовиченко К.О., Гулевський В.Б. Заощадження коштів шляхом нагрівання води від сонця. *Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі*: мат. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (Мелітополь, 02-27 листопада 2020 р.) / ТДАТУ : ред. кол. В. М. Кюрчев, В. Т. Надикто, О. Г. Скляр та ін. Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 679-681.
4. Українські розробники вже готові пропонувати водневі проекти інвесторам. URL : <https://ua-energy.org/uk/posts/ukrainski-rozrobniky-vzhe-hotovi-proponuvaty-vodnevi-proekty-investoram>.

**Чепак Анастасія, магістрантка,
Постол Юлія, к. техн. наук, доцент,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного**

ВИКОРИСТАННЯ НИЗЬКОПОТЕНЦІЙНОЇ ЕНЕРГІЇ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ТА ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ

Постановка проблеми. На нашу планету насувається одночасно кілька глобальних катастроф - енергетична, екологічна, нестача продовольства, води і чистого повітря. Розв'язання енергетичних проблем шляхом спалювання палива та використання ядерної енергії дозволить прожити деякий час, але принесе величезну екологічну шкоду, однак низка країн робить велику ставку на водневу енергетику. Водень - екологічно чистий енергоносіє, але цей напрямок збитковий, а вирішення енергетичних проблем за допомогою біопалива викликає різке підвищення цін на сільгосппродукти [1].

Метою дослідження є вимушений пошук нових джерел енергії, бо людство фактично не має в своєму розпорядженні реальних технологій для вирішення проблеми глобальної енергетичної кризи, тому для них існують певні критерії відповідності:

- екстрагуватися з навколишнього середовища у будь-якій точці планети;
- мати необмежені запаси, низьку вартість перетворення в інші види енергії, не використовувати викопне паливо;
- бути автономною, екологічною і відновлюваною, не залежати від метеоумов і пори року;
- не вимагати довгих магістралей для передачі енергії;
- використовувати як центральні, так і локальні джерела;
- потужність однієї електростанції повинна варіювати від сотень ват до гігават.

Результати дослідження. Таким вимогам не відповідає жоден з існуючих або запланованих до розроблення в майбутньому джерел енергії. Високотенційні джерела енергії не відповідають

переліченим параметрам, а під час вилучення енергії з низькопотенційних [2] та законсервованих джерел не відбувається процес горіння, тому для забезпечення планети енергією необхідно вирішити два завдання: 1) знайти джерело, яке відповідало б переліченим вимогам; 2) знайти способи перетворення, передавання та використання такої енергії.

Незважаючи на те, що низькопотенційна енергія існує скрізь і запаси її величезні, використання її досить проблематичне. Під час механічної взаємодії зовнішнє середовище не передає енергію споживачеві, якщо його потенціал (наприклад, тиск) буде таким самим. Узагальнюючи результати, можна запропонувати кілька способів перетворення і використання низькопотенційної енергії середовища. Енергія багатьох середовищ - це сума енергії великої кількості локальних областей. Він може бути низькопотенційним щодо рівня споживача, але в цьому ж середовищі є області, у яких рівень енергії вищий, ніж у споживача. Якщо в той чи інший спосіб проводити селекцію високопотенційних областей, їхню енергію можна передавати споживачеві [3].

Передача низькопотенційної енергії її споживачеві можлива за таких умов:

- наявність робочого тіла;
- зміна фізичних властивостей або створення спеціальних форм руху в робочому тілі, які призведуть до того, що в ньому з'явиться ділянка з потенціалом, нижчим (наднизький потенціал), ніж у довкілля, і ділянка з потенціалом вищим, ніж у споживача;
- використання (пошук) способів, що дають можливість екстрагувати енергію з низькопотенційного середовища в робоче тіло, піднімати потенціал цієї енергії від наднизького до високого, передавати енергію споживачеві;
- подача до робочого тіла свіжих порцій навколишнього низькопотенційного середовища (або безперервний приплив нових порцій енергії із зовні).

За всіх цих змін властивостей, форм руху і перенесення енергії закон її збереження залишається чинним, тож така екстракція низькопотенційної енергії можлива під час спеціального фізичного процесу, для організації та підтримки якого потрібно виділити енергію E_d . Споживач отримує енергію E_c , а чиста енергія буде $E_c - E_d$. Її відношення до енергії, витраченої на організацію фізичного процесу - коефіцієнтом посилення енергії:

$$k = (E_c - E_d) / E_d \quad (1)$$

Відношення чистої енергії до екстрагованої низькопотенційної енергії - коефіцієнт корисної дії цього перетворювача як джерела енергії:

$$\eta = E_c - E_d / E_e \quad (2)$$

У більшості для споживача доцільно, щоб коефіцієнт корисної дії цього перетворювача перевищував 1. У цьому разі він отримуватиме більше енергії, ніж витратить на організацію фізичного процесу з її екстракції. Якщо чистої енергії достатньо для споживача, то система в частині витрат енергії на підтримання та управління фізичним процесом стає самодостатньою.

У разі, якщо екстрагована енергія перетворюється на енергію з потенціалом, який є вищим за потенціал споживача, можна створити поновлювані джерела енергії.

Фактично сьогодні вже використовуються десятки мільйонів перетворювачів низькопотенційної енергії. Це теплові насоси, що обігрівають житлові та промислові приміщення, але, на жаль, вони не автономні і їхній коефіцієнт перетворення енергії варіює від 2 до 4. Створено перші діючі зразки термоакустичного теплового насоса, а це наочно показує, що перетворення енергії реальне. Ще один спосіб також полягає в тому, що тим чи іншим способом створюється ділянка, в якій потенціал нижчий, ніж у навколишньому середовищі. У результаті відбувається перенесення енергії не від перетворювача (експлозія), а до перетворювача зовні (імплізія). Екстрагована в такий спосіб енергія має дуже низький потенціал, порівняно з тим, який є у споживача, але йому не обов'язково отримувати енергію саме того виду, яка була екстрагована. Споживачеві необхідна енергія, яка може здійснити роботу. Для цього на шляху її перенесення можна помістити перетворювач, який трансформує частину екстрагованої енергії в роботу. До переваг імплізії можна віднести: менші витрати енергії на фізичний процес; зниження втрат екстрагованої енергії при перетворенні в роботу у споживача; простіша конструкція.

Висновки. Глобальні енергетичні проблеми можуть бути розв'язані шляхом перетворення низькопотенційних джерел теплової енергії та потенційної енергії тиску доквілля в електричну енергію і теплоту. Необхідна спеціальна програма наукових досліджень фізичних принципів перетворення низькопотенційної енергії доквілля та розроблення промислових зразків автономних електростанцій і теплогенераторів нового типу різного призначення і потужності, організація виробництва електростанцій нового типу для індивідуальних споживачів і електропостачання великих міст і виробничих об'єктів.

Список використаних джерел

1. Трикоз В., Галавур М., Постол Ю. О., Стручаєв М. І. Енергоефективність та енергозбереження. *Сучасні проблеми інноваційного розвитку електричної інженерії*: матеріали I Всеукраїнської інтернет-конференції. Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 63-65.
2. Бурцева С. О., Клик А. В., Постол Ю. О. Використання низькопотенційної енергії ґрунтів як спосіб підвищення енергоефективності будівель : матеріали II Міжнародна наук.-практ. інтернет-конференції «Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі». Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 657-661.
3. Бурцева С. О., Постол Ю. О. Ефективність теплових насосів : матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку електричної інженерії». Мелітополь : ТДАТУ, 2020. С. 33-34.

**Фещук Валерій, аспірант,
Курач Микола, д-р. пед. наук, професор**

МОЖЛИВОСТІ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ НУШ

Постановка проблеми. Реформа шкільної освіти сприяє використанню проектного методу у вітчизняній шкільній практиці, що в свою чергу актуалізує можливості проектно-технологічної діяльності учнів на уроках технологій в умовах НУШ.

У Державному стандарті базової загальної середньої освіти, затвердженому постановою КМУ 30.09.2020 р. передбачено розвиток творчих здібностей учнів, формування цілого ряду компетентностей (в тому числі й ключових), які передбачають можливість різновекторної комунікації, креативного підходу до вирішення поставлених завдань, планування та організації дослідницької діяльності [2].

Освітня технологічна галузь також повинна виконати завдання щодо формування ключових компетентностей учнів та спрямувати розвиток їх особистості в практично-технологічну і дослідницько-творчу сфери. Практично усі зазначені завдання, як доводять провідні науковці, можуть бути реалізованими у процесі проектно-технологічної діяльності школярів.

Тому **метою** даного дослідження є виокремлення складових проектно-технологічної діяльності школярів та демонстрування їх можливостей для реалізації завдань нового Державного стандарту в умовах Нової української школи.

Результати дослідження. На основі вивчення педагогічного досвіду та праць вітчизняних учених [1, 3, 4, 5] ми розглянули питання щодо структури творчої проектної діяльності, виділивши такі компоненти як мотив, мета, предмет, етапи, методи, засоби, результат. Розглянемо окремі з них.

Під мотивом у педагогічній психології розуміють спрямування учнів на окрему сторону навчальної роботи, пов'язаний з внутрішнім ставленням школяра до неї. Виділяють такі *мотиви* творчої проектної діяльності:

- 1) пізнавальні (задоволення потреби у знаннях, вміннях, навичках);
- 2) матеріальні (задоволення потреби у продуктах харчування, одязі, предметах побуту тощо);
- 3) соціально-професійні (задоволення потреби у соціально-професійному самовизначенні);
- 4) художньо-естетичні (задоволення потреби у красі);
- 5) духовні (задоволення потреби у самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні) [4].

Метою творчої проектної діяльності учнів є навчальний творчий проєкт.

Можливі напрями творчих проєктів учнів: школа (замовлення школи), виробництво (замовлення підприємств, організацій, фірм), дозвілля (виготовлення іграшок, ігор, сувенірів), будинок (виготовлення виробів побуту), шкільна майстерня, майбутня професія (розробка планів професійної кар'єри), проблеми навколишнього середовища, бізнес, відпочинок [5].

Предметом діяльності є те, з чим вона має справу, на що вона спрямована. Це можуть бути речовини, інформації, енергія, живі істоти.

Етапи проектної діяльності. Проектна діяльність включає в себе ряд умовних етапів, які педагоги-вчені виокремлюють по-різному: одні науковці визначають загальним поняттям (підготовка,

пізнавальний етап), а інші конкретизують (обрання теми проекту і формулювання проблеми, осмислення ходу діяльності, розподіл обов'язків).

Ми можемо зробити висновок, що структура побудови проекту залежить від типу проекту, специфіки навчального предмета, авторських педагогічних розробок конкретної теми проектів, тому виходить і різна кількість етапів. Однак, виходячи з потреби мати єдину структуру проектної діяльності і надання більшої свободи творчості педагогам, доцільно на уроках технологій виокремлювати чотири етапи проектної діяльності:

- перший етап, в який входять такі компоненти: планування, обрання теми проекту і формулювання проблеми, дослідження проблеми та інші;
- другий етап, в ході якого здійснюється конструкторська розробка;
- третій етап, під яким ми розуміємо практичне виконання проекту;
- заключний етап – це і оцінка результатів, і захист проекту [3].

Методи навчання учнів проектної діяльності. Проектна діяльність забезпечує цілісність педагогічного процесу та єдність навчання, виховання та розвитку учнів. Тому є підстави говорити про методи навчання проектної діяльності, під якими ми розуміємо цілеспрямовані та організовані засоби та прийоми виконання навчальних творчих проектів.

Методи навчання, які сприяють організації та реалізації проектної діяльності, є методами активізації творчого мислення, допомагають виробити вміння вирішувати нові проблеми та спонукають до більш продуктивної розумової діяльності, цілеспрямованого пошуку вирішення проблеми, створення ідеального образу та його об'єктивації в реальному продукті [1].

Можна виділити три основні групи методів навчання учнів проектної діяльності (Рис1.). Кожна з них відіграє свою роль у цьому процесі. Від правильного розуміння того, як користуватися кожним з цих методів навчання, залежить ефективність проектної технології.

Методи навчання проєктної діяльності		
Методи активізації творчості	Вербальні методи	Наочно-практичні методи
- метод «мозкової атаки»; - дизайн-аналіз; - морфологічний аналіз; - метод фокальних об'єктів; - алгоритмічний метод	- розповідь; - бесіда; - лекція; - дискусія	- демонстрація; - ілюстрація; - метод вправ; - лабораторний метод; - відеометод

Рис 1. Методи навчання учнів проєктної діяльності.

Розглянемо кожен групу методів стосовно їх використання у проєктній діяльності. До першої групи входять методи активізації творчості, які кардинально змінюють технологію навчання. Вони пробуджують пізнавальну активність учнів, сприяють становленню самостійності мислення та у проєктній діяльності. Друга група дозволяє забезпечувати процес «входження» учня в проєкт, ставити та розв'язувати проблеми, обговорювати шляхи майбутньої діяльності. Третя група методів спрямована на організацію та реалізацію практичної діяльності, проведення досліджень, здійснення теоретичних задумів.

Вказані методи кардинально змінюють технологію навчання. Вони пробуджують пізнавальну активність учнів, сприяють становленню самостійності в мисленні, творчому підходу до проєкту.

Важливу роль відіграє доцільний добір засобів проєктно-технологічної діяльності, серед яких можуть бути інструкційні і технологічні картки, «банки даних», мультимедійні презентації, фото- і відеоматеріали, інструменти та обладнання навчальних майстерень тощо.

Результатами творчої проєктної діяльності є пояснювальна записка і виріб (послуга), відеофільм, альбом тощо.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що проєктно-технологічна діяльність учнів є досить складним педагогічним і технологічним процесом, системою, яка поєднує в собі досить велику кількість складових. Вчитель трудового навчання та технологій повинен знати і уміти підбирати, готувати та використовувати вищезначені елементи для досягнення вагомих результатів у реалізації завдань технологічної освітньої галузі.

Отже, необхідна спеціальна, системна, теоретична і практична підготовка студентів (майбутніх учителів) до керівництва творчими проектами школярів, яка б відповідала сутності проектної діяльності в умовах Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. Г. С. Сазоненко. Київ : Гопак, 2000. 560 с.
2. Державний стандарт базової загальної середньої освіти / Постанова Кабінету міністрів України за № 898 від 30 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.10.2022р.)
3. Коберник О. М. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід : навч. посіб. / за ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. Умань : СПД Жовтий, 2008. 216 с.
4. Сидоренко В. К. Проектна методика як основа реалізації особистісно орієнтованого навчання. *Молодь і ринок*. 2004. № 1. С. 19–24.
5. Терещук А. І. Методика організації проектної діяльності старшокласників з технологій: метод. посіб. для вчителів, навч. прогр., варіат. модулі. Київ : Літера ЛТД, 2010. 128 с.

Шабага Степан, к. пед. наук, доцент,
Мельничук Вадим, магістрант

ФОРМИ І МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ЗІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ДЕРЕВООБРОБКА» У 10-11 КЛАСАХ

Постановка проблеми. Сучасна освіта зазнає значного впливу змін у сучасному суспільстві, серед яких інтеграційні процеси, глобалізація, демократизація, створення єдиного інформаційного простору тощо. Швидке зникнення бар'єрів між країнами створює умови, в яких в основу стратегічної і тактичної діяльності державної освітньої системи мають покладатися світові стандарти, що формуються до змісту, форм і методів навчання, до

підсумкових результатів навчальної діяльності, до рівня і якості освіти.

Усвідомлення того, що система освіти повинна слугувати насамперед конкретному громадянину на основі належного врахування громадсько-особистісних прав і пріоритетів – одна з найважливіших світових тенденцій. Надати можливість усім без винятку проявити свій талант і творчий потенціал, реалізувати свої особисті плани – завдання, що поставила перед державами в галузі освіти Міжнародна комісія з питань освіти ХХІ століття при Раді Європи. Вчитися знати, вчитися діяти, вчитися бути, вчитися жити разом – провідні принципи, що визначені для освіти нового століття [3].

Тому **метою** нашої статті було ознайомитися з новими підходами до організації освіти в старшій школі, проаналізувати програму спеціалізації «Деревообробка» у 10-11 класах.

У державних документах закладено нові підходи до організації освіти в старшій школі. Вона має функціонувати як профільна. Це створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, для формування у школярів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у створенні власної освітньої траєкторії [5].

Концепція розроблена з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду організації профільного навчання в старшій загальноосвітній школі.

Розвиток світового і, зокрема, європейського освітнього простору об'єктивно потребує від української школи адекватної реакції на процеси реформування загальної середньої школи, що відбуваються у провідних країнах світу. Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти.

Входження України до європейського освітнього простору, рух до навчання світового рівня, що диктується процесами глобалізації та інтеграції, – основний вектор розвитку національної системи освіти. Завдання, проголошені у стратегічному документі «Національний доктрині розвитку освіти» спрямовані на перехід системи освіти на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, досягнення її конкурентоспроможності в європейському та світовому освітньому просторі, формування покоління молоді, здатного робити особистісний духовно-світоглядний вибір, здобувати необхідні

знання, набувати навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, навчатися протягом життя [2].

Перехід від національних до міжнародних стандартів навчання передбачає дотримання певних єдиних вимог, серед яких є обов'язкові для узгодженого стандарту середньої освіти.

Впровадження профільного навчання у старшій школі – вимога часу, що відповідає загальній тенденції розвитку старшої школи в провідних країнах світу та положенням міжнародних стандартів середньої освіти [4].

Сучасні умови модернізації системи освіти в Україні потребують критичного вивчення і творчого застосування всього найціннішого з вітчизняного та зарубіжного науково-практичного педагогічного досвіду. Проведений аналіз вітчизняного досвіду показав, що спроби профільної диференціації навчання здійснювалися у системі загальної середньої освіти, починаючи з середини XIX сторіччя, але в основному як окремі елементи модернізації освітньої системи, що, зазвичай, не мало масового характеру [3].

Старші школи системи середньої освіти розвинених європейських країн функціонують як профільні вже протягом декількох десятиріч. Вивчення досвіду їх становлення і організації профільної освіти з урахуванням національних традицій та надбань є умовою успішної реалізації системи профільного навчання на старшому ступені у навчальних закладах України.

Метою профільного навчання за спеціалізацією «Деревообробка» є підвищення рівня компетентностей учнів 10–11 класів з основ деревообробки внаслідок оновлення, поглиблення і розширення спеціальних знань і вмінь, створення належних умов для усвідомленого професійного самовизначення старшокласників [4].

Програма спеціалізації «Деревообробка» є логічним продовженням і поглибленим вивченням обробки деревини у 5–9 класах.

У змісті програми відображені особливості деревообробного виробництва, виробничі умови підприємств цієї галузі, можливості залучення учнів до проєктно-технологічної та продуктивної праці.

У процесі вивчення курсу необхідно широко використовувати міжпредметні зв'язки з навчальними предметами: фізика, математика, біологія, хімія, охорона здоров'я та ін. [4].

Результати дослідження. Предмет «Деревообробка» в 10–11 класах має бути зорієнтований на використання проєктно-технологічного підходу у процесі професійної підготовки. В учнів

мають бути сформовані практичні навички втілення проєктного задуму за допомогою особистісно зорієнтованих методик і технік в оригінальному пошуковому макеті, ексклюзивному або тиражному виробі. Опираючись на знання з основ наук, під час виконання проєкту, вони повинні використовувати елементи художнього та декоративно-ужиткового мистецтва, технічної творчості.

Старшокласники повинні оволодіти прийомами використання сучасних інформаційних технологій у процесі виготовлення виробів із деревини і деревних матеріалів [4].

Висновки. Отже, вивчення курсу спеціалізації «Деревообробка» допоможе учням 10–11 класів поглибити знання про основні породи та властивості деревини, технологічні процеси виготовлення виробів із деревини, про охорону праці та організацію виробництва; отримати базові знання про художні промисли, меблеве виробництво; розширити політехнічний світогляд, свідомо обрати професію. На практичних заняттях учні зможуть удосконалити та поглибити свої вміння та навички з обробки деревини.

Список використаних джерел

1. Гушулей Й. Основи деревообробки. Тернопіль : Підручники та посібники, 2000.
2. Коберник О. М., Сидоренко В. К. Методика навчання учнів 5–9 класів проєктуванню в процесі визначення технології обробки деревини і металу : навчально-методичний посібник. Умань, 2004.
3. Методика навчання учнів 5-9 кл. проєктуванню в процесі вивчення технології обробки деревини і матеріалу. Умань, 2004. с.50-89.
4. Навчальна програма закладів загальної середньої освіти. Технології. Спеціалізація деревообробка 10-11 кл. Київ, 2017. 35 с.
5. Проєктно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання : Теорія і методика: монографія / за заг. ред. О. М. Коберника. Київ : Наук. світ, 2003. 172 с.

Фурман Олена, к. пед. наук, доцент,
Мельничук Ольга, здобувачка

СУТЬ МОБІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В ОСВІТІ

Постановка проблеми. Зараз людство живе у мобільному світі. Це можна побачити, якщо звернути увагу на швидкий темп удосконалення та поширення простих у використанні мобільних телефонів, електронних книг, планшетів. Сучасні електронні прилади багатofункціональні. Однією з основних функцій є доступ до інформації.

Вперше про мобільне навчання було відомо з роботи Дж. Дьюї «Демократія та освіта» (1916 р.): «Ми побачимо мобільне суспільство, насичене каналами поширення змін, що відбуваються будь-де, лише тоді, коли його члени будуть освічені, ініціативні та адаптивні» [3]. На теренах України проблему мобільного навчання досліджували В. Биков, І. Голицина, Т. Калуга, В. Куклев, О. Семеріков, О. Тихомірова та інші [1]. Науковці підкреслюють, що застосування мобільних засобів навчання в процесі навчання іноземної мови сприяє подоланню комунікативного бар'єру, формуванню навичок дослідницької діяльності, підвищенню мотивації до оволодіння мовленнєвими навичками та використання їх у реальних міжособистісних контактах.

Особливої уваги набуває розвиток мобільного навчання в навчальному середовищі та й взагалі нововведення теперішнього часу, тому актуальним є розгляд та розкриття значущості цього поняття.

Метою дослідження є розкриття суті мобільного навчання та його розвиток в освітньому процесі на основі аналізу наукових праць.

Результати дослідження. Першочергова проблема застосування мобільних технологій в освіті виникла ще у XX столітті. Початком розвитку цих технологій стали роботи Алана Кея, який запропонував концепцію пристрою Dynabook та надавав можливості доступу до електронних навчальних ресурсів. Саме цей пристрій

став прототипом перших ноутбуків і планшетів. Модернізовані мобільні прилади багатофункціональні, однією з важливих функцій яких є доступ до інформації та навчання.

В освітньому процесі мобільне навчання може здійснюватися незалежно від місця знаходження користувача освітніх послуг, яке відбувається за допомогою використання портативних технологій. Мобільне навчання надає більше можливостей для здобуття освіти. Воно функціонує в реальному часі, надаючи актуальні інформаційні матеріали. В такому процесі досягається висока соціалізація освітян, розвиток комунікативних компетенцій та вміння працювати в команді.

Система освіти України розвивається та удосконалюється, тому такі нові технології, як мобільне навчання не залишились без уваги. Можливості мобільних пристроїв, однозначно, потрібно використовувати в навчальному процесі всіх користувачів, адже вони поєднуються з традиційними формами навчання, розширюють можливості доступу до навчальної інформації, сприяють розвитку України в інформаційному просторі. Користувачі швидко пристосовуються до такої роботи та застосовують мобільні технології в навчанні.

Саме поєднання традиційних форм навчання з новими мобільними технологіями, які у будь-який час і в будь-якому місці можуть застосовуватися користувачами багаторазово, забезпечує досягнення головних цілей навчання у переважній кількості учнів або студентів, тоді коли раніше інформація викладалася в обмеженому часі та з обмеженими можливостями. Мобільні програми можуть допомогти в навчанні, в повсякденному житті, що дає змогу ефективно розподілити свій час та використати його з користю.

Проте мобільне навчання передбачає використання мобільної технології як окремо, так і спільно з іншими інформаційними та комунікаційними технологіями для організації навчального процесу незалежно від місця і часу. Навчання має різні форми: за допомогою мобільних пристроїв учні можуть отримувати доступ до освітніх ресурсів, зв'язуватися з іншими користувачами, створювати завдання в навчальному класі і за його межами. Мобільне навчання включає в себе заходи, необхідні для досягнення цілей навчання, наприклад ефективне управління шкільними системами, вдосконалення взаємодії між навчальними закладами та сім'ями учнів.

Загалом можна зазначити основні засоби навчання, які можуть застосовуватися як елементи М-навчання здобувачів: електронні

підручники, навчальні курси, довідники, словники, бази даних, системи тестування, мультимедійні засоби, пошукові системи, хмарні сховища. Також спеціальні програми, що здатні відкривати файли офісних програм, таких як Office Word, Power Point, Excel, текстові документи у різних форматах (txt, doc, pdf), офіційні додатки мобільних версій соціальних мереж, завдяки яким вчитель може поширювати різноманітні документи та файли для організації самостійної роботи учнів, здійснювати контроль граматичних навичок, умінь аудіювання, проводити тестування та контрольні роботи на уроках та обговорювати з учнями результати освітнього процесу у будь-який зручний момент [2].

Висновки. Отже, узагальнюючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що мобільне навчання досить потужно розвивається на теренах України і, однозначно, є позитивним нововведенням в навчальний процес. З огляду на ситуацію не тільки в нашій країні, а й у світі загалом, таке навчання є корисним в освітньому процесі. Користувач має можливість виконувати завдання не тільки в певний визначений час, але й тоді, коли йому зручно.

Одним із таких засобів є інноваційна технологія М-навчання, що може значно полегшити і якісно покращити роботу вчителя, підняти рівень компетентності освітян, зробити процес навчання цікавим та ефективним. Завдяки мобільному навчанню взаємодія «вчитель – учень» здійснюється у розвиненому середовищі, яке забезпечує високий ступінь інтерактивності, що має вирішальне значення для успішного навчання.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Мобільний простір і мобільно орієнтоване середовище інтернет-користувача : особливості модельного подання та освітнього застосування. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. Вип. 17. С. 9-37.
2. Гуревич Р. С. Мобільне навчання – нова технологія професійної освіти XXI століття. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 20 (255). С. 113-119.
3. Dewey, J. Democracy And Education : An Introduction to the Philosophy of Education. New York : Free Press, 1997. 384 p.

Омельчук Олександр, к. пед. наук, доцент,
Олексюк Юрій, магістрант

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Процес та ефективність засвоєння учнями знань, умінь, формування навичок з трудового навчання великою мірою залежить від розвитку в дітей інтересу до самого предмета. Інтерес школяра позитивно впливає на всі психічні функції та процеси: увагу, пам'ять, сприймання, волю, мислення, активність. Гнучкі та міцні знання, уміння й навички учні набувають у процесі активної пізнавальної діяльності, особливим збудником якої є інтерес, тому так важливо серйозне заняття зробити для дітей захоплюючим та цікавим, а коли в ньому активну діяльність проявляє як сам учитель, так і учні, то тоді значно активізується і все навчання. Впровадження ігрових моментів є ефективним засобом активного навчання, але не універсальним, тому використовувати ігрові ситуації необхідно в поєднанні з іншими методами навчання. Завдяки своїй емоційній насиченості, непередбачуваності ігрові моменти стають ефективним засобом навчання, виховання та розвитку школярів [3].

Існують різні погляди на місце гри в освітньому процесі. Одні дослідники розглядають гру як засіб повторення, закріплення та поглиблення знань, а інші не відкидають можливостей гри у засвоєнні нових знань.

Велику увагу грі та її ролі у розвитку школярів приділяли видатні вчені педагоги та психологи Ю. Азаров, Ш. Амонашвілі, Л. Виготський, В. Сухомлинський, Д. Ельконін. На їхню думку, без гри немає цілісного розумового розвитку дитини, вона грає, тому що розвивається, й розвивається, тому що грає. Значна кількість досліджень, пов'язаних з розробкою, організацією та проведенням навчальних ігор, свідчить про великі можливості такого виду навчання щодо підвищення ефективності освітнього процесу (А. Артемов, Л. Байкова, А. Вербицький, М. Вієвська О. Жорник,

Л. Кондрашова, Р. Осадчук, П. Підкасистий, В. Платов, В. Семенов, Н. Слюсаренко, П. Щербань, С. Янковська) та інші [2].

Мета дослідження – проаналізувати особливості використання ігрових технологій у процесі творчого розвитку учнів на уроках трудового навчання та розкрити особливості їх впливу на творчу активність школярів, самостійне створення творчих проєктів, шляхом використання набутих знань, умінь і навичок.

Результати дослідження. В результаті аналізу психолого-педагогічної і методичної літератури та проведені нами дослідження показують, що ігрові технології розвивають творчі здібності учнів, інтерес до процесу трудового навчання, сприяють успішному формуванню трудових умінь, дають можливість застосовувати отриманні знання на практиці, а особливо вони активізують учнів до пошуку нових знань.

Використовуючи ігрові ситуації на уроках трудового навчання, слід дотримуватися належних вимог, адже від цього залежить успіх організації ігор. Важливою вимогою є те, що ігрове завдання має збігатися за змістом із навчальним завданням і його зміст повинен відображати навчальний матеріал уроку та відповідати дидактичній меті уроку. Необхідно застосовувати простий спосіб виготовлення і використання роздаткового матеріалу, який має бути посильним для кожного учня, а самі правила гри повинні бути зрозумілі та чітко сформульовані. Залучати до гри слід усіх школярів (головна умова організації гри – участь кожного учня в створеній ситуації, а підсумок повинен бути чітким та справедливим [1].

Залежно від поставлених завдань ігрові ситуації можуть застосовуватися на будь-якому уроці трудового навчання.

Ігрові ситуації можуть бути включені в урок на різних етапах: під час постановки трудового завдання, бесіди, організації робочого місця учнями, під час закріплення вивченого матеріалу, підведення підсумків уроку. Ігрові ситуації можуть тривати до 3-7 хв. Для проведення ігрових ситуацій необхідно завчасно підготувати матеріально-технічну базу, тобто організація дидактичних ігор вимагає використання різноманітного наповнення. Вчитель оголошує правила гри школярам та оголошує якою буде винагорода за виконане завдання. Також обов'язковою умовою є одночасний старт виконання ігрового завдання, тоді визначаються критерії його оцінювання. Сюжет гри передбачає виконання учнями певних дій в рамках гри та їх оцінювання. Згодом підводиться підсумок гри, визначаються переможці.

Усі дидактичні ігри, які використовуються на уроках трудового навчання можна об'єднати в окремі блоки.

Перший блок спрямований на формування в школярів основ культури праці, зокрема вміння організовувати робоче місце та підтримувати його у належному порядку, використовувати інструменти, пристосування за призначенням, економно використовувати матеріали, з якими працюють школярі.

Другий блок спрямований на формування умінь учнів самостійно аналізувати конструкцію виробу, бачити шляхи його удосконалення, визначати технологію виконання, вибирати раціональні трудові операції, планувати подальшу роботу і свідомо її реалізовувати.

Третій блок ігор спрямований на формування в учнів умінь якісно виконувати трудові операції (формування умінь з обробки матеріалів) (наприклад: розмітка за шаблоном, кресленням, малюнком; вирізання деталей, фігур; збирання деталей та їх оздоблення та ін.).

Четвертий блок спрямований на засвоєння учнями теоретичного навчального матеріалу з курсу трудового навчання (розширення техніко-технологічних знань).

Аналізуючи ігрову технологію як особистісно орієнтовану педагогічну технологію, в основі якої лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, унікальності та самобутності кожного школяра, його творчого мислення, пізнавальної самостійності, наполегливості, творчості, спрямованості на результат, уміння самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, можна стверджувати, що саме ця діяльність дозволяє кожному учневі будувати власну освітню траєкторію.

Висновки. Проведені нами дослідження та аналіз досвіду учителів-практиків свідчать, що важливе значення для всестороннього й творчого розвитку учнів на уроках трудового навчання має використання ігрових технологій, що ефективно сприяє більш самостійному створенню творчих проєктів, шляхом використання набутих знань, умінь і навичок в процесі навчання.

Отже, навчальні ігри сприяють досягненню цілей виховання, формуванню професійної спрямованості. Педагогічна наука доводить, що основою всебічного розвитку особистості є діяльність, де розвиваються нахили та творчі задатки людини, розкриваються здібності, інтереси, самостійність, активність, винахідливість. Оптимальною для розвитку дитини є така діяльність, яка створює умови для дитячої творчості. Провідна діяльність учнів у школі – навчальна, але, не дивлячись на те, що гра не є ведучою діяльністю, вона не зникає, а зберігається протягом усього періоду навчання, активізуючи навчальну, трудову, спортивну та громадську

діяльність. Дитяча активність, бажання діяти, творити, перебудувати світ найкраще виявляються в процесі гри.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
2. Савченко Л. О., Волкова Н. В., Кулінка Ю. С. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання : навч.-метод. посібн. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. 284 с.
3. Терещук А. І. Формування практичних умінь на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2003. №2. С. 32-36.

Олексюк Марія, к. пед. наук, доцент,
Татарин Світлана, магістрантка

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІКИ ХУДОЖНЬОГО РОЗПИСУ ВОВНОЮ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Розвиток сучасного світу зумовлює необхідність покращувати якість системи освіти. Застосовуючи новітні інноваційні методи навчання, вчитель повинен здійснювати пошук різних шляхів для розкриття потенціалу учнів та творчих особистостей для їхньої реалізації в житті.

Ініціативні та креативні особистості необхідні у сучасному світі. Під час застосування проєктної діяльності та різних технік сучасного художньо-декоративного мистецтва виникає потреба вдосконалювати підготовку школярів шляхом збільшення практичного навчання, тим самим підвищуючи рівень самостійності учнів, формуючи особливий стиль через призму їх індивідуальних якостей та професійних намірів. Як зазначає О. Коберник, досягнення можливе через ряд вирішення таких освітньо-виховних завдань: знайомство школярів з сучасними перспективними технологіями перетворення матеріалів та творчий і естетичний

розвиток, особливо в процесі виконання проєктів чи художньої обробки [1].

Сучасне декоративне мистецтво тісно пов'язане з найрізноманітнішими техніками художньої обробки матеріалів. Враховуючи рекомендації вчителів та науковців, можна зробити висновок, що такий вид мистецтва, з-поміж інших видів, є унікальним для художнього та особистого розвитку, а відтак і духовного становлення учнів, зумовленого природою сприймання цього виду мистецтва у будь-якому віці. Креативна діяльність становить одну з найдоступніших та емоційно захопливих форм творчості. Кожен матеріал, що використовується, потребує трактування форми та образу, які зумовлені його способом виготовлення, адже опановуючи одну із сучасних технік, а зокрема художній розпис вовною, яка за короткий час стала популярною у світі, учні вчать стилизувати та розвивати естетичні погляди, формувати уміння і навички [3].

Вивчення сучасних технік та способи їх обробки є поштовхом для індивідуального створення стилю, втілення власного «я» в об'єкт праці. Поєднання декількох видів та технік одночасно надає додаткові можливості для творчого пошуку та естетичного розвитку. Створення образів, які втілюються у зображеннях об'єктів проєктування, а також колірна гамма сприяють більш глибокому розумінню символічно-образної мови.

Відомості про художній розпис вовною на уроках трудового навчання сприятиме формуванню у школярів відповідних якостей та компетентностей, реалізації мети технологічної освіти в цілому. Під час проєктування та виготовлення виробів інтер'єрного призначення, в учнів формуються уміння та навички володіння сучасною технікою, яка менш досліджена та опанована на сьогодні [2].

Метою дослідження є обґрунтування сучасної техніки художнього розпису вовною, розкриваючи її технологічні можливості в процесі трудового навчання.

Результат дослідження. В результаті аналізу застосування новітньої техніки художнього розпису вовною у школярів на уроках трудового навчання формуються уміння та навички володіння сучасною технікою, яка менш опанована та досліджена на сьогодні.

Проведені нами дослідження сучасної техніки художнього розпису вовною формують такі навички у школярів: активно розвивати основні види мислення, у тому числі і технологічне; самостійно обирати та аналізувати інформацію; гармонійно та стилизовано працювати з кольоровою гаммою; бути автором індивідуальності своєї діяльності; розвивати уяву та фантазію для

наступних творчих проєктів; уміння знайти альтернативу при виготовленні виробу; формує особистий план реалізації на практиці; розвиває самоосвіту та підвищує самооцінку.

Ефективність та реалізація техніки художнього розпису вовною забезпечується за умов правильної та послідовно спланованої організаційної роботи вчителя та учня, а також підбору матеріалів, логічної послідовності та виконання всіх етапів відповідно до навчального процесу виготовлення на уроках трудового навчання у 7-9 класах.

Техніка виконання художнього розпису вовни передбачає виготовлення більш простих виробів у 7-х класах та поєднання більш складної кольорової гамми та дрібних деталей у 9-х класах. Технологія виготовлення картин, які нагадують акварельні, полягає в пошаровому накладанні одне на одне волокон вовни на основу площини. Головним у цій техніці є те, що волокна з вовни потрібно витягувати тонкими широкими пасмами. Один із основних моментів, під час якого навчаються учні, є змішування кольорів. Виготовляючи виріб, учні самостійно приймають рішення не боятися, а сміливо експериментувати [3, с.4].

Висновки. Сучасне декоративне мистецтво вимагає науково-технічного прогресу. Прискорений ритм життя, зародження нових культурних традицій впливають на характер різних технік, що відображаються кольором, орнаментом, матеріалом. Живопис вовною відноситься до новітніх технік, приваблює своєю оригінальністю, виглядом, унікальністю матеріалу. Таким чином, використовуючи техніку художнього розпису вовною у навчанні в сучасній школі, формуються життєві компетентності учнів, що дає змогу проявляти свої вміння та здібності у майбутньому в прийнятті правильного рішення та можливість започаткувати власну справу.

Цінність новітніх технік дають змогу відповідати сучасному світу, а також навчають творчих експериментів, самостійності та систематичної роботи. Навчання школярів вальню вовни є запорукою збереження історичної спадщини та продовження подальшого розвитку декоративно-прикладного мистецтва у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Бондар Н. О., Стасенко Г. Т. Розвиток загальної середньої та професійно-технічної освіти: *Вісник №151. Серія: педагогічні науки*. 2018. Т. 2. С. 84-88.

2. Методичні рекомендації «Технологія виготовлення картин з вовни в техніці багат шарової аплікації». URL : <https://kirpi4ik.com.ua/metodichni-rekomendaci%D1%97->

texnologiya-vigotovlennya-kartin-z-vovni-v-texnici-bagatosharovo%D1%97-aplikaci%D1%97/

3. Пінаєва О. Впровадження інтерактивних технологій на уроках трудового навчання. *Наукові записки. Серія : Педагогіка*. 2007. Вип. 8. С. 165-168.

4. Хренова В. В. Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом : курс лекцій для студентів напрямів підготовки «Середня освіта. Трудове навчання та технології», «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Хмельницький : ХНУ, 2018. 256 с.

Цісарук Віталій, к. пед. наук, доцент,
Ящук Оксана, магістрантка

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ І ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. Усі діти мріють про «магію» - здатність виконувати певні дії не докладаючи зусиль і в найкоротший час. Тепер у цифровому суспільстві для більшості дорослих це стало реальністю у побуті: за допомогою натискання відповідної кнопки на гаджеті або пульті включити прилад, з однієї точки світу поспілкуватися з людиною з іншого краю землі, не виходячи з дому оплачувати рахунки і здійснювати покупки та ін.

З розвитком технологій шкільна освіта зазнала багатьох змін: у класах з'явилися комп'ютери, проектори, крейidianі дошки замінилися електронними, замість паперового щоденника з'явився електронний, стало можливим дистанційне навчання. Тепер, в епоху інформаційного суспільства, з'являється необхідність постійного впровадження нових технологій в освіту для її модернізації, тому актуальним та новим підходом до навчання буде використання технологій віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності.

Мета дослідження. Висвітлити результати аналізу переваг та недоліків використання технологій віртуальної і доповненої реальності.

Результати дослідження. Віртуальна реальність (з англ. Virtual Reality) – це змодельована реальність, в якій створюється ілюзія присутності користувача в штучному світі, його взаємодії з предметами та об'єктами цього світу за допомогою органів чуття [1].

Доповнена реальність (з англ. Augmented Reality) – це середовище, яке в реальному часі доповнює фізичний світ, яким ми його бачимо, цифровими даними за допомогою будь-яких пристроїв – планшетів, смартфонів, окулярів [1]. Доповнена реальність створюється з використанням «доповнених» за допомогою комп'ютера елементів сприйняття реальності (коли реальні об'єкти вмонтовуються у сприйняття).

Переваги VR/AR-технологій:

1. Максимально реальне сприйняття інформації. Відомо, що людина запам'ятовує інформацію краще, коли вона сприймає її всіма органами чуття (бачить, чує та виконує дії), а VR/AR-технології якраз дозволяють задіяти всі органи чуття.

2. Підвищення рівня мотивації. Цифрові технології підвищують інтерес до освітнього процесу, оскільки у сучасного покоління сприйняття інформації сформовано вже цифровим середовищем. Учні звикли сприймати інформацію через техніку (комп'ютер, мобільний телефон, гаджети тощо). Як широко випробуваний приклад можна розглянути соціальні мережі, в яких школярі щодня обмінюються інформацією (спілкуються) і читають стрічку новин [2].

3. Зміна функціональних можливостей викладача. Те, що він намагався пояснити «на руках» тепер зможе пояснити за допомогою віртуальної реальності, лише створивши потрібну анімацію.

4. Можливість віддаленої освіти. За допомогою даних технологій з'являється можливість підвищити ефективність навчання онлайн. Дитина, яка пропустила заняття з якихось причин, зможе опрацювати цей урок вдома за допомогою віртуального об'єкта, зробити досліди, вивчити домашнє завдання та здати його вчителю.

Незважаючи на безліч позитивних сторін, слід зазначити і проблеми впровадження VR/AR-технологій:

1. Висока вартість оснащення технічними засобами закладів освіти.

2. Шкідливість для здоров'я. Використання протягом тривалого часу VR і AR-окулярів негативно впливає на здоров'я очей, тому це питання потребує ґрунтовного вивчення фахівцями.

Також існує невирішена проблема ігromанії дітей і сприйняття віртуального світу за реальний.

3. Необхідно кардинально змінювати методи освіти, адже впровадження віртуальної реальності є новим напрямком, який настільки бурхливо розвивається, що підготувати фахівців дуже важко.

Висновки. VR/AR-технології є дуже перспективним напрямком розвитку інформаційних освітніх технологій. Багато учнів самостійно вивчають цю технологію і проєктують об'єкти віртуальної і доповненої реальності. Відповідно, рівень підготовки вчителів, які працюватимуть з віртуальною чи доповненою реальністю, має бути вищим, тому їм доведеться пройти відповідні курси підвищення кваліфікації. Після цього вони зможуть створювати уроки або їх фрагменти у віртуальній реальності на спеціальних платформах.

Список використаних джерел

1. Доповнена, віртуальна та інші реальності.
URL : <https://www.it.ua/knowledge-base/technologyinnovation/dopolnennaja-virtualnaja-i-prochie-realnosti>.
(дата звернення: 17.09.2022 р.)
2. Пінчук О. Імерсивні технології в навчанні : проблема чи перспектива? *Proceedings of the XII International scientific-practical conference «INTERNET-EDUCATION-SCIENCE»*. Vinnytsia : VNTU, 2020. С. 257–258.

**Разумей Вадим, здобувач,
Олексюк Марія, к. пед. наук, доцент**

ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ

Вступ. Технології в умовах освітнього процесу спрямовані на формування в учнів предметних і ключових компетентностей, які мають наблизити процес трудового навчання до інтересів та природних здібностей учнів. Вони мають задовольняти життєві потреби школярів. Розуміння та усвідомлення нових змін потребує

створення необхідних умов, щоб сформувати ключові компетентності і саме технології можуть займати тут перше місце.

Для вчителя завжди головними чинниками були зміст освіти і методика навчання. Ці питання особливо актуальними є зараз, коли здійснюється перехід до нового змісту і структури загальної середньої освіти. Разом з тим перед освітою постали нові завдання: покращення навчального процесу, використання інноваційних освітніх технологій. А головним питанням стало ставлення до учнів як особистості, що не лише готується до майбутнього життя, а вже зараз реалізує себе у пізнавальній діяльності та має свої інтереси, потреби, особливості розвитку.

Переважаючим напрямком діяльності є впровадження в навчальний процес індивідуально-орієнтованих методів навчання, які базуються на поглибленому та всебічному розвитку особистості. До них відноситься і метод творчих проєктів. Проєктна діяльність є якісною основою, на якій можуть реалізовуватися методи навчання, оскільки цей метод сприяє формуванню творчої особистості, діяльність якої була спрямована на реалізацію своїх ідей, модифікацію середовища, різноманітних потреб, відповідно до своїх можливостей. Метод проєктування забезпечує універсальну ігрову базу для навчання, допомагає розвивати творчо орієнтовану особистість, зберігаючи емоційне та фізичне здоров'я, і є інноваційним підходом до навчання [1].

Мета дослідження – обґрунтувати методичні рекомендації щодо формування життєвої компетентності здобувачів освіти шляхом рефлексії їх поведінки та використання проєктно-технологічних засобів, оскільки саме вони допомагають дітям проявити вміння і здібності у дорослому житті.

Метою проєктування є створення таких умов у навчально-виховному процесі вчителя, результатом якого є особистий досвід проєктної діяльності. Це вимагає нових підходів до методики технологій, яка має на меті такі завдання: забезпечити підготовку учнів до трудової діяльності у різних сферах виробництва; ознайомити учнів із загальними відомостями про основи виробництва, сучасну техніку, технології, процеси управління, основні групи професій та вимоги професій до людини; залучити школярів до творчо-інтелектуальних і технологічних робіт; формувати навички які допоможуть при розв'язанні творчих практичних завдань. Тільки оволодіння методами творчої діяльності в умовах ринку праці допоможе стати конкурентоспроможним у різних сферах діяльності. Щоб виховати творче мислення та реалізувати унікальні здібності кожного учня вчитель має створити

невимушену атмосферу в класі, моделювати реальні життєві ситуації, щоб учні, стикаючись з труднощами в процесі навчання, могли вирішувати реальні проблеми. Вирішенню таких завдань сприяє запровадження на уроках технологій проєктних технологій [3].

Проєктно-технологічна діяльність передбачає виготовлення конструкції, технології і реалізації об'єкта проєктування, яка спрямована на формування в учнів неповторної системи творчих, інтелектуальних, перетворювальних знань, умінь і навичок [4]. Успішність та ефективність проєктування забезпечується за умови правильної та послідовної, організаційно-спланованої роботи вчителя та учня, в основі якої лежить логічна послідовність дотримання етапів виконання проєктів: організаційно-підготовчого, конструкторського, технологічного, заключного.

Результати дослідження. Дослідження показали, що використання методу проєктів сприяє формуванню активного та високоосвіченого громадянина України. Також сприяє формуванню життєвих компетентностей учнів за допомогою рефлексії їхньої поведінки, оскільки саме вони допомагають учням продемонструвати вміння та навички у дорослому житті, намагаючись почати власну справу, позиціонувати себе в сучасному суспільстві, приймати правильні рішення в нестандартних ситуаціях, аналізувати та контролювати власну діяльність, вирішувати проблеми, працювати в команді. Проєктна діяльність дозволяє поєднати формальні знання з практичним досвідом. В основному цей метод призначений для гнучкої організації навчального процесу учнів. Впровадження в навчальну діяльність компетентнісного підходу через використання методу проєктів дозволило підвищити якість виконання творчих проєктів [2].

Висновки дослідження. Проведене дослідження дає можливість сформулювати такі висновки:

Цінність технологічного проєктування полягає в тому, що саме ця діяльність привчає дітей працювати творчо, систематично і самостійно, виховуючи в них працьовитість, бажання створювати нове або дає змогу побачити практичне застосування вивченого, мотивуючи їх до вибору майбутньої професії. Завдання вчителя – забезпечити найбільшу ефективність кожного уроку. Щоб навчати творчості, учитель повинен сам творчо підходити до підбору форм і методів навчання, здійснювати постійний пошук нових шляхів у технологічній методиці навчання, запроваджувати ігрову діяльність, інтерактивну техніку, проблемне навчання.

Список використаних джерел

1. Боринець Н. І. Трудове навчання. Банк ідей для творчих проєктів : методичний посібник. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.
2. Коберник О. М., Терещук А. І., Гервас О. Г. Технології : 11 кл. : підручник для загальноосвіт. навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2011. 160 с.
3. Коберник О. М. Проектно-технологічні системи трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2003. № 4. С 32-39.
4. Неймерик В. С. Метод проєктів на уроках трудового навчання (обслуговуюча праця) : метод. посіб. Студянка, 2009–2010. 50 с.

Кулиба Руслана, Ярмусь Наталія,
здобувачки
Олексюк Марія, к. пед. наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ ІНТЕР'ЄРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЇ ВИШИВКИ

Постановка проблеми. В наш час особливу популярність мають прикраси ручної роботи, виготовлені з різноманітних конструкційних матеріалів, становлячи величезну палітру урізноманітненої краси. Ці вироби виглядають дуже ефектно, красиво та оригінально.

Всілякі сучасні стилі розширюють коло вибору виробів, зокрема романтичний, етнічний, лаконічний, ретро та інші. В даний час в світі створено багато методик та програм, присвячених різним видам декоративно-ужиткового мистецтва, також розроблені дидактичні рекомендації щодо проведення уроків трудового навчання, але все ж таки багато питань залишається нерозкритих та вимагають більш детального вивчення [1].

З практичного боку, існує багато питань, основні серед яких пов'язані з пошуком ефективних методик формування в школярів загального прийому при виготовленні виробів інтер'єрного призначення за допомогою технології вишивки.

Мета дослідження – ознайомлення з особливостями і процесом проектування та виготовлення виробів інтер'єрного призначення за допомогою технології вишивки. Завдання полягає в усвідомленні необхідності виготовлення виробу, дослідженні історії виникнення вишивки, розробці ескізу (схеми) та виготовлення виробу в матеріалі для оформлення інтер'єру, в оформленні документації по виготовленню виробу та оцінці якості виготовленого виробу.

Результат дослідження. Більшість людей вважають, що вишивка – це звичайне заповнення площини стібками різної довжини та напрямом. Використовуючи бісер, нитки, рубку, лелітки можна створювати всілякі цікаві вироби домашнього вжитку, якими оздоблюють свої оселі, а також можна прикрашати одяг, оздоблювати картини та ікони [2].

Існує безліч технік вишивки: вишивка хрестиком, гладдю, шовковими стрічками, машинна вишивка, але найбільшу перевагу учні на уроках трудового навчання надають технології вишивки хрестиком та бісером.

Розроблені та виконані учнівські проекти дозволяють створити оригінальні вироби вишиті бісером, які можуть стати оригінальним подарунком, прикрасою інтер'єру, а також може стати справжнім витвором мистецтва.

Проектування – процес створення проекту, а проектна діяльність розглядається нами як специфічний вид діяльності, що спрямований на створення суттєво нових продуктів, котрі є результатом творчих пошукових зусиль особистості або колективу.

Теоретичні засади проектної діяльності розкриваються у дослідженнях В. Гузєєва, О. Коберника, Н. Матяш, О. Пехоти, Є. Полат, В. Радіонова, В. Слободченкова, С. Сисоєвої, І. Шендрік та ін.

Особистість виховується у процесі активної діяльності, тому застосування методу проектів в освітньому закладі має на меті стимулювати інтерес школярів до певних проблем і розв'язання цих проблем через діяльність. Під впливом середовища та спеціально організованих умов саме у діяльності формуються певні риси особистості, які закріплюються у поведінці, вчинках та діях.

Функції вчителя трудового навчання в процесі виконання учнями творчих проектів полягають у здійсненні консультування, у допомозі щодо підбору проектів, у спостереженні за ходом роботи учнів, наданні допомоги окремим учням і в стимулюванні їхньої навчально-трудова діяльності, в підтримці робочої атмосфери в класі, у нормуванні праці школярів, в аналізі та узагальненні роботи окремих учнів та оцінці проектно-технологічної діяльності на кожному етапі [3].

Висновки. Виконавши усі етапи проектно-технологічної діяльності, на нашу думку, можна досягнути поставленої мети. Важливо дотримуватися чіткого плану та послідовності виконання, а саме зібравши інформацію щодо обраного об'єкта та проаналізувавши моделі-аналоги, необхідно створити власний ескіз. Розробляючи щоразу власний творчий проект, можна дізнатися багато нового й цікавого з історії виготовлення виробів за допомогою технології вишивки. У пошуках інформації можна користуватися не тільки джерелами книг, а й інтернетними ресурсами. В процесі виконання проекту закріплюються навички й уміння щодо виготовлення виробу та опановуються нові прийоми обробки виробів. Робота над проектом вчить творчо мислити, робити правильний вибір, передбачати результати проектної діяльності, адже у майбутньому ці навички можуть дуже стати у нагоді, як у роботі, так і у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Пінаєва О. Впровадження інтерактивних технологій на уроках трудового навчання. *Наукові записки. Серія : Педагогіка*. 2007. Вип. 8. С. 165-168.
2. Хренова В. В. Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом : курс лекцій для студентів напрямів підготовки «Середня освіта. Трудове навчання та технології», «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Хмельницький : ХНУ, 2018. 256 с.
3. Терещук А. І. Формування практичних умінь на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2003. №2. С. 32-36.

Носаровська Тетяна, здобувачка
Цісарук Ірина, викладач

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЙ «ВИШИВКА БІСЕРОМ»

Постановка проблеми. Мистецтво виготовлення вишивки із допомогою бісеру відоме ще з глибини історії. З покоління в покоління

майстрині захоплювали своєю чудовою майстерністю вишивання, спочатку перлами, потім в середині XVII століття – кольоровим скляним бісером. Вироби сільських рукодільниць, створенні понад 100 років тому, і сьогодні чарують своєю красою, вражають оригінальністю форм та кольорових поєднань, чудово пасують до сучасного одягу. В наші дні зберігається інтерес до вишивки бісером серед багатьох майстрів, які виготовляють картини, ікони, прикрашають одяг [1].

За всіх часів люди високо цінували видатні зовнішні якості бісеру. Усі бачили, що бісер – це дуже гарний, міцний і стійкий матеріал. Тобто він не псується від часу, як тканина (шовк або вовна), не чутливий до світла, тобто не вигорає так сильно, як папір, тканина або фарба, і не ламається, якщо, звичайно, не пасти на бісерних виробках коней або слоників.

А почалося все зі звичайних великих скляних бусинок. Як тільки людство відкрило рецепт виготовлення скла, майстри й майстрині різних народів стали розшивати бусинками одяг і робити з них прикраси. Згодом технологія виготовлення бусин ускладнювалася, дозволяючи робити бісеринки усе дрібнішими й дрібнішими. Бісеринки – крихітки з'явилися в епоху розквіту славетних венеціанських майстерень. Тоді вони досягли такої витонченості, що на кращих стародавніх вишивках ряд бісеринок, що нашивалися на полотно, виявлявся рівним товщині ниточок цього полотна.

Отже, батьківщиною бісеру прийнято вважати Древній Єгипет, де протягом багатьох сторіч із непрозорого скла виготовляли штучні бусинки. Прикраси із бісеру могли собі дозволити лише аристократи, - скло на той час було досить дорогим матеріалом [2].

Метою дослідження є навчити дітей техніці “вишивка бісером” на уроках трудового навчання в школі.

Результати дослідження. Традиція вишивання бісером бере початок з давньоруського мистецтва гаптування та шиття перлами. У XIX – XX ст. вишивкою бісером оздоблювали переважно убори, стрічкові гердани та крайки. Дрібні скляні коралини подекуди використовували також у вишивці одягу (жіночі корсети, сорочки) [3].

Техніка виконання вишивання бісером має в своєму розпорядженні великі навчальні і виховні можливості, розвиває уяву, доцільну увагу, зорову пам'ять, окомір, відчуття форми, ритму, сприйняття просторових уявлень, кольору і його перетворення; виховує любов до прекрасного, до точності, акуратності; формує терпіння, посидючість, прагнення довести до кінця почату справу.

Бісерне рукоділля вивчається на уроках трудового навчання як одна з тем вишивки. Учні знайомляться з даним видом технік і з неабияким задоволенням беруться до роботи. Під час виконання

роботи в учнів розвивається дрібна моторика рук, образне мислення, художні та естетичні смаки. Діти вчаться працювати та планувати свою діяльність самостійно. Під час вивчення розділу “Технологія вишивки бісером” учні ознайомлюються з послідовністю виконання вишивальних швів, графічним зображенням швів, операціями, інструментами. Під час творчої діяльності формуються технологічні уміння і навички учнів, діти освоюють цілий ряд графічних навиків (діяти голкою, підбирати бісер за кольором, робити графічні зображення схем вишивки, розвивають уяву створення нової схеми вишивки, та нових узорів для вишивання), вчаться аналізувати явища і предмети навколишнього світу [4, 1-2 с.].

Навіщо вчитися рукоділлю? По-перше, це чудовий спосіб заспокоїти нерви, навчитися терпінню та отримати задоволення від власноруч вишитої сорочки чи картини. Також це прибуткова справа, адже ікони, аксесуари та інші вишиті речі користуються великим попитом. Зараз модно робити витончені орнаменти на одязі, прикрашаючи сукні скляними візерунками.

ЯКІ ШВИ ВВАЖАЮТЬСЯ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИМИ:

- Прямий «вперед» – це найпростіший спосіб. Щоб правильно вишити орнамент таким способом, починайте з середини лівого краю квадрата. Щільно притягніть бісер до основи і виведіть голку в центр правого квадрата.

- Монастирський напівхрест точно така ж, як і звичайна вишивка хрестиком. Техніка дуже проста і саме в цій техніці зазвичай виконують українські мотиви. Процес вишивання, як правило, відбувається зверху вниз, зліва направо, а намисто прикріплюється по діагоналі до квадрата. Спідниці виконані вертикальними петлями, знизу вгору.

Лінійний метод дозволяє регулювати відстань між бісеринками і жорсткість вишивки. Для початку нитка повинна бути спрямована горизонтально вперед від початкової точки. Спочатку викладаються дві намистинки, а наступний прокол робиться через дві клітинки. Потім голка проходить між намистинами із зовнішнього боку. Шов знову пропускається через другу бісеринку, виставляється швидкість і пошивається весь ряд. На завершення, для збільшення щільності, весь ряд бісеру нанизується на нитку.

Висновок. Отже, мною було викладено основні методи та шви вишивання бісером, які можна використовувати учнями на уроках трудового навчання в школі та у повсякденному житті. Вишивання бісером дуже складний, але водночас цікавий процес, до якого можна залучити дітей віком від 7 до 15 років або навіть старше. Вишивка

бісером - це дуже старовинне мистецтво, яке сягає глибини віків, збереглося до сьогодення і ще більше набирає популярності.

Тому покладаю сподівання на те, що у XXI ст. технологія «вишивка бісером» набуватиме ще більшої популярності і буде залучати усі верстви населення.

Список використаних джерел:

1. Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація». URL : <http://studcon.org/tehnologiya-vyshyvannya-biserom> (дата звернення 28.10.2022).

2. На урок (освітній проект). URL : <https://naurok.com.ua/proekt-vishivka-biserom-narcisi-na-sinomu-foni-181484.html> (дата звернення 30.10.2022).

3. Сухенко Н. Ф. Технологія навчання виготовлення вишитих виробів. 2006.С. 1-2.

4. Інтернет-магазин ВжеВже. URL : <https://vzhe-vzhe.com/blog/yak-vyshyvaty-biserom/> (дата звернення 28.10.2022).

Мисник Дмитро, магістрант

**АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБКИ
ДЕРЕВИНИ РУЧНИМИ ЕЛЕКТРОІНСТРУМЕНТАМИ У ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Постановка проблеми. Трудова підготовка учнівської молоді сьогодні здійснюється за проектно-технологічною системою, в основу якої покладено метод проектів. Якість виконання творчих проектів стала одним із основних показників рівня навчальних досягнень учнів. Виникла гостра потреба у внесенні відповідних змін та коректив у зміст навчальних предметів усіх спрямувань напряму «Технології». Розробка програм профільного навчання та їх запровадження вимагає підготовки підручників, методичних рекомендацій, спрямованих на реалізацію проектно-технологічного підходу.

З іншого боку, одним із традиційних напрямів обробки конструкційних матеріалів в Україні є деревообробка. Наявність значних лісових масивів у західному регіоні держави зайвий раз

свідчить про необхідність подальшого вдосконалення підготовки молоді в галузі деревообробництва, виготовлення меблів та ін.

Мета дослідження. Висвітлити результати аналізу змісту навчальних програм з проблематики формування в учнів умінь і навичок роботи з використанням електроінструментів.

Результати дослідження. Нова система навчання технологій за модельною програмою передбачає формування тематики проєктно-технологічної діяльності учнів залежно від матеріально-технічного забезпечення школи і регіональних особливостей.

Чинна програма трудового навчання учнів 5-9 класів (за якою навчаються учні 6-9 класів) [1] передбачає засвоєння лише окремих питань, пов'язаних з використанням електроінструментів. Зокрема, в 5 класі, вивчаючи тему «Оздоблення виробу», учні повинні засвоїти призначення, будову та поняття про принципи дії приладу для випалювання на деревині, прийоми випалювання на поверхні столярних виробів, правила безпечної роботи. У якості практичної роботи передбачається випалювання на поверхні виробів.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки п'ятикласників передбачають, що учень повинен характеризувати будову приладу для випалювання, прийоми випалювання на поверхні столярних виробів, виконувати оздоблення виробів з фанери випалюванням, дотримуватися правил безпечної роботи під час випалювання.

У 7 класі учні знайомляться з електрифікованими знаряддями праці, їх перевагами у порівнянні з ручними і механічними знаряддями праці (тема «Техніка»), при цьому школярі повинні називати електрифіковані знаряддя праці.

Наведені матеріали свідчать, що учні 5-9-х класів майже не використовують під час занять у навчальних майстернях електроінструменти. Безумовно, вчитель може знайомити школярів з новою технікою в процесі вивчення ряду тем програми, оскільки можна частково змінювати зміст навчання.

Зовсім інша ситуація у 10-11 (12) класах. Найбільш повно засвоєння будови та роботи ручних електроінструментів, прийомів роботи з ними передбачено в програмі профільного навчання [2].

Профільне навчання спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

На сьогодні найбільш поширеними моделями організації профільного навчання є: однопрофільні та багатпрофільні загальноосвітні навчальні заклади; ліцеї, школи, які функціонують на базі вищих та професійно-технічних навчальних закладів; на базі позашкільних освітніх закладів та міжшкільних навчально-виробничих комбінатів; опорні школи тощо. Функцію добровільного об'єднання загальноосвітніх навчальних закладів різних форм і типів власності з дошкільними, позашкільними та іншими навчальними закладами та установами виконують управління освіти.

У даний час триває розроблення програмно-методичного забезпечення профільного навчання, а саме створення навчальних планів, які дозволять комплектувати старші класи за напрямками диференціації: природничо-математичним, філологічним, суспільно-гуманітарним, художньо-естетичним, технологічним, спортивним.

Напрями конкретизуються в окремі профілі навчання, спрямування, в кожному з яких на базові предмети відводиться приблизно 55 % часу. Однією із спеціалізацій технологічного напрямку технологічного профілю загально-технічного спрямування є «Деревообробка».

Висновки. Результати пошукового дослідження свідчать, що частина шкіл уже частково забезпечена електроінструментами. Стан забезпеченості майстерень, очевидно, після завершення війни буде покращуватися. Це вимагає посилення уваги до вивчення та використання в навчальному процесі новітніх технологій обробки деревини та сучасних електроінструментів.

Список використаних джерел

1. Денисенко Л. І., Кільдеров Д. Е., Кондратюк Г. А. та ін. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання. 5-12 класи. Київ : Перун, 2005. 256 с.
2. Туранов Ю. О., Дятленко С. М., Понятишин В. В. та ін. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-12 класи. Профільне навчання. Спеціалізація : Деревообробка URL : <http://www.mon.gov.ua/education/average/topic/proekt.doc> (дата звернення 11.09.2022).

Пачковська Анастасія, магістрантка

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку сучасного суспільства формуються дедалі вищі вимоги до компетентності сучасної людини. В рамках концепції загальносуспільної цифровізації висуваються нові правила та запити щодо якісної підготовки учнів освітніх закладів.

З огляду на компетентнісний підхід, основним завданням освіти є володіння особистістю здібностями, знаннями, уміннями та навичками, що необхідні кожному для комфортного існування в суспільстві та для успішної самореалізації в професійній діяльності. Описане завдання вимагає перегляду існуючих освітніх технологій, методів і засобів навчання та головне - модернізації відповідного науково-методичного супроводу освітнього процесу.

В результаті вивчення наукової літератури та ґрунтовного аналізу проблемних питань формування компетентнісного підходу в навчальному процесі [1, 2] було сформовано визначення поняття «компетентність» - це загальне утворення, що визначає рівень особистісного розвитку в певному напрямку, досягнення якого досягається шляхом оволодіння необхідними компетенціями.

Актуальність реформування сучасного середовища освіти нашої країни висуває нові пріоритети та завдання. Мета сучасної освіти: сформувати в учнів всі необхідні компетентності, передбачені навчальними програмами та стандартами, особливо цифрову компетентність.

Досягнення поставлених цілей можливе завдяки використанню інформаційно-цифрових ресурсів (ІЦР) у навчально-виховному процесі. Ідея впровадження компетентнісного підходу до навчання в рамках загальної середньої освіти забезпечить якісний навчально-виховний процес, його модернізацію та впровадження більш ефективних освітніх методик, що сприяють формуванню конкурентоспроможних особистостей та майбутніх спеціалістів.

Аналіз базових компетентностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів [2] дозволив віднести цифрову компетентність

до числа найважливіших компетентностей, адже цифрова компетентність – це поєднання особистих, технічних та інтелектуальних знань, умінь і навичок, що потрібні для комфортного життя в цифровому світі шляхом ефективного використання цифрових інструментів для досягнення поставлених цілей.

Метою дослідження є визначити роль цифрової компетентності в сучасній освіті та важливість її формування.

Результати дослідження. В результаті розвитку формування цифрової компетентності особа дізнається як спілкуватися за допомогою цифрових технологій і як вони впливають на творчість та інновації в повсякденному житті. Зазвичай цей процес відбувається поетапно: формуються знання щодо можливостей та певних ризиків, обмежень чи впливів цифрових технологій на загальний розвиток та освіту. Інше важливе поняття, яке потрібно опанувати, це вміння захищати персональну інформацію. Необхідно навчитися взаємодіяти з різноманітними гаджетами, елементами штучного інтелекту, новітніми інноваційними інструментами тощо.

Явним є той факт, що сьогодні багато вчителів недостатньо обізнані у сфері інформаційних технологій, порівняно з сучасними учнями їх знання цифрових технологій корелює з цим фактом. Деякі педагоги просто не готові та не вміють застосовувати цифрові технології в навчально-виховному процесі. Складність полягає в опрацюванні великої кількості інформації. У них відсутній досвід презентувати власні висновки в відповідній подачі або ж у них просто відсутнє розуміння як можна це використовувати на заняттях. Наступною проблемою є те, що переважна кількість учнів сприймають сучасні гаджети як пристрої для гри, при цьому не розуміючи їх істинного призначення.

Інформаційно-цифрова компетентність грає важливу роль в системі освіти, оскільки вона є основою для реалізації інших компетентностей, що пов'язані з найрізноманітнішими сферами суспільного життя.

Важливим правилом сучасності є використання цифрових технологій починаючи з освіти наймолодших школярів. Учні зазвичай уже мають певні навички роботи з сучасними технологіями, гаджетами, для них ще не характерне застережливе ставлення до технологій, на відміну від наставників, що являється значним рушієм оволодіння цими навичками.

В результаті аналізу методів та засобів освіти [3, 4] було виокремлено найбільш доцільні, на мій погляд, методи для формування цифрової компетентності в умовах інноваційного розвитку навчального середовища у закладах загальної середньої

освіти. Загалом найбільш ефективним виокремлено електронне навчання, яке реалізується засобами мультимедіа. Формування цифрової компетентності учнів забезпечується впровадженням в навчально-виховний процес проектного методу, засобів мультимедійної презентації, використанням інтерактивних методів навчання, веб-квестів, інтелект-карт, хмаринок слів, навчальних ігор тощо.

На мій погляд, оновлення традиційних методів навчання та впровадження інновацій в освіту дозволить створити усі необхідні умови для якісного формування цифрової компетентності учнів в умовах сучасного розвитку освітнього середовища закладу загальної середньої освіти.

Висновки. Таким чином, у контексті модернізації освітнього процесу, нових суспільних реформ, оновленні сфери освіти, інформаційно-цифрова компетентність (ІЦК) є нагальною потребою часу, що необхідна для вдалого використання різноманітних онлайн-засобів та інструментів в освіті, адже ІЦК сприяє не тільки підвищенню мотивації до пізнання, а й є критично важливою умовою реалізації ідеї безперервної освіти протягом усього життя. Перед сучасною освітою постає неабияк важлива мета забезпечити сучасне покоління особистісним та професійним розвитком, щоб рівень їх цифрової компетентності відповідав реаліям сьогодення та дозволяв забезпечувати якісну освіту.

Список використаних джерел

3. Бібік Н. В. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 45–50.
4. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація : порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2008. Вип. 40. С. 63–68.
5. Кудлай В. О. Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : філософія, культурологія, соціологія*. 2015. Вип. 10. С. 97–104.
6. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. Київ : ЕКМО, 2011. 324 с.

Січкун Назарій, магістр

УМОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. У педагогічному середовищі, як і у свідомості, зміцнюється нове розуміння ролі мистецтва. Залучення до мистецтва сприяє вихованню художньо-творчої активності людини. У цьому процесі вчитель виступає не тільки як організатор освітнього процесу, а й як носій духовної культури, здатний вплинути на розвиток творчої активності учня. Великі можливості у розвитку художньо-творчої активності школяра закладено у процесі проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання.

Мета дослідження. Визначити умови, що сприяють розвитку художньо-творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання.

Результати дослідження. Художньо-творчі здібності формуються та розвиваються у тій діяльності, у якій вони знаходять собі застосування. Бездіяльна дитина, байдужа до будь-якої праці, зазвичай і не виявляє здібностей. Однак не всяка діяльність, яка включає дитину, автоматично формує та розвиває творчі здібності до неї [1].

У школі дитина набуває не тільки знання та вміння, вона також набуває певного соціального статусу. Змінюються інтереси, цінності, весь спосіб його життя. Естетичне ставлення до світу формується в людини протягом усього життя. Ефективність розвитку художньо-творчих здібностей багато в чому залежить від того матеріалу, на основі якого складено завдання.

Творчі завдання передбачають використання у творчій діяльності школярів переважно методів, що ґрунтуються на інтуїтивних процедурах (таких як метод перебору варіантів, морфологічний аналіз, аналогія та ін.). Активно використовують моделювання, ресурсний підхід, деякі прийоми фантазування.

Індивідуальний підхід під час вирішення творчих завдань та проблемно-пошукових ситуацій ефективний і для учнів з високим

рівнем підготовленості. Вони можуть вирішувати більш складні завдання та розвивати свої художньо-творчі здібності.

Для актуалізації художньо-творчих здібностей необхідно створити середовище, в якому невизначеність та багатоваріантність будуть стимулом для пошуку нових шляхів вирішення поставлених задач. Творче середовище – в нашому випадку зовнішні умови, які сприяють розвитку художньо-творчих здібностей в учнів на уроках трудового навчання. Її складовою є оптимальна кількість учнів на уроці. Клас потрібно розбивати на дві підгрупи. Ця необхідність виникає з особливостями кожного учня, рівня їх підготовки та технічними особливостями технології обробки матеріалів.

Досить вагомою педагогічною умовою розвитку художньо-творчих здібностей учнів є організація та проведення виставочно-конкурсної їхньої діяльності. Проведення виставочно-конкурсної діяльності учнів сприяє вихованню естетичної культури і працьовитості учнів, розширенню їх кругозору, розвитку здатності сприймати і відчувати прекрасне.

Висновки. Для розвитку художньо-творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання потрібно створити такі умови, при яких вони могли повністю розкрити свій творчий потенціал, проявити його в художньо-творчій діяльності, бути активними під час навчання. Тому на основі аналізу психолого-педагогічної літератури виділено основні педагогічні умови, що сприяють розвитку художньо-творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання:

1. Створення проблемно-пошукових ситуацій та творчих завдань, спрямованих на розвиток художньо-творчих здібностей учнів;
2. Забезпечення індивідуального та диференційного підходів підготовки учнів до художньо-творчої діяльності;
3. Створення на уроках трудового навчання творчої атмосфери, основним параметром якої є творча взаємодія вчителя з учнем під час розв'язання проблемних задач;
4. Забезпечення інтеграції теоретичної та практичної складової з наступним залученням учнів до художньо-творчої діяльності на всіх етапах освітнього процесу;
5. Формування потреби в учнів до художньо-творчої діяльності у процесі трудового навчання;
6. Організація та проведення виставочно-конкурсної діяльності учнів.

Список використаних джерел

1. Рябець Д. В., Майборода І. Е. Розвиток художньо-творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення вишивки на уроках трудового навчання. *Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація* : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19-21 жовтня 2016 р., Мукачево. Мукачево : Видво МДУ, 2016. С. 204-206

СЕКЦІЯ

Litteris et Artibus:

БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

нові горизонти

Дзендзель Андрій, аспірант,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. Володимира Гнатюка
Тригуба Олена, к. с.-г. наук, доцент
Тимків Арсен., магістрант,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. Володимира Гнатюка

НАКОПИЧЕННЯ ВУГЛЕВОДІВ У ПЛОДАХ ПОМІДОРА ЇСТІВНОГО (*LYCOPERSICON ESCULENTUM* MILL.) ЗА ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ОРГАНО- МІНЕРАЛЬНОГО ДОБРИВА

Постановка проблеми. Регулярне споживання рослинних продуктів, зокрема овочів та фруктів, що містять важливі фітонутрієнти – антиоксиданти, зменшує ризик хронічних захворювань та зберігає здоров'я людини. Комплекс тканинних антиоксидантів овочів складається з антиоксидантних ферментів та низькомолекулярних сполук до яких належать моно- та дисахариди [6, 7].

Однією із овочевих культур, яка поширена в Україні та доступна у свіжому та консервованому вигляді круглий рік є помідор їстівний. Він використовується населенням із профілактичною та лікувальною метою при хворобах серця, порушенні обміну речовин, атеросклерозі, цукровому діабеті та ожирінні [2]. Важливими речовинами, що характеризують якість плодів помідора є вуглеводи, зокрема моно- і дисахариди. Вони добре розчиняються у воді та солодкі на смак, утворюються в процесі фотосинтезу.

Мета дослідження – дослідити вміст вуглеводів у плодах помідора їстівного гібриду Талент, вирощеного за технології із застосування орґано-мінерального добрива «SMART» композит Марцінішин®.

Матеріалом дослідження слугував італійський (виведений спеціалістами фірми Esasem) гібрид першого покоління Талент помідора їстівного (*Lycopersicon esculentum* Mill) та орґано-мінеральне добриво «SMART» композит Марцінішин® (ОМД).

Гібрид помідора їстівного F1 Талент є кущовий, детермінантний, середньостиглий [4]. Органо-мінеральне добриво «Smart» композит Марцінішин® (ОМД) виробляють ФОП Марцінішин Ю. Д., Україна; ТОВ «Науково-дослідний інститут ноосферної валеології Марцінішин здоров'я збереження і планетарної екологічної безпеки людини», Україна [5].

Польові досліді з помідором їстівним закладали в умовах Західного Лісостепу України на ділянках фермерського господарства (с. Курники Тернопільського району Тернопільської області) на лучно-чорноземних, середньо суглинкових, на лесоподібних суглинках ґрунтах впродовж 2019-2021 рр., у двох варіантах: (контроль (без застосування добрив) і дослід (із застосуванням ОМД)). Помідори вирощували розсадним способом. Розсаду вирощували у теплиці, висаджували у відкритий ґрунт у третій декаді травня за схемою 60х40 см. Площа облікової ділянки 25 м², повторність чотириразова. Кліматичні умови вегетаційних періодів загалом сприяли оптимальному росту і розвитку помідора їстівного. Вміст цукрів визначали за Бертраном. Статистичну обробку даних здійснювали за допомогою програми Microsoft Excel.

Результати дослідження. Поживна цінність овочів визначається головним чином за вмістом у них вуглеводів. Їх вміст у плодах помідорів знаходиться у прямій залежності від вмісту сухої речовини [1], оскільки на вуглеводи припадає близько 80 % сухої маси рослин [3].

У дослідженні ми визначали масові частки моно-, дисахаридів та масову частку загального вмісту моно- і дисахаридів у % (табл.1).

Таблиця 1

Вплив ОМД на накопичення вуглеводів у плодах помідора їстівного, $M \pm m$, $n=4$

Показник	Варіант досліді	
	Контроль (без добрив)	Дослід (ОМД)
Масова частка моносахаридів, %	3,98±0,02	2,46±0,05
Масова частка дисахаридів, %	–	2,07±0,01*
Масова частка загального вмісту моно-і дисахаридів, %	3,98	4,53

Примітка: * – $p < 0,05$ різниця вірогідна між варіантами

Результати дослідження показали, що за технології з використання моргано-мінерального добрива «SMART» композит Марцінішин® зменшився вміст моносахаридів у дослідному варіанті, порівняно з контролем на 38,2 %, а дисахаридів зріс на 100 % (табл. 1.). За впливу ОМД загальна кількість цукрів у плодах зросла на 13,8 %. Отримані результати свідчать, що вміст суми вуглеводів (моносахариди + дисахариди) був вищим, як порівняти з контролем. Це свідчить про високу донорну активність листкового апарату та депонувальні можливості плодів рослин дослідного варіанту впродовж вегетації.

Висновки. Застосування оргоно-мінерального добрива «Smart» композит Марцінішин® у технології вирощування помідора їстівного F1 Таленту Західному Лісостепу України позитивно вплинуло на накопичення вуглеводів у плодах та підвищення їхньої поживної цінності.

Список використаних джерел

1. Воробйова Н. В., Улянич О. І., Ковтунюк З. І., Яценко В. В. Виробничо-біологічна оцінка та ефективність вирощування гібридів помідора. *Вісник Уманського національного університету садівництва*. 2021. № 1. С. 34-38.
2. Гаврись І. Л. Біохімічні показники плодів помідора за використання регуляторів росту рослин. *Наукові доповіді НАУ*. 2007. № 1 (6). URL : <http://www.nbuu.gov.ua/e-Journals/nd/2007-1/07giltgs.pdf>.
3. Курта С. А. Природні вуглеводів та полісахариди : навч. посіб. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 100 с.
4. Талент F1 насіння помідора детермінантного (Esasem). URL : <https://semena.cc/uk/5405-talent-f1-semena-tomata-det-esasem.html> (дата звернення: 25.09.2022).
5. Технічні умови ТУ У 20.1-2292002437-003:2016 «Концентрована органічна добавка в над малих масштабах з функцією тунелювання і самоорганізації «SMART» композит Марцінішин®». 2016.
6. Pallavi Sharma, Ambuj Bhushan Jha, Rama Shanker Dubey, Mohammad Pessarakli. Reactive oxygen species, oxidative damage, and antioxidative defense mechanism in plants under stressful conditions. *Journal of Botany*. 2012, Article ID 217037, 26 p. URL : <http://dx.doi.org/10.1155/2012/217037>.

7. Sameer S. Jadhav, Salunkhe R. Vijay, Chandrakant M. S. Daily consumption of antioxidants: – prevention of disease is better than cure. *Asian J. Pharm. Res.* 2013. Vol. 3 (1). P. 34-40.

**Ковалевич Оксана, магістрантка,
Київський національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова**

ОПТИМІЗАЦІЯ ШЛЯХІВ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ СПОЖИВЧОЮ УПАКОВКОЮ ПОБУТОВОЇ ХІМІЇ

Пластикові пляшки, контейнери і посуд міцно увійшли в наше життя, але вони можуть бути і небезпечними. При певних умовах пластмаси можуть виділяти токсичні сполуки, які можуть потрапити в організм людини і завдати шкоди нашому здоров'ю.

На жаль, дуже часто буває так, що нешкідливі, на перший погляд, продукти становлять загрозу для нашого здоров'я. Більше того, ця загроза може не впливати на якість кінцевого продукту. Висока якість кінцевого продукту може бути досягнута шляхом нанесення серйозного збитку природі і здоров'ю людини в процесі його виробництва [1].

Кількість людей, які замислюються як різноманітні речовини впливають на їхній організм і навколишнє середовище, зростає з кожним днем. Про це свідчить поява на ринку багатьох безфосфатних миючих засобів. Безпечне використання засобів побутової хімії – це збереження здоров'я та краси, тому все більше людей віддають перевагу саме екопродукції.

Екохімія містить добре знайомі нам кислоти – яблучна, лимонна, молочна, тому ідеально підходять для видалення жиру та інших забруднень. Крім того, еко миючі засоби містять у складі природні ароматизатори, які освіжають повітря в приміщенні, а пральні порошки не містять фосфатів та інших шкідливих речовин, тому підходять навіть людям із чутливою шкірою. [6]

Основною метою дослідження є аналіз наявності та різновиди маркування пластикової тари торгових марок та формування рекомендацій щодо зменшення використання пластику.

Американські вчені стверджують, що близько 80% «пластикових» речовин, які містяться в організмі людини, потрапляють туди з будівельних матеріалів та оздоблювальних матеріалів, особливо таких популярних, як пластикові вікна і меблі, але найбільше – з посуду. Із харчового пластику всілякі сполуки переходять в продукти харчування і пластик буквально перетворюється в їжу. Вітчизняні виробники, навпаки, стверджують, що сертифікований пластиковий посуд абсолютно безпечний при використанні за призначенням [2].

На ринку побутової хімії існує велика конкуренція, але в той же час асортимент конкретних виробників не відрізняється один від одного. Це вимагає від виробників удосконалення своєї продукції і впровадження нових екологічних продуктів, які не менш ефективні, ніж більш шкідливі аналоги, пропоновані на ринку.

В даний час існує близько 150 різних видів пластмас. Для отримання певних властивостей в їх склад додають до 20 різних добавок, більшість з яких токсичні. Види пластмас і їх коди визначаються «Союзом пластмасовою промисловості (SPI)». Код SPI широко використовується для вказівки типу пакувального матеріалу. Ця практика є обов'язковою у багатьох країнах світу.

Упаковка є невід'ємною частиною продовольчих та непродовольчих товарів. Вона забезпечує їх збереження, дотримання санітарних та естетичних вимог, норм, зручність продажу і користування, сприяє конкурентоспроможності продукції, захищає права товаровиробника й споживача на ринку. У багатьох країнах світу упаковка різноманітних товарів набула такого самого значення, як і самі вироби, які містяться в ній. В Україні історично сформувалась ідеологія, за якою виробництво упаковок для харчових продуктів сприймалось як другорядна проблема та пакування не розглядалось як самостійний сектор економіки [3].

В умовах ринку значення упаковки різко зростає при експорті товарів. Чимало вітчизняних підприємств були змушені купувати імпортерне обладнання та пакувальні матеріали, щоб завдяки якісній упаковці забезпечити вихід своєї продукції на світовий ринок та конкурувати з зарубіжними товарами. В Україні прийнято програми «Державна програма розвитку виробництва тари і пакувальних матеріалів до 2000 року» та «Нові матеріали та технології фасування і пакування харчових продуктів». Крім того,

розроблено цільову багатогалузеву науково-технічну комплексну програму «Тара й упаковка для харчових продуктів» [4].

Основним тезисом кампанії торгової марки “Frosch” є: “Екологічна відповідальність для нас - це флакони для миючих засобів із пластику, переробленого на 100%, заради чистоти океану, а також засоби для миття та догляду на основі природних активних речовин”

Екологічна відповідальність лежить не лише в основі розробки формул засобів Frosch, але й процесів їх пакування та виробництва. У компанії впроваджено далекоглядний і суворий контроль за дотриманням принципів екологічної відповідальності. За це бренд Frosch отримав численні нагороди. Основна увага приділяється всім компонентам засобів Frosch – від інноваційних формул на основі рослин до використання переробленого пластику й придатних для вторинної переробки етикеток, клеїв і друкарської фарби. Споживачам пропонується розумне поєднання ефективного очищення та ретельного захисту людей, тварин і довкілля.

У Frosch дотримуються принципів замкненої системи. Це означає, що упаковку створюють екологічно безпечною, щоб її можна було використовувати в межах замкненого циклу виробництва матеріалів. У 2012 році Werner & Mertz, компанія-виробник Frosch, розробила разом зі своїми партнерами інноваційний процес отримання високоякісної вторинної сировини (перероблених матеріалів) із пластикових відходів. У результаті цих зусиль флакони Frosch для миючих засобів тепер виготовлені з пластику, переробленого на 100% [5].

Кожного року у світі вирубують понад 90 мільйонів дерев, щоб виготовити пакування для різноманітних продуктів. Американська компанія з виробництва доглядової косметики Ranglea Organics вирішила допомогти довкіллю та зробила упаковку, яка навпаки збільшує кількість дерев.

Ranglea створює органічне брускове мило в повністю екологічному контейнері. Компанія виробляє упаковку за таким принципом, як створюються коробки для яєць — із пресованого переробленого паперу та води. Ranglea Organics додають у склад насіння ялинових дерев, тобто контейнер із екологічної упаковки перетворюється на справжню розсаду хвойних дерев.

Виростити ялинку з коробки зовсім нескладно. Потрібно на добу замочити контейнер у воді, а потім посадити в ґрунт [7].

Отже, проаналізувавши достатньо інформації, можна стверджувати, що у суспільстві переважає концепція усвідомленого споживання й турботи про навколишнє середовище. Бренди чудово

розуміють необхідність долучатися й усіляко показують зацікавленість у вирішенні екологічних проблем. Важливе й водночас складне завдання для брендів — виготовити упаковку і при цьому не нашкодити природі, а за можливості допомогти їй.

Існує достатньо українських волонтерських пунктів/організацій для збору та переробки пакування побутової хімії, тобто є певний відсоток людей який цікавиться або ж стурбований цим питанням, а з кожним днем таких людей все більше. Одна із багатьох соціальних програм, “Поверни порожню тару” від De La Mark. De La Mark, - це виробник косметики та побутової хімії який замінив всі агресивні компоненти в складі продукції на безпечні аналоги. Соціальна програма “Поверни порожню тару” була створена спочатку для жителів Києва, а в подальшому функціонує на всій території України.

Компанія надає знижки на свою продукцію, якщо ви здаєте на переробку тару від побутової хімії. Чим більша кількість зданої тари, тим більша знижка на ваше замовлення. Це говорить про зацікавленість компанії приймати, сортувати та переробляти порожню тару з-під побутової хімії. Завдяки таким подібним соціальним програмам у нас зникає запитання: “А що робити з тарою з-під побутової хімії, просто викинути до загального смітника чи здати на переробку?”. Гадаю, відповідь очевидна. Здайте її!

Список використаних джерел:

1. Негативний вплив пластику на навколишнє середовище. URL : <https://3piroga.ua/blog/negativnoe-vliyanie-plastika-naokruzhauschuu-sredu>
2. Обережно, пластмаси! URL : <https://ecolive.com.ua/content/blogs/oberezhno-plastmasi>
3. Основні види пластмас, маркування, застосування і властивості. URL : <https://www.replast-ltd.com/osnovnye-vydy-plastmassmarkyrovka-prymeneniye-y-svoystva/>
4. Побутова хімія. Знання та Використання брендів. URL : https://media-systems.ua/news/household_chemicals
5. Frosch. URL: <https://www.frosch.eco/uk/ua/sustainability/>
6. Еко хімії. URL : <https://www.volynpost.com/news/195815-ne-lyshe-efektyvna-ale-j-bezpechna-scho-varto-znaty-pro-eko-himiyu-uamet>
7. Екологічний дизайн : 5 видів упаковки. URL : <https://bazilik.media/ekolohichnyj-dyzajn-5-variantiv-upakovok/>

**Довганюк Ірина, молодший науковий співробітник
національного природного парку «Кременецькі гори»,
Штогрин Микола, к. екон. наук, директор
національного природного парку «Кременецькі гори»**

ФАУНА CARABIDAE ДУБОВО-ГРАБОВИХ ЛІСІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»

Постановка проблеми. В умовах глобальної антропогенізації збереження біологічного різноманіття є одним з основних завдань природно-охоронних установ. Значний внесок для досягнення цих цілей здійснюють національні природні парки. На півночі Тернопільської області цю функцію виконує національний природний парк «Кременецькі гори» (далі Парк) створений у 2009 році на площі 6951,2 га, із них 3955,779 га із вилученням. Парк є суцільним масивом горбогір'я, окремо виділяються гори-останці. 94,7 % територій заліснено, і лише 93 га є лучно-степовими ділянками.

До створення Парку ліси даної території зазнали суттєвих змін у породній структурі через те, що піддавалися інтенсивному лісгосподарському використанню: проведення суцільних рубок головного користування, висаджування великої кількості лісових культур за участю інтродукованих некорінних порід. Запізнілі догляди за новоствореними лісовими культурами, невчасне проведення рубок догляду та відсутність лісовідновлення у повоєнний період призвели тільки на території з вилученням до утворення близько 850 га похідних насаджень, в основному грабових та березових лісів.

Саму тому велику екологічну природоохоронну цінність мають ліси, в породному складі яких переважають корінні лісоутворюючі породи: дуб звичайний та скельний, бук лісовий, ясен, вільха, явір та клен гостролистий. Аналізуючи природну структуру лісів Парку, слід зауважити, що велику частку займають дубово-грабові, дубово-грабово-ясеневі насадження з переважанням дуба звичайного від 3 до 8 одиниць різного віку. В молодому віці до 60 років кількість

одиниць дуба спостерігається від 6 до 8 одиниць, в старшому від 3 до 6, є багато насаджень, де дуб складає 1-2 одиниці. Лісівничо-таксаційні характеристики таких дубово-грабових лісів в пристигаючому віці мають досить високі показники: двоярусні насадження з помірним підліском та непоганим підростом, високобонітетні з запасом 300-500 м³ на 1 га. Насадження в стиглому і перестійному віці характеризується великим біологічним різноманіттям, завдячуючи багаторусності, значній кількості старих дерев і наявному в достатній кількості підліску та підросту.

Значний внесок у дослідження видів ряду Coleoptera на території Парку здійснили Я. Капелюх, В. Різун, А. Петренко, В. Назеренко, А. Заморока. Станом на 2022 рік на території Парку зафіксовано 451 вид комах із 12 рядів та 78 родин, із них 233 види є твердокрилі. Найбільш численними є представники родин Cerambycidae (62 види), Curculionidae (41 вид), Carabidae (26 видів). Домінантними видами, які зустрічається по усій території Парку є *Carabus coriaceus* L., 1758 та *C. Convexus* Fabricius, 1775, *Abax parallelus* Duftschmid, 1812, *Nicrophorus interruptus* Stephens, 1830, *Leptura maculata* L., 1758.

Мета дослідження. Дослідити видовий склад ґрунтової мезофауни Carabidae дубово-грабових лісів Парку для подальшого вивчення обмінних процесів та трансформації фауни ґрунтових безхребетних, які мають вплив на функціонування лісових угруповань.

Методи дослідження. Для вивчення твердокрилих видів комах використано польові методи дослідження. Застосовуємо ґрунтові пастки Барбера (пластикові відра об'ємом 1 л із вхідним отвором діаметром 120 мм) по п'ять штук на одну пробну площу розміщені у вигляді квадрата на відстані 10 м. Збори здійснювали протягом 2020-2021 рр. у підніжжі г. Маслятин (ПП1), Сокилля (ПП2), Страхова (ПП3).

Результати дослідження. Дубово-грабові насадження є тінистими фітоценозами, через тіневитривалість *Carpinus betulus*, який зазвичай є у другому ярусі, *Quercus robur* у першому. Загалом 47,5% лісових насаджень Парку зайняті дубовими та грабовими лісами.

Таблиця 1

Площідубово-грабових насаджень НПП «Кременецькі гори»

№ п/п	Порода	Територія з вилученням, га	Територія без вилучення, га	Разом	% від загальної площі
1	Дуб звичайний	1274,8	1094,2	2369,0	36,3
2	Граб звичайний	520,3	212,7	733,0	11,2

Carabidae є широко поширеними хижакками у лісових екосистемах. Загалом у пастках Барбера зафіксовано 18 видів комах ряду Carabidae. Загалом зібрано 119 особин (табл. 2).

Таблиця 2

Видовий склад жуків-турунів дубово-грабових лісів Парку

№ п/п	Види	ПП1	ПП2	ПП3	Кількість особин
1.	<i>Abax carinatus</i> Duftschmid, 1812			2	2
2.	<i>Abax parallelepipedus</i> Piller & Mitterpacher, 1783			8	8
3.	<i>Abax parallelus</i> Duftschmid, 1812	5	1	4	10
4.	<i>Agonum gracilipes</i> Duftschmid, 1812	6		3	9
5.	<i>Carabus arvensis</i> Herbst, 1784			20	20
6.	<i>Carabus cancellatus</i> Illiger, 1798	3		8	11
7.	<i>Carabus coriaceus</i> Linnaeus, 1758			3	3
8.	<i>Carabus convexus</i> Fabricius, 1775	1		3	4
9.	<i>Carabus glabratus</i> Paykull, 1790		16	3	19
10.	<i>Carabus intricatus</i> Linnaeus, 1761	1			1
11.	<i>Carabus hortensis</i> Linnaeus, 1758			2	2
12.	<i>Carabus violaceus</i> Linnaeus, 1758	5			5
13.	<i>Dolichus halensis</i> Schall., 1783			1	1
14.	<i>Poecilus versicolor</i> Sturm, 1824			1	1
15.	<i>Pterostichus oblongo punctatus</i> Fabricius, 1787			2	2
16.	<i>Pterostichus melanarius</i> Illiger, 1798			12	12
17.	<i>Pterostichus rufipes</i> Dejean, 1828			2	2
18.	<i>Pterostichus niger</i> Schaller, 1783	4		3	7

На усіх трьох ділянках зафіксовано *Abax parallelus*. Вид відомий у південній, західній та центральній Європі. Мешкає здебільшого в мішаних і листяних лісах, найчастіше у вологих і тінистих місцях під листям. Домінантним видом у дубово-грабовому лісі підніжжя г. Сокілля (ПП2) є *Carabus arvensis*, з високою постійністю трапляється *Pterostichus melanarius*. У підніжжі г. Маслятин (ПП1) із високою постійністю трапляються *Agonum gracilipes*, *Abax parallelus* та *Carabus violaceus*, наг. Страхова (ПП3) домінує *Carabus glabratus*.

З метою визначення ступеня домінування в угрупованнях використано індекс Бергера-Паркера. Цей показник характеризує відносне значення найбільш чисельного виду. Збільшення даного індексу вказує на зменшення видового різноманіття. Високий показник індексу характерний для г. Страхова – 0,94, ми це пояснюємо відносно малою вибіркою, для ПП1 та ПП3 показники суттєво не відрізняються 0,24 та 0,25 відповідно.

Висновки. Дубово-грабові ліси Парку, площею 3102 га, характеризуються високим видовим різноманіттям карабідофауни – 69 % від загальної кількості Carabidae. Домінантними видами є *Carabus arvensis*, *C. glabratus*, *Pterostichus melanarius*. Індекс Бергера-Паркера має високий показник у лісовому масиві г. Страхова. З метою подальшого вивчення ґрунтово-підстилкових твердокрилих варто здійснювати дослідження карабідофауни у лісових фітоценозах Парку.

Список використаних джерел:

1. Структурні особливості та ймовірні шляхи філоценогенезу угруповання жуків-турунів (Coleoptera, Carabidae) Букового пралісу (Українські Карпати) / ред. Різун В. Б. та ін. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Біологія. 2011. Вип. 31. С. 16–28.
2. Різун В. Б., Дедусь В. І. Угруповання жуків-турунів (Coleoptera, Carabidae) лісів комплексної зеленої зони міста Львова. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Біологія. 2018. Вип. 44. С. 13–21.
3. Штогрин М. О., Штогун А. О., Довганюк І. Я та ін. Літопис природи національного природного парку «Кременецькі гори». Кременець, 2022. Т. 10. 339 с.

**Штогун Андрій, начальник науково-дослідного відділу
національного природного парку «Кременецькі гори»,
Штогрин Микола, к. екон. наук, директор
національного природного парку «Кременецькі гори»**

ВІДТВОРЕННЯ КОРИНИХ НАСАДЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Для збереження лісових екосистем найпридатнішими є заповідні території, на яких є можливість звести до мінімуму антропологічний вплив. Одне із головних завдань територій природо-заповідного фонду – зберігати еталонні природні ландшафти, рідкісні й цінні рослинні угруповання, найскладніші з яких – лісові деревні фітоценози.

На сучасному етапі розвитку господарювання спостерігається посилення впливу антропогенних чинників на територіях об'єктів природно-заповідного фонду та на стан біорізноманіття. За останні роки знову посилився вплив на лісові екосистеми, які займають в нашому регіоні важливе місце. Тут основним негативним фактором є надмірне вирубування лісових комплексів. Цей чинник набув масового характеру та є основною причиною значних трансформацій у видовому складі та характері угруповань лісової рослинності.

За 40 років, з 1972 по 2012 р. на територіях, що були раніше під користуванням у ДП «Кременецькому лісовому господарству» до створення НПП «Кременецькі гори» було вирізано рубками головного користування, лісовідновлюючими, суцільно-санітарними рубаннями близько 458 га лісу, що сьогодні становить 18,5% загальної площі Білокриницького та Угорського природоохоронних науково-дослідних відділень, тобто щорічно вирубувалось близько 11,5 га [3].

За останні 20 років, коли дані території згідно з Указом Президента вже були зарезервовані під національний природний парк, проведення лісогосподарських заходів не відповідало

природоохоронним нормам. Суцільними зрубами було пройдено близько 200 га. Лісовідновлення проводилося не відповідно до програми “Діброва”, згідно з якою більшість лісокультурних площ повинні були відтворюватись за участю дуба звичайного. Несвоєчасні догляди за лісовими культурами та проведення догляду в молодняках призвело до того, що в теперішній час ростуть малопродуктивні ліси за участю граба звичайного (11,2%) та берези повислої (5,9 га). Частка інтродукованих лісових порід складає досить великий відсоток тому, що для введення інтенсивного лісового господарства вигідніше плантаційне вирощування лісових культур за участю інтродукованих та інших швидкорослих порід, наприклад насадження дуба червоного складає 3,9%, ялини – 4,5%, модрина – 2,6%.

Реалізація завдань відтворення корінних насаджень національного природного парку «Кременецькі гори» дозволить покращити якість лісів Кременецьких гір, які стали втрачати свою продуктивність через надзвичайно виснажливе ведення лісового господарства за останні 100 років. Через масове поширення чистих лісових насаджень втрачено не тільки продуктивну базу лісу, а і його естетичну привабливість. В багатьох випадках в наявних лісових екосистемах фактично відсутні дерева, вік яких перевищує 80 років, немає дуплястих дерев та цінних порід, які на сьогодні могли б стати основою природного поновлення лісу, тому напрям відтворення корінних насаджень є актуальним та з часом зможе змінити як цінну складову для збільшення біорізноманіття даних територій, так і підвищити туристичну привабливість зон регульованої рекреації Парку в майбутньому.

Так, за роки функціонування Парку закладено сітку моніторингових ділянок для вивчення лісових екосистем. Найбільше пробних площ закладено в пристигаючих і стиглих деревостанах, де спостерігається відмінне поновлення основних лісоутворюючих порід. На основі польових досліджень інтенсивно природнім шляхом відновлюється бук лісовий, клен гостролистий, клен-явір. Значне поширення має граб звичайний, у меншій кількості – ясен звичайний [1,2].

Природне поновлення дуба звичайного є нечисленним, при збільшенні повноти кількість природного поновлення суттєво зменшується (20% пошкоджуються внаслідок об'їдання верхніх пагонів дикими тваринами), тому природне поновлення дуба звичайного є недостатньою для повноцінного відтворення корінного насадження. Відповідно до Проєкту організації території Парку

проводиться введення та доповнення трирічними саджанцями дуба звичайного з розрахунку 1 тис. на 1 га.

Упродовж 2019-2021 рр. на території Парку створено культури дуба скельного, дуба черешчатого, бука лісового, берези Клокова із вводом клокички перистої (Маслятинське ПНДВ – 11,70 га; Білокриницьке ПНДВ 2,6 га; Угорське ПНДВ – 1,0 га.), а також проводяться роботи по відтворенню корінних насаджень (ввод саджанців бука лісового у чисті перестійні грабові насадження, повнота 0,5-0,6 Маслятинське ПНДВ – 3,0 га – 3 тис. шт.; Білокриницьке ПНДВ – 23,1 га – 2,1 тис. шт.; та ввод саджанців дуба черешчатого – Білокриницьке ПНДВ – 2,6 га – 1,3 тис. шт.; Угорське ПНДВ 1,6 га – 800 шт.).

Територією Парку проходить північно-східна межа поширення бука лісового. На окремих виділах збереглися анклав природного його поширення (93,1 га). Враховуючи біологію розвитку бука лісового, його тіневиносливість, у 2022 році проведено ввід недостаючих порід бука лісового у кількості 15100 саджанців у Маслятинському ПНДВ кв.47 вид.8, кв.18 вид.1 та кв.8 вид.4 загальною площею 30,2 га; в Білокриницькому ПНДВ – бука лісового у кількості 3900 саджанців у кв.35 вид. 9, кв.36 вид. 32 загальною площею 7.8 га; в Угорському ПНДВ – бука лісового у кількості 10600 саджанців та дуба звичайного у кількості 200 саджанців у кв.39 вид.15, кв.40 вид.1, кв.52 вид.7 та кв. 52 вид. 8 на площі 22,2 га.

Відповідно до проведених досліджень та проведеного аналізу таксаційних описів та наявних даних можна зробити висновок, що дотримання повної заповідності в складі природоохоронних територій, сильно перетворених рубками, не забезпечує його корінними лісоутворюючими породами, характерними для тієї чи іншої території. Таким чином, первинні деревостани замінюються похідними та інтродукованими з меншою участю головних лісоутворюючих порід: дуба звичайного, бука, ясена, явора, клена.

Разом з тим, для забезпечення відтворення первинних природних комплексів, необхідно проводити цілий комплекс лісівничо-технологічних заходів: застосування поступових рубань (зокрема і рубок переформування), сприяння природному поновленню, введення основних лісоутворюючих порід у похідні деревостани, тому збереження лісових генетичних ресурсів є важливою складовою частиною проблеми охорони і відтворення біорізноманіття на нашій планеті. На найближчі десятиліття напрямки господарювання повинні враховувати необхідність формування тут національної і регіональної екологічної мережі.

Список використаних джерел:

1. Національний природний парк «Кременецькі гори»: сучасний стан та перспективи збереження, відтворення, використання природничих комплексів та історико-культурних традицій / ред. Штогрин М. О. та ін. Київ : ТВО «ВТО Типографія від А до Я», 2017. 292 с.
2. Проект організації території національного природного парку «Кременецькі гори», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів / ред. О. М. Смоляр. Київ, 2016. 225 с.
3. Штогрин М. О. Відтворення корінних насаджень в національному природному парку «Кременецькі гори». *Екологічний контроль і моніторинг стану дубових лісів Поділля та особливості їх природного відновлення* : зб. матеріалів І-ої Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця, 2015. С. 91-99.

Кремпович Людмила, здобувачка,
Бондар Олександр, к. с.-г. наук

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Екологічна ситуація особливо відчутною є в умовах кризових явищ в економіці. Так, унаслідок нераціонального й неконтрольованого використання природних ресурсів відбувається негативний вплив на довкілля. Хімічне, радіоактивне забруднення атмосфери, фізичне, підземне і поверхневе забруднення води і ґрунтів негативно впливає на самопочуття і здоров'я населення [1]. У 2022 році Львівська область [5] зайняла 21 місце з 24 серед усіх регіонів України за кількістю екологічних проблем.

Метою дослідження було проаналізувати основні екологічні проблеми Львівської області.

Результати дослідження. Згідно екологічного паспорту Львівської області виділяють три основні рівні екологічних проблем [2].

1. *Проблеми, що потребують вирішення на міжнародному рівні:*
 - адаптація українського законодавства до європейського законодавства;
 - впровадження високотехнологічне та екологічне обладнання;
 - утилізація токсичних та небезпечних відходів.
2. *Проблеми, що мають загальнодержавного значення:*
 - управління та поводження з відходами;
 - забруднення поверхневих вод.
3. *Проблеми, що мають місцеве значення:*
 - порушення гідрологічного стану малих рік;
 - проблема шахтних і кар'єрних вод;
 - поширення екзогенних геологічних процесів;
 - створення системи моніторингу;
 - паспортизація та створення нових полігонів з утилізації.

З метою збереження довкілля в Львівській області було прийнято Програму охорони навколишнього природного середовища в Львівській області на 2021–2025 роки [3, 4]. Так, метою цієї програми є реалізація екологічної політики, спрямованої на стабілізацію та поліпшення стану довкілля, створення належних умов для досягнення безпечного для життя населення стану навколишнього природного середовища на території Львівської області.

Висновки. Екологічна ситуація в Львівській області є неблагополучна в екологічному відношенні щодо інших областей України. Загалом в області виділено екологічні проблеми, які поділяються на 3 рівні: міжнародний, державний та місцевий. Для покращення екологічної ситуації в Львівській області прийнято Програму охорони навколишнього природного середовища в Львівській області на 2021–2025 роки.

Список використаних джерел

1. Екологічна ситуація в Україні: оцінка сучасного становища. ECOBUSINESS. URL : <https://ecolog-ua.com/news/ekologichna-sytuaciya-v-ukrayini-ocinka-suchasnogo-stanovyshcha> (дата звернення: 16.05.2022).
2. Екологічний паспорт Львівської області. *Департамент екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації*. URL : <https://deplv.gov.ua/ekologichnyj-pasport> (дата звернення: 14.05.2022).

3. Львівська обласна рада затвердила Програму охорони навколишнього природного середовища на 2021-2025 роки. URL : <https://deplv.gov.ua/2021/02/23/lvivska-oblasna-rada-zatverdyla-programu-ohorony-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-na-2021-2025-roky>(дата звернення: 14.10.2022).

4. Програми 2021-2025 років. Львівська обласна рада. URL : <https://lvivoblrada.gov.ua/programi-2021-2025-rokiv> (дата звернення: 15.10.2022).

5. Найзабрудненіший – Київ. Екологічний рейтинг областей України 2022. URL : <https://focus.ua/uk/ratings/504721-ekologicheskij-reyting-oblastey-ukrainy-2021>(дата звернення: 15.10.2022).

Остапчук Олеся, магістрантка,
Дух Ольга, к. біол. наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧОВИХ ЗВИЧОК В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Здоров'я молоді і моделі поведінки, які впливають на нього, формуються у підлітковому віці. Встановлено значний вплив факторів, які пов'язані із нераціональним харчуванням на розвиток захворюваності і смертності молоді в Україні [2].

Оскільки харчування є важливою фізіологічною потребою людського організму і здійснює вплив на ріст і розвиток організму та відновлює його працездатність, актуальним є дослідження сучасних тенденцій шкільного харчування та особливостей харчових звичок в учнів.

Мета дослідження: вивчити особливості харчових звичок в учнів та встановити фактори впливу на них.

Результати дослідження. З метою вивчення особливостей харчових звичок в учнів нами було проведено анкетування серед учнів Лідихівської ЗОШ I-III ступенів (Тернопільська обл.). В анонімному анкетуванні взяли участь 64 учні 8-11 класів. Анкета складалась із 16 запитань, які були згруповані з метою

встановлення головних факторів формування харчових звичок та оцінки сучасних тенденцій у харчуванні.

Досліджуючи особливості шкільного харчування, ми аналізували ставлення учнів до шкільних обідів. Нами встановлено, що 44 % учнів вживають шкільні обіди, 24 % учнів споживають обіди, які принесли із дому, тоді як 19 % учнів харчуються вдома, а в школі споживають лише фрукти та воду.

Відомо, що на формування оздоровчих навиків у підлітків та підвищення їх оздоровчої активності значною мірою будуть впливати заохочення з боку рідних та ровесників [4]. Аналізуючи фактори впливу на формування в учнів харчових звичок, нами було встановлено, що для 34 % учнів думка друзів важлива при купівлі продуктів, які рекламують по телебаченню. Переважна більшість учнів (94 %) погодяться вживати шкідливу їжу, якщо їм запропонують їхні друзі.

Важливим чинником моделювання схем харчування у школярів є вплив поведінки батьків та їх ставлення до здорового харчування [3]. Аналізуючи результати анкетування встановили, що у половини опитаних учнів батьки часто вживають чіпси, сухарики, газовані напої, при цьому не обмежуючи дітей у вживанні цих продуктів. Варто зазначити, що такі продукти заборонені до продажу у шкільних буфетах та їдальнях.

Здорову харчову поведінку молоді потрібно формувати з дитинства у сім'ї і зміцнювати її в школі та у громадському середовищі. Одним із пріоритетних завдань освіти є формування у молоді установки на збереження власного здоров'я. Із цією метою під час організації освітнього процесу в ЗЗСО реалізується наскрізна змістова лінія «Здоров'я і безпека», завданням якої є становлення учня як емоційностійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.

Наприклад, у шкільному курсі біології (8 клас) при вивченні теми «Обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини» учням пропонується виконати проєкт «Збалансоване харчування», під час виконання якого формується усвідомлення значення збалансованого харчування для збереження здоров'я людини. Вивчення теми «Травлення» дозволяє сформувати усвідомлення важливості дотримання гігієни харчування та безпеки харчових отруєнь.

На формування культури харчування та правильних харчових звичок дітей впливають багато факторів, зокрема, сімейні, освітні та суспільні традиції [5]. Враховуючи такий багатогранний

вплив, виникає потреба розробки науково-обґрунтованих заходів з профілактики шкідливого харчування з метою формування здорової харчової поведінки молоді. Варто зазначити, що в регіоні почала діяти програма «Дітям Тернопільщини – якісне і безпечне харчування». Цією програмою передбачено щоквартально організовувати просвітницьку роботу з розбудови системи здорового харчування. Важлива увага звернута на організацію системної роботи з батьками та громадськістю щодо їхньої ролі в покращенні якісного та безпечного харчування в закладах освіти [1].

Ми вважаємо, що єдині цінності і спільна робота батьків та педагогів в організації харчування школярів у сімейному та освітньому середовищі дозволять встановити здорові моделі харчування, які сприятимуть профілактиці та відстроченню хронічних захворювань.

Висновки. Особливості харчування молоді значною мірою залежать від сформованості у них харчових звичок, які закріпились ще у шкільному віці. Нами встановлено, що на формування харчових звичок дітей значний вплив мають думка однолітків та харчові звички сім'ї. Доречним вважаємо проведення просвітницьких заходів для батьків та учнів з метою формування здорової харчової поведінки молоді.

Список використаних джерел

1. Дітям Тернопільщини – якісне і безпечне харчування : обласна програма на період 2021-2024 роки. Затверджена 18.08.2021 р. № 290. URL : <https://rozvytok-osvity.te.ua/rish-290/> (дата звернення: 10.10.2022).
2. Здорова школа : аспекти моніторингу : навч. посіб. / О. Шиян та ін. Львів : Кольорове небо, 2013. 120 с.
3. Іваненко Л. М. Спосіб життя батьків як детермінанта здоров'я. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 2 (36). С. 411-421.
4. Сивохоп Я. М. Основні підходи щодо формування навичок здорового способу життя учнівської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2010. Вип.18. С. 94 – 98.
5. Leann Birch, Jennifer S. Savage, Alison. Ventura Influences on the Development of Children's Eating Behaviours : From Infancy to Adolescence. *Can J Diet Pract Res*. 2007; 68 (1): P.1–56.

Гурська Оксана, к. біол. наук,
Маньковська Іванна, магістрантка

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ З БІОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Найважливішим способом для досягнення нових результатів на уроках біології у школярів є дослідницька діяльність [1, 4]. Навчально-дослідницька діяльність розглядається А. Ю. Карлащук як «діяльність учнів, яка організовується педагогом з використанням дидактичних засобів, спрямована на виконання навчальних дослідницьких завдань, в якій домінує самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання і в результаті якої учні активно оволодівають знаннями, розвивають свої дослідницькі уміння» [3].

Основним методом дослідницької діяльності з біології є проєктний, використання якого набуває особливого значення у старшій школі [1, 5].

Мета дослідження – окреслити особливості ефективної організації дослідницької діяльності старшокласників під час реалізації навчальних проєктів з біології.

Результати дослідження. Найважливішим завданням освіти в даний час стає розвиток дослідницьких умінь, які орієнтовані на дослідницьку діяльність учнів. За Демочко О. В., під загальними дослідницькими вміннями і навичками ми будемо розуміти такі уміння і навички: бачити проблеми; задавати питання; висувати гіпотези; давати визначення поняттям; класифікувати; порівнювати; спостерігати; проводити експерименти; робити висновки й умовиводи; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; структурувати матеріал; працювати з текстом; доводити і захищати свої ідеї [2].

Формування цілісності системного знання в учнів і способу їх діяльності передбачає такі умови виконання проєктної роботи, як мета проєкту, методологія, зміст, засоби, побудова роботи тощо [6].

Вивчивши окремі його складові, можна вирішити поставлене завдання.

У той же час дослідницький підхід є одним з найважливіших в навчанні біології методом проєктів. При цьому така робота повинна бути реальним науковим дослідженням відповідно за чітко вибудованою схемою, включати актуальну тему роботи, розкривати теоретичну сторону питання, визначати конкретний план досягнення результату. Також досить докладно повинні бути викладені хід роботи і зіставлення теорії з практикою. Такі проєкти характеризуються чітко вибудованою логікою викладу матеріалу і мають найчастіше структуру наукового дослідження. При цьому учні активно займаються пошуком необхідної інформації, аналізують і аргументують гіпотезу досліджень, виконують практичні завдання. Старшокласники накопичують дані, отримані в ході експериментальної роботи, і оформляють підсумкові звіти. Такий вид діяльності формує у них дослідницькі вміння і навички [8].

Відзначаючи проблемний підхід в проєктному навчанні, слід зазначити, що він сприяє розвитку наукових переконань, формуванню, в тому числі відповідальності за захист і збереження навколишнього середовища, що є особливо актуальними при вивченні курсу «Біологія і екологія» у 10-11-х класах.

Основною ідеєю підходу є самостійна робота, в ході якої учні вирішують будь-яку задачу або проблему з застосуванням різних засобів і методів навчання. Особливо активно використовується міждисциплінарний підхід у вирішенні поставлених завдань, що формує творче і критичне мислення. При цьому для вирішення конкретної проблеми слід визначити її подальше застосування в житті учня. Тільки в цьому випадку можливо навчити школяра самостійно міркувати над вирішенням завдання, застосовуючи міждисциплінарні знання, а також передбачити причинно-наслідкові зв'язки та результати проєкту.

В ході застосування навчально-дослідницького проєктного навчання біології варто зазначити наступні очікувані результати:

- формування у учнів біологічних знань;
- розвиток умінь і навичок дослідницького і комунікативного характеру;
- формування самостійного мислення;
- розвиток пізнавального інтересу і моральних цінностей;
- активна життєва позиція;
- етична поведінка в суспільстві та природі [7].

Для кращого освоєння навичок і умінь, що характеризують пізнавальну активність (вміти аргументувати, відстоювати свою

позицію, креативно мислити, проводити дослідження, вирішувати проблеми, проявляти адаптивність до змін, здійснювати управління кількома завданнями одночасно) необхідні особливі умови: важливо створювати варіативне середовище і допомагати учням проектувати і реалізовувати індивідуальний освітній маршрут як в освітньому просторі школи, так і на сучасних уроках.

Старшокласники навчаються проектувати результат, планувати свою діяльність і діяльність групи, розраховувати необхідні ресурси, приймати рішення і нести за них відповідальність, взаємодіяти з іншими людьми, відстоювати свою точку зору, захищати результати своєї діяльності публічно. Дослідницька діяльність дозволяє вчитися отримувати різнобічний особистісний досвід і освоїти види діяльності, необхідні в майбутньому.

Висновки. Таким чином, застосування методів проектно-дослідницької діяльності робить роботу з біології захоплюючою і творчою справою для вчителя та учнів. Залучення учнів до дослідницької діяльності дає можливість здійснювати оперативний контроль проміжних результатів діяльності учнів, дозволяє підвищити темп уроку, збільшивши його педагогічний ефект. Роботи, виконані учнями, готують їх до дослідницької діяльності на студентській лаві. У процесі дослідницької проектної діяльності на уроках біології формуються дослідницькі вміння школяра, які знадобляться йому в подальшому вивченні природничих наук у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Ващенко Л. С. Розвиток дослідницьких умінь старшокласників в умовах профільної школи. *Біологія і хімія у рідній школі*. 2017. № 3. С. 23–27.
2. Демочко О. В. «Формування дослідницьких компетенцій на уроках біології». URL : http://zshn4.blogspot.com/p/blog-page_6.html. (дата звернення: 20.10.2022).
3. Задорожний К. М. Дослідницька та проектна діяльність під час вивчення біології. Харків : Видавнича група «Основа», 2008. 199 с.
4. Наготюк Г. Дослідницько-орієнтоване навчання біології в сучасній загальноосвітній школі. URL : https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/08/417ilovepdf_com-177-189.pdf. (дата звернення: 18.10.2022).
5. Пантелей Г. Г. Роль уроків біології у розвитку в учнів навичок дослідницької діяльності. URL :

http://odinec.ucoz.net/metod/naukovo-doslidnicka_dijalnist.pdf. (дата звернення: 20.10.2022).

6. Проектна діяльність на уроках біології.
URL : http://odinec.ucoz.net/DOSVID/dodatok_5/proektna_dijalnist_na_urokakh_biologiji.pdf. (дата звернення: 19.10.2022)

7. Теренкова Т. Проектна діяльність учнів у навчанні природничих предметів.
URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32309627.pdf>. (дата звернення: 18.10.2022).

**Мацидін Вікторія, магістрантка,
Тригуба Олена, к. с.-г. наук, доцент**

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД КРЕМЕНЕЧЧИНИ

Вступ. Сьогодні значно зростають загрози, що стосуються існування екосистем. Під впливом діяльності людини продовжується масове знищення рослин і тварин. Традиційно формою збереження природи залишаються природоохоронні установи, вони забезпечують умови для зменшення негативного впливу діяльності людини на природне середовище, що сприяє збереженню біорізноманіття [4]. У них здійснюється еколого-просвітницька діяльність для школярів, студентів та усього населення з метою збереження усього живого на нашій планеті. В Україні природно-заповідні фонди охороняються як державна власність, для якої встановлено особливу систему охорони, відтворення та використання. Україна розглядає фонд як частину системи природних територій та об'єктів особливої охорони частини світової системи [1].

Мета. Ознайомитися із об'єктами природно-заповідного фонду України і охарактеризувати природоохоронні установи та об'єкти Кременеччини.

Результати дослідження. До фондів природно-заповідного фонду України належать такі природні території та об'єкти: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки,

регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, пам'ятки природи, заповідні території, штучно створені об'єкти (ботанічні сади, лісопарки, зоопарки, парки садово-паркового мистецтва). Заповідні території залежно від їх еколого-наукової, історико-культурної цінності можуть мати загальнодержавне або місцеве значення.

На території Кременецького району є 30 територій та об'єктів природно-заповідного фонду [3] (рис. 1).

Національний природний парк «Кременецькі гори» – (площа – 6951,2 га) природоохоронна територія України, поєднання широколистяних і лучно-степових природних комплексів визначає біорізноманіття ландшафту цієї території. Кліматичні умови сприяють розвитку багатой флори та фауни. У національному природному парку знаходяться відомі історичні пам'ятки, зокрема пам'ятки сакральної архітектури та місця паломництва. Він входить до «Освітнього простору Кременецького краю» для навчання дорослих у сфері екології, охорони природи та краєзнавства [5].

Кременецький ботанічний сад – один із найбільших і найстаріших ботанічних садів України, який знайомить нас із дивовижним різноманіттям рослин. Площа - 200 га. Ботанічний сад зберігає та поповнює колекцію генофонду живих рослин у штучних умовах, особливо рідкісних та зникаючих видів, проводить дослідження з інтродукції та одомашнення, відтворення та ефективного використання видів рослин місцевої та світової флори.

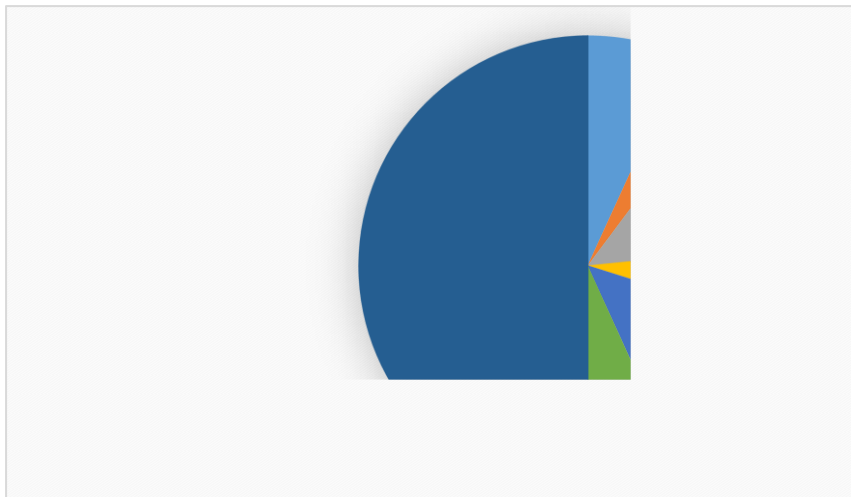

Рис. 1. Природно-заповідний фонд Кременецького району (2022 р.)

Веселівський заказник – (151 га) ботанічний заказник загальнодержавного значення. Заповідна територія з дубово-грабовими та ясеневими лісами віком понад 100 років.

Ваканци – (56,88 га) ботанічний заказник загальнодержавного значення. Охороняються дві ділянки лучно-степової та петрофільної рослинності. Місце зростання видів флори, занесених до Червоної книги України, а також видів рослин, занесених до списку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, зосереджені на території Тернопільської області.

Вільшанкита Крутнівська гора (30 га) – ландшафтні заказники місцевого значення. Під охороною та збереженням рідкісні та зникаючі види рослин, місця існування корисної ентомофауни.

Урочище Олексюки – (54 га) ботанічний заказник. Під охороною знаходиться ділянка рідкого соснового лісу, де ростуть регіональні рідкісні види флори, занесені до Червоної книги України.

Мала Андрюга – (31,3 га) ботанічний заказник місцевого значення. Під охороною знаходяться типові лучно-степові та лучно-болотні фітоценози з корисною ентомофауною.

Горинський заказник – (106 га) болотний масив, гідрологічний заказник місцевого значення, охороняється водно-болотним масивом, що є гирлом річки Горинь.

Заказник «Малобережжя» – (59,5 га) гідрологічний заказник місцевого значення, охороняється болотним масивом у долині заплави Ікви, який є регулятором його водного режиму.

Заказник «Білокриницький» – (457 га) загальнозоологічний заказник місцевого значення, охороняється як місце відтворення та відновлення мисливської фауни.

Заброддя – (435га) зоологічний заказник національного значення місцевого значення, де охороняється численна мисливська фауна.

«Скит» – (468 га) зоологічний заказник місцевого значення, де оберігається мисливська фауна: білка сіра, лісова, лисиця червона, козуля європейська та інші тварини.

Воронюха – (4814 га) загальнозоологічний заказник місцевого значення, де численна мисливська фауна.

Білокриницький дендропарк – (16 га) дендрологічний парк місцевого значення. На території дендропаркуна даний час росте 450 видів форм і сортів дерев і чагарників. Є навчальною базою Кременецького лісового коледжу, базою лісових наукових досліджень з вивчення, впровадження та акліматизації різних порід дерев і кущів [1].

Старопочаєвський Яр – (1,3 га) геоморфологічне утворення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення, під охороною знаходиться відслонення верхньопортонських (міоценових) літотамнійських вапняків з численними добре збереженими рештками морських безхребетних.

Скелі Словацького – (2 га) геоморфологічне утворення, геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Охорона охоплює стовпчасті відслонення висотою 7-8 м і шириною в основі 5-6 м, збудовані вапняковими поверхами сеноманового віку. За переказами, ці скелі були улюбленим місцем відпочинку польського поета Юліуша Словацького.

Витік річки Горинь – (0,01 га) гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення, в долині струмка знаходиться під охороною потужне джерело, яке вважається витокom річки Горинь.

Джерело Святої Анни – важлива місцева гідрологічна та природна пам'ятка, охоронне джерело підземних вод водорегулюючого, оздоровчого, естетичного та історичного значення.

Забродівська діброва № 1 (9,2 га), № 2 (7,3 га) – пам'ятки природи та рослинного світу місцевого значення. Охороняються 1-й і 2-й ботанічні пам'ятки дубово-соснових насаджень близько 140 років.

Кременецька бучина № 1 (0,8 га), № 2 (6,2 га) – важлива пам'ятка рослинності місцевого значення в Україні. Охороняються високопродуктивні буково-дубово-соснові насадження першого класу віком 80-90 років.

Модриново-букове насадження (3,8 га) – важлива ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Охороняється високопродуктивне модриново-дубово-грабово-кленове насадження першого сорту понад 50 років.

Алея Липова – (0,6 га) ботанічна пам'ятка природи місцевого значення. Алея Липова потребує реконструкції та має історико-ботанічну та культурну цінність.

Сосна чорна Великобережецька (5 дерев) – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, охорону забезпечують 5 дерев першого бонітету віком близько 70 років, які служать насінневою базою для заготівлі живців і насіння. Площа – 0,05га. Одна з основних лісоутворюючих порід регіону.

Липа Почаївська – вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, липа широколиста віком понад 360 років, діаметром 200 см.

Липа Шкільна – вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, під охороною знаходиться 350-річна липа дрібнолиста діаметром 167 см.

Верба біла Великоклинівська – вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Великоклинівський берест – вікове дерево, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення.

Сосна звичайна Пірамідална – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Під охороною знаходиться єдина в області сосна пірамідална.

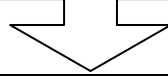
Ці заповідні куточки формують національний характер. Усі виявлені території з недоторканою природою рідного краю є унікальними, а тому потребують особливої людської уваги. На території Кременеччини відсутні природні та біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки та заповідні урочища [2].

Висновки. Природно-заповідний фонд Кременеччини налічує 30 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 12777 га. На території Кременецького району нараховано 7 видів природоохоронних об'єктів: природні парки, ботанічні сади, ботанічні заказники, пам'ятки природи, ландшафтні, зоологічні та гідрологічні заказники. Найбільша частка припадає на пам'ятки природи 50%, хоча площа невелика 32,2 га. Природоохоронні об'єкти виконують екологічне, наукове, господарське та історико-культурне значення. Розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду стане основою формування екологічного каркасу регіону, сприятиме розвитку організованих форм відпочинку і туризму, екологічному вихованню населення, збереженню традиційних форм раціонального природокористування, сприятиме розвитку організованих форм відпочинку та туризму.

Список використаних джерел

1. Авраменко Н. Л. Формування екологічного світогляду випускників у вищій школі. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти*. 2011 р. С. 167–178.
2. Гамор Ф. Про підвищення ролі природоохоронних установ у розв'язанні проблем сталого розвитку в Україні. 2009 р. 16–18 с.
3. Гродзинський М. Д., Стеценко М. П. Заповідна справа в Україні : навч. посіб. Київ : Географіка, 2003 р. 306 с.
4. Природні території та об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). URL : <https://mcl.kiev.ua/prirodnye-territorii-i-obekty-prirodno-zapovednogo-fonda-pzf-ukrainy-izumrudnaja-set/>.

5. Створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, як шлях до збереження національного багатства України.
URL : <https://ecolog-ua.com/news/stvorenniya-teritoriy-ta-objektiv-prirodno-zapovidnogo-fondu-yak-shlyah-do-zberezhennya>

<i>Litteris et Artibus:</i>	ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ	<i>нові горизонти</i>
-----------------------------	---	-----------------------

Ангелюк Ірина, к. пед. наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
Котелевець Андрій, магістрант

ПЕРЕВАГИ ТАЙ-БО АЕРОБІКИ У РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ПІД ЧАС УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Постановка проблеми. Спеціально організована рухова активність має займати не останнє місце в житті кожної дитини шкільного віку. Вона повинна сприяти залученню до систематичних занять фізичною культурою, розвивати усі фізичні якості й зокрема витривалість, незважаючи на ситуацію, яка складається у нашій країні. Це дозволить виконувати, на сьогодні важливий, значний обсяг рухових дій, тривалий час підтримувати високий рівень інтенсивної рухової діяльності, швидко відновлювати сили після навантажень. Саме рівень витривалості з великою точністю свідчить про загальний стан здоров'я і функціональних можливостей дихальної та серцево-судинної системи. Тому, робота з розвитку витривалості як основа покращення працездатності та зміцнення здоров'я має бути пріоритетним напрямом роботи вчителів на уроках фізичної культури [2, С. 39-42; 4].

У старших класах коло завдань з розвитку витривалості значно розширюється. Поряд із задачею підвищення аеробних можливостей і організму на перший план виходить задача підвищення аеробної продуктивності. По мірі вікового дозрівання збільшується значення комплексного впливу на всі фактори, які обумовлюють витривалість. Одним із основних завдань стає забезпечення підвищення функціональних можливостей, лімітуючих здатність протистояти втомі при різних видах рухової діяльності [2, С. 39-42].

Особливості розвитку витривалості в учнів старших класів були висвітлені в наукових працях Круцевич Т. Ю. (2008), Гогіна О. В. (2001), Самокиша І. І., Босенко А. І. (2011), Мякішева В. А. (1977), Худолія О. М. (2007), Шияна Б. М. (2004)

тощо. Але слід зауважити, що звичний за змістом та інтенсивністю монотонний урок із розвитку витривалості перестає бути цікавим для учнів та не є чинником, що викликає позитивні зміни в організмі старшокласників і це стає основним проблемним питанням, яке має досліджуватися в галузі фізичного виховання учнів старшого шкільного віку [1, С. 30-33].

Як свідчить аналіз науково-популярної літератури одним із нових, цікавих засобів розвитку витривалості є різноманітні види фітнесу. Одним із них є аеробіка, різноманіття видів якої дає можливість обрати найцікавіший, індивідуальний, найоптимальніший спосіб розвитку витривалості. Виконуючи такі вправи в організмі зростає загальний об'єм крові настільки, що поліпшується можливість транспортування кисню, і тому людина проявляє більшу витривалість при напруженому фізичному навантаженні. Об'єм легень збільшується, а деякі дослідження пов'язують зростання об'єму легень із збільшенням тривалості життя. Серцевий м'яз зміцнюється, краще забезпечується кров'ю, підвищується вміст ліпопротеїдів високої щільності, відношення загальної кількості холестерину до ЛВП знижується, що зменшує ризик розвитку атеросклерозу, зміцнюється кісткова система. Аеробіка допомагає впоратися з фізичними і емоційними стресами. Якщо в свої тренування включати саме фітнес програми аеробного навантаження, то набагато швидше удосконалюються фізичні якості, а саме витривалість.

Спостерігається розвиток загальної витривалості, що характеризується високим рівнем діяльності всіх функцій і систем організму. Загальна витривалість досягається з допомогою виконання вправ із середньою інтенсивністю, що виконуються досить тривалий час. Це є однією з особливостей проведення практично усіх різновидів аеробіки [1, С. 30-33].

Результати дослідження. Проаналізувавши сучасну науково-методичну літературу та новітні способи використання різновидів фітнесу можна сказати, що тай-бо дає змогу розвивати, зміцнювати, коригувати та в цілому покращувати фізичну підготовленість людей різного віку, а також удосконалювати індивідуально у кожного ту фізичну якість, яка потребує більшої уваги.

Тай-бо - це суміш аеробіки та елементів східних бойових мистецтв. Стандартне тренування включає боксерські удари, елементи тайського боксу та хореографічні рухи. Тай-бо сприяє зміцненню серцево-судинної системи, підвищенню імунітету, розвитку витривалості та акумулюванню життєвої енергії [7].

На думку експертів, спеціальна підготовка людей, що займаються будь-яким видом бойових мистецтв, в тому числі і тай-бо аеробікою, повинна сприяти залученню до систематичних занять фізичною культурою, розвивати усі фізичні якості й зокрема витривалість, яка дозволяє:

- виконувати значний обсяг рухових дій;
- тривалий час підтримувати високий рівень інтенсивної рухової діяльності;
- швидко відновлювати сили після значних навантажень.

Саме рівень витривалості опосередковано з великою точністю свідчить про загальний стан здоров'я і функціональних можливостей дихальної та серцево-судинної системи [8, С. 395-402].

В літературних джерелах можна виділити переваги програм тай-бо для нормального функціонування організму й удосконалення фізичних якостей старшокласників, серед яких найактуальнішими є:

1. За одне годинне тренування тай-бо можна спалити 600-700 калорій. Програма дуже енерговитратна та ефективна, що є важливим чинником мотивації до занять фізичними вправами для сучасних молодих людей.

2. Регулярні заняття дають можливість значно покращити витривалість та зміцнити серцевий м'яз, що є основним твердженням для нашого дослідження.

3. У програмі занять відсутні ударні стрибки, які часто спричиняють травми суглобів. Можна займатися кардіонавантаженням без важких і травмонебезпечних вправ, а це є однією з умов проведення уроків фізичної культури.

4. Тай-бо є чудовою профілактикою остеохондрозу. Регулярні заняття допоможуть вам зміцнити хребет і сформувати гарну поставу, що є актуальним для розвитку дітей різних вікових категорій та у вирішенні основних оздоровчих завдань на уроках.

5. Під час заняття задіюються всі групи м'язів, особливо пресу та ніг. Таким чином, крім спалювання калорій, можна отримати пружне та підтягнуте тіло. Це є важливим мотиваційним чинником для занять у старшій школі.

6. Програма занять доступна для виконання будь-якими віковим категоріям. З нею впорається навіть той, хто ніколи не займався бойовими мистецтвами. Отож, нами знайдено систему занять із включенням різноманітних елементів бойових мистецтв, цікавих для старшокласників.

7. Комплекси тай-бо покращують гнучкість, координацію та рівновагу. А отже, поряд із вирішенням основного завдання з

розвитку витривалості, не втрачатиметься паралельний позитивний вплив на усі інші фізичні якості.

8. Заняття, засновані на спортивних єдиноборствах, допомагають знайти вихід прихованої агресії та негативної енергії. Так, можна допомогти школярам віднайти спокій і душевний комфорт, що є актуальним у наш нелегкий воєнний час.

9. Для занять не потрібне спеціальне обладнання, тому займатися тай-бо можна у будь-якому спортивному залі, на відкритих майданчиках, вдома під час онлайн-занять. З усієї екіпіровки на занятті потрібно лише спортивна форма з легкої натуральної тканини (бажано футболка і шорти), хороші кросівки, гнучкі, з підошвою, яка не ковзає. У вигляді обтяжень можна використовувати гантелі або ж фляги з водою. Для постійного контролю за усіма учасниками навчально-тренувального процесу важливою є наявність дзеркал. Та у разі їх відсутності, важливим є метод дзеркального відображення, який знайомий усім викладачам-практикам. Легко можна організувати он-лайн заняття за безпосередньою участю двох сторін навчального процесу (вчителя та учнів), або пропонувати дітям відеотренування [3].

10. Тай-бо – це фітнес програма, яка поєднує у собі стільки різних елементів, що виникає інтерес як у дівчат, так і в юнаків, оскільки це різноманітне побудоване на танцювальній аеробіці з елементами різних стилів танцю, а на додаток до цього використовуються такі чудові й корисні речі для юнаків, як прийоми самооборони і рухи з боксу. Тай-бо підходить як надзвичайно енергійним хлопцям і дівчатам, допомагаючи їм виплеснути надлишкові емоції, так і боязким, сором'язливим учням, які в процесі занять розкриватимуть свій енергетичний потенціал і повірять у власні сили [5, С. 245-247; 6].

11. Тай-бо – це новий стиль виконання аеробних вправ, а також різних варіацій рухів та їх комбінацій, який створює можливість здобути, окрім оздоровлення організму, ще й навички самозахисту, що є актуальним у наш час для молоді [7].

Висновки. Враховуючи вище описані переваги тай-бо, нашим завданням є: опрацювати найцікавіші засоби, найефективніші методи, прийоми, які можна адаптувати до занять у форматі офлайн та онлайн, а також визначити найнеобхідніші педагогічні умови, що посилюватимуть вплив занять на розвиток витривалості учнів старших класів.

Список використаних джерел

1. Васькевич С. С. Розвиток витривалості у волейболістів за допомогою елементів фітнесу у ЗВО. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 6 (126). С. 30-33
2. Іващенко О. В., Почерніна А. Г. Особливості розвитку витривалості у школярів старших класів *Теорія та методика фізичного виховання*. 2012. № 08. С.39-42.
3. Комплекс вправ по тай-бо.
URL : http://altarta.com/12_06/комплекс-вправ-по-тай-бо
4. Розвиток витривалості в старшому шкільному віці.
URL : <http://www.novapedahohika.com/noloms-406-1.html>
5. Середа І. Педагогічні умови використання тай-бо аеробіки в процесі фізичного виховання студентів факультету іноземних мов ТНПУ ім. В. Гнатюка. *Науковий вісник Ужгородського у-ту. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Вип. 1 (38). С. 245-247
6. Тай-бо аеробіка. *Інформаційно-пізнавальний журнал для жінок*. URL : <http://wjournal.com.ua/taj-bo.html>
7. Тай-бо : 10 переваг програми Тай-бо та бокс аеробіка – жіночі варіанти чоловічого спорту. URL : <https://superfamily.in.ua/taj-bo-ta-boks-aerobika-zhinochi-varianti-cholovichogo-sportu/>
8. Чернозуб А. А., Адамович Р. Г., Штефюк І. К. Наукове обґрунтування змісту тренувального навантаження студентів, які спеціалізуються у рукопашному бою. Теоретико-методичні аспекти фізичного виховання і спорту. *Український журнал медицини, біології та спорту*. № 5 (21). С. 395-402.

Сивук Софія, здобувачка,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ОБРАЗ ОЛЕКСАНДРА І ЗА МАТЕРІАЛАМИ МЕМУАРІВ ГРАФІНИ СОФІЇ ШУАЗЕЛЬ-ГУФ'Є

Постановка проблеми. У сучасному, пострадянському просторі побутує заангажоване ставлення до всіх учасників російсько-французької війни 1812 року. Міфологізація та геройотворення з кожним роком лиш посилюється, а верифікація унеможливується, тому потрібно на підставі першоджерел, під різними кутами розглядати кожного окремого суб'єкта воєнного конфлікту. Однією із самих знакових постатей цього періоду став Олександр І Романов, йому і належить одне з провідних місць у цій колізії.

Мета дослідження. Полягає в тому, щоб на основі першоджерела простежити суб'єктивне ставлення графині Софії Шуазель-Гуф'є до імператора Олександра І Романова та виокремити науково-історичні матеріали, для побудови цілісного, незаангажованого погляду на представлену персоналію.

Результати дослідження. Було виявлено, що образ Олександра І у мемуарах Софії Шуазель-Гуф'є постає перед нами суб'єктивно-міфологізованим. Яскраво помітно, що графиня дотримується "Білої" легенди, репрезентуючи особу імператора виключно в "хорошому світлі". Проте, варто зазначити, що не звертаючи увагу на оцінку мемуаристки, у представленій праці присутня і величезна кількість компрометуючої інформації. Важливою деталлю з історично-наукової точки зору є висвітлення заговору та вбивства Павла І, батька Олександра.

У мемуарах надзвичайно ґрунтовно розписуються всі відомі автору подробиці змови та кровопролиття. Цікавим аспектом є реакція самого наслідника престолу, адже Палін надав інформацію про підготовку заговору щодо Павла І майбутньому імператору завчасно. Графиня зображає особистість Олександра у ролі жертви обставин, адже зазначає, що наслідник престолу взяв обіцянку з

Паліна, «...що батько його збереже і життя, і вільну волю». Також присутнє відображення негативного рефлексу Олександра Павловича на інформацію щодо передчасного, трагічного скону імператора: «...він чує новину про смерть батька і падає в глибоке, тривале запаморочення»; «Виродки! — сказав Олександр з обуренням віддаляючись від них, — я ніколи не прийму корони, залитої кров'ю мого батька».

Проте Олександр, знаючи про змову не протидіяв їй та не поставив до відома Павла І, через що виникає низка питань. Також, не зважаючи на промовисті тези стосовно не прийняття корони «...залитої кров'ю батька», 15 (27) вересня 1801 р. відбулась офіційна коронація спадкоємця. Крім цього, за результатами вищезгаданого злочину змовники не були повною мірою покараними, а лиш відтворені у різні губернії Російської Імперії, на чому акцентується увага автора. Проте графиня знаходить своє пояснення, адже вважає, що так як смертної кари в той час не існувало, більш жорстке покарання було унеможливлене.

Доволі цікавим є особистість імператора у представленій праці. Графиня зображує Олександра як надмірно люб'язну персону та в багаточисленних тезах акцентує увагу на манерності монарха: «...Не дивлячись на правильність та ніжність його контурів, не дивлячись на блиск і свіжість його кольору обличчя, привабливість його, при першому погляді, вражала не так, як вираз привітності, що привертало до нього всі серця, та зразу вселяє довіру». Імператор постає в образі величного античного героя для мемуаристики, про що вона неодноразово пише, хоча якщо звернемось до її ж опису вищезгаданої особистості, виникає багато запитань у доцільності цього порівняння. Зовнішні характеристики, описані у мемуарах далеко не античні — короткозорість, плішивість, заокруглений профіль, глухота на ліве вухо.

Характер Олександра, з описів графині, також не відповідає античним міркам, адже він надзвичайно ніжний, в певній мірі навіть жіночний: «Ваша високосте, — сказала я, — доволі рідко буває, щоб правитель поєднував в собі всі якості. — Але приклади цьому бувають, — сказала пані Ф. О, так, звичайно... — з жвавістю підхопила я. В цей же момент, зрозумівши, кого я маю на увазі, імператор, червоніючи, закрив своє обличчя двома руками і сказав з самою люб'язною посмішкою: Будь ласка, без компліментів».

Цей уривок чудово демонструє тенденцію поведінки Олександра. Людина добра, скромна надзвичайно сором'язлива.

Варто зауважити, що за твердженнями графині імператор не любив коли з нього писали картини. Враховуючи згадану вище

інформацію ми можемо припустити, що у Олександра могли бути присутні певні комплекси пов'язані із зовнішніми характеристиками, які і провокували цю надзвичайну сором'язливість в його образі.

Доволі цікавим є окреслення особистого ставлення монарха до постаті Наполеона I Бонапарта. В діалогах, описаних графинею, французький імператор посідав одну з ключових ролей. Олександр величав Наполеона «Філософом на троні». На основі формулювання тез розмови можемо зазначити, що російський самодержець яскраво вирізнявся захопленістю цією особистістю.

Висновки. У представлених мемуарах Олександр I Романов постає перед нами не в образі сильного, амбітного головнокомандувача-монарха, створеного імперсько-радянською пропагандистською машиною, а звичайної людини зі своїми емоціями, почуттями, переживаннями, позитивними сторонами та недоліками. Незважаючи на яскравий суб'єктивізм автора, через діалоги ми можемо виокремити позиції, характеристики та світосприйняття російського самодержця. Мемуари графині Софії Шуазель-Гуф'є — важливе першоджерело не тільки у вивченні біографічних аспектів Олександра I та російсько-французької війни 1812 р., а й основа для аналітики тих чи інших процесів кін. XVIII поч. XIX ст.

Список використаних джерел

1. Залесский К. А. Наполеоновские войны 1799-1815 : Биографический энциклопедический словарь. Москва : Астрель, 2003.
2. Шуазель-Гуфье С. Исторические мемуары об императоре Александре и его дворе. Москва : Аст, 2020.

**Швалюк Софія, здобувачка,
Кременецький медичний фаховий коледж
імені Арсена Річинського,
Мазур Петро, к. мед. наук, директор Кременецького
медичного фахового коледжу
імені Арсена Річинського.**

ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ РОДИНИ РІЧИНСЬКИХ

Постановка проблеми. В наш час значний інтерес у суспільства викликають дослідження з історії роду, генеалогія, життєписи відомих родин. Посилений інтерес до особи вимагає не лише перелічення фактів з її біографії, але й розповідей про середовище, в якому вона формувалась. Про Арсена Річинського написано багато праць, дослідження стосуються його громадсько-політичної, церковної та публіцистичної діяльності, лікарської практики. Опубліковано низку його праць та проведено конференції, присвячені його постаті, проте недостатньо написано про родину Річинських та взаємостосунків Арсена з оточенням.

Метою дослідження є створення просопографічного портрету родини Річинських.

Для формування колективного портрету родини Річинських залучимо просопографічний метод. Він дозволяє реконструювати багатогранні аспекти життя та діяльності родини з урахуванням всіх чинників, що впливали на формування особистості. У своєму дослідженні зупинимось лише на інформації про найближче оточення Арсена Річинського. Навіть за відсутності достатньої кількості документального та наративного матеріалу метод дозволяє шляхом історичного аналізу реконструювати особистість у її громадському, суспільному і приватному житті, відтворити духовний світ індивіда [6].

Арсен Річинський народився 12 червня 1892 року у селі Тетилківці Кременецького повіту колишньої Волинської губернії (тепер Тернопільська область) у сім'ї дяка-псаломщика, пізніше священика [2, с. 27]. Виховання в родині священика спонукало А. Річинського до глибокого зацікавлення питаннями релігійного

життя. І хоча він, зрештою, обрав світську кар'єру, але був дуже добре обізнаним у питаннях історії християнства, а також його догматики та обрядовості. Особливою сферою його зацікавлень упродовж усього життя була православна культура українців [1, с. 4]. Доречно навести інформацію про батьків Арсена Річинського. Так, відомо, що батько Василь Федорович, народився 10 січня 1866 р. у с. Хорів Володимир-Волинського повіту. У 1884 р. він закінчив чотирикласну Грубешівську прогімназію Люблінського повіту. Займав посаду псаломщика у с. Тетильківці Кременецького повіту, згодом став священником. Зрозуміло, що батько мав потужний вплив на духовне виховання єдиного сина.

Мати Арсена, Віра Річинська, народилася 1856 р., була дочкою протоієрея Капітона Селецького. Познайомилася із Василем Річинським у с. Тетильківці, вони одружилися і у них в 1892 р. народився син Арсен. Мати була домогосподаркою, співала у церковному хорі. До співу залучала малого Арсена. Коли Арсену виповнилося 15 років, його батька 18 березня 1907 р. висвячено у сан диякона. На цій посаді він працював у різних населених пунктах. Священиком Василь Річинський став 31 березня 1935 р., йому тоді виповнилося 69 років [3, с.84].

Одружився Арсен Річинський, вже перебуваючи в Ізяславі, з Ніною - дочкою місцевого священика Павла Прокоповича. Його активна громадянська позиція подобалася не всім, на нього донесли в поліцію й заарештували. І лише завдяки заступництву дружини Ніни його звільнили [1, с. 7]. Це один з перших фактів, які свідчать, що доля дружини Річинського була непростою поруч з таким діяльним чоловіком. Зрештою, після арешту Річинського в 1940 р. більшовиками, трагічна доля не оминула його сім'ю.

Саме на другу хвилю масових депортацій цивільного населення із західноукраїнських земель у центральні, східні та північні регіони СРСР припав початок багаторічного «хресного шляху» трьох членів сім'ї Арсена Річинського – його дружини Ніни Павлівни, п'ятнадцятилітньої старшої дочки Ярослави та молодшої шеститижневої Людмили. У спогадах Людмили Річинської, записаних через багато років поспіль зі слів матері, постає картина того, як у холодну ніч з 12 на 13 квітня 1940 року «Увірвалися в дім енкаведисти. Їх було декілька чоловік. Кілька озброєних вояків проти слабкої жінки, хворої дівчинки і немовляти в колісці... Старші це були збори» [5, с. 95]. Проте важкі поневіряння родина мужньо перенесла, потім повернулись на Батьківщину. Зауважимо, що у своїх листах Ніна Річинська з любов'ю, як могла підтримувала

чоловіка і не давала йому занепасти духом, хоч сама переживала у засланні велику скруту і поневіряння.

Арсен Річинський мав трьох дітей: дві доньки з Ніною та сина від іншої жінки. На засланні доля його звела з іншою жінкою, яка народила йому сина. Пізніше він напише про це Ніні Павлівні, своїй законній дружині, яка зрозуміла і пробачила чоловіка. Мало того, сталося так, що пізніше рідна мати залишила хлопчика Арсенові Річинському, тому його вихованням зайнялася Ніна Павлівна. На все життя хлопець запам'ятав Ніну Річинську, яку любив як рідну матір [4, с. 103]. Син Річинського Віктор Северянов (відмовився від прізвища батька, щоб його не зачепили репресії) був учасником Річинських читань, присвячених батькові, написав про нього спогади.

Досить душевно про Арсена Річинського пише у своїх спогадах його похресник Юрій Паєвський, зокрема про те, як хресний допомагав у скрутному становищі його батькам [4, с. 105].

Висновки. Отже, незважаючи на те, що поданий матеріал є фрагментарним, адже невелике дослідження не може помістити всієї інформації про родину Річинських, нам вдалося окреслити його найближче оточення, взаємостосунки між ними. Просопографічний портрет дає нам підстави стверджувати, що Арсен Річинський був непересічною особистістю, авторитетним громадським і релігійним діячем, вченим, який не корився ворогам, сином, який примножив духовні здобутки сім'ї, був турботливим чоловіком до своєї родини та доброзичливою людиною.

Список використаних джерел:

1. Альошина О. Початки громадсько-церковної діяльності А. Річинського на Волині у 20-х рр. XX ст. *Наукові записки університету «Острозька академія». Серія «Релігієзнавство»*. 2016. Вип. 1. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/78387088.pdf> (дата звернення: 12.10. 2022 р.).
2. Історія alma mater в подіях, постатях та датах (з історії медичних навчальних закладів Тернопільської області) : матеріали регіональної студентської конференції вищих навчальних закладів І-ІІ р.а. Тернопільської області.
3. Кравчук О. Громадсько-політична і культурно-просвітницька діяльність Арсена Річинського (1892–1956) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. / Терноп. нац. педагог. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2021.
4. Пісоцький А. Інтелігенція Волині : погляд крізь призму часу. Луцьк, 2009.

5. Стоколос Н. Голоси з неволі (До маловідомих сторінок з історії «хресного шляху» родини Річинських) : матер. VIII Міжнар. Річинських читань до 120-річчя з дня народ. Арсена Річинського. Київ-Кременець, 2012.

6. Chubina T. Prosopography as a method for collective biography study (using the example of study of the history of the Pototsky family). 2018. URL : <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/1968> (дата звернення: 12.10. 2022 р.).

**Банах Володимир, к. наук з фіз. виховання та спорту,
доцент,
Заєць Анатолій, магістрант,**

ОЦІНКА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Проблема збереження та підвищення рівня здоров'я людини є однією із основних проблем не тільки медицини й фізичного виховання, але й фізіології та педагогіки. Протягом останніх років спостерігається тенденція зниження рівня здоров'я й фізичної підготовленості у здобувачів середньої освіти. Про це також говорять фахівці галузі фізичної культури і вказують, що ця ситуація набуває стійкого характеру [1; 5].

Процес фізичного виховання відіграє значиму роль в розвитку молодого покоління, зокрема здобувачів освіти, коли відбувається основний ріст функціональних систем. Як вказують фахівці, [2] показники рівня функціонування кардіореспіраторної системи школярів старших класів дають можливість скоригувати зміст уроків фізичної культури. У цьому аспекті оцінка здоров'я та фізичного розвитку організму людини є актуальним питанням.

Мета дослідження. Визначити методи дослідження фізичного розвитку у здобувачів освіти.

Результати дослідження. Одним з основних завдань фізичного виховання та спорту є стимулювання та збільшення функціональних можливостей організму школярів [2]. Мицкан Б. М.,

Поташнюк І. Б. [4] вказують, що «фізичний стан включає рівень і гармонійність фізичного розвитку, функціональних систем і резервні можливості провідних систем організму, захворюваність, яка характеризує імунний захист і неспецифічну стійкість; рівень фізичної підготовленості як показник фізичної працездатності».

Гармонійність фізичного розвитку визначається на основі функціональних показників фізичного розвитку та антропометричних даних у конкретний період [5]. Як вказують фахівці, [2] «рівень функціональних можливостей населення є не тільки індикатором їхнього здоров'я, але й соціального благополуччя суспільства в цілому». Фізичний розвиток - один із показників, що значною мірою обумовлює рухову активність школярів. Серед тверджень, що зустрічаються в літературі, термін фізичний розвиток означає процес змін форм і функцій організму людини протягом її індивідуального життя або як сукупність ознак, що характеризують «фізичний стан» організму на тому чи іншому етапі його фізичного розвитку (показники росту, ваги, окружність тіла, спірометрія, динамометрія) [1]. Оцінка фізичного розвитку здійснюється за антропометричними показниками: довжиною тіла, масою тіла, окружністю грудної клітки з визначенням рівнів гармонійності у їх співвідношенні з урахуванням вікових та ґендерних особливостей [5].

Рекомендується здійснювати оцінювання фізичного розвитку з використанням традиційних методів розрахунку індексів фізичного розвитку, а також використовувати нові інтегральні методи, які мають істотні переваги над традиційними оцінками, зокрема позбавлення показників розмірності робить можливим їхнє порівняння та об'єднання в єдину інтегральну оцінку без втрати початкової інформативності показників [5].

Фізичний розвиток є складовою частиною життєдіяльності. Відбувається зміна впродовж життя природних властивостей організму людини, що виражаються у фізичному вихованні показниками функціональних систем і морфологічних можливостей організму, фізичних якостей, рухових здібностей, працездатності, темпами старіння організму, тривалістю життя [1]. Серцево-судинна система слугує індикатором, об'єктивною інформацією про напруженість розумової та фізичної роботи і відображає енергетичний аспект виконання будь-якої діяльності, є універсальним показником адаптаційної діяльності організму загалом.

Зростання обсягу навантажень в роботі ставить підвищені вимоги до серцево-судинної системи. Навіть за мінімального

зростання рухової активності чи діяльності центральної нервової системи відзначається збільшення частоти серцевих скорочень і артеріального тиску [2].

Фахівці [3] для визначення фізичного розвитку та функціонального стану основних систем організму рекомендують використовувати показники діяльності серцево-судинної та дихальної систем розрахункові параметри: індекс Кетле, Робінсона, рівня фізичного стану. Також для визначення властивостей дихальної системи часто використовують такий показник, як життєву ємність легень. Також для визначення фізичного розвитку фахівці використовують морфофункціональні показники, як-от: довжина тіла, маса тіла [1; 5], окружність грудної клітки під час вдиху, видиху та в стані спокою [5]. Під час оцінки гармонійності розвитку такі показники дозволяють визначити затримку та відставання в розвитку, його гармонійність та граційність, відповідність нормам у відсотковому співвідношенні. Додатковими критеріями оцінювання в таких вимірюваннях є показники кисневої динамометрії та пікфлоуметрії [5].

В своєму дослідженні науковці [2; 4] для оцінки фізичного розвитку учнів старших класів використовують різні функціональні показники серцево-судинної системи. Зокрема, у працях представлені показники частоти серцевих скорочень, систолічного, діастолічного артеріального тиску за методом Н. С. Короткова, розрахунок пульсового тиску, хвилинного об'єму кровотоку, ударного об'єму крові за формулою Стара (Іонов, Комісова, Слюсарев, Шаповалов, 2017) [2; 4]. На основі цих показників фахівці пропонують визначати коефіцієнт економізації кровообігу, коефіцієнт витривалості та вегетативний індекс [4]. Також здійснювалися дослідження функціональних можливостей механізмів регуляції діяльності серця та тону судин за ортостатичною стійкістю (Іонов, Комісова, Слюсарев, Шаповалов, 2017) та оцінка функціональних показників дихальної системи за допомогою проби Штанге та Генча [2]. Крім вище запропонованих показників та ґрунтованих на цих показниках розрахункових способів визначення фізичного розвитку здобувачів освіти, також використовують показники педагогічних тестів для визначення рівня розвитку фізичних якостей.

Висновки. Для визначення рівня здоров'я та фізичного розвитку здобувачів освіти широко використовують показники серцево-судинної системи: систолічного, діастолічного артеріального тиску та частоти серцевих скорочень. Також на практиці часто використовуються морфологічні показники фізичного розвитку, як-от зріст, вага, обвід грудної клітки. Ці

морфофункціональні показники та ґрунтовані на них спеціальні розрахункові способи визначення рівня діяльності функціональних систем та фізичного розвитку більш точно характеризують фізичний розвиток у порівнянні із показниками ґрунтованих на показниках на основі педагогічного тестування.

Список використаних джерел

1. Дикий Олег. Стан фізичної підготовленості учнів старшого шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2017. № 4 (32). С. 79–82.

URL : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10582/1/19_21.pdf

2. Коваленко Л. П., Мамотенко А. В. Функціональні показники кардіореспіраторної системи учнів упродовж навчального року. *Наукові здобутки : проекти, дослідження, перспективи* : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2020. URL : [https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4215/3/Коваленко Л. П.%20Мамотенко А. В.Функціональні показники.pdf](https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4215/3/Коваленко%20Л.%20Мамотенко%20А.%20Функціональні%20показники.pdf)

3. Коц С. М., Коц В. П. Стан адаптаційних систем організму дітей шкільного віку. *Альманах науки. Біологічні науки*. 2020. № 4 (37) С. 4–7. URL : [http://almanah.ltd.ua/save/2020/4%20\(37\)/1.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2020/4%20(37)/1.pdf)

4. Мицкан Б. М., Поташнюк І. В. Фізичний стан учнів старших класів гімназії. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 5. С. 63–67 URL : <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-05/11mbmpog.pdf>

5. Мізюк М. І., Суслик З. Б., Мельник В. І., Єремчук Я. О. Морфофункціональний стан учнів старших класів, які розпочали навчання з шести- та семирічного віку. *«Молодий вчений»*. 2018. № 1 (53). С. 623–626.

URL : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5407/5300>

**Ляковська Валентина, здобувачка,
Скакальська Ірина, д-р. іст. наук, професор**

ПОСТАТЬ ІВАНА ОГІЄНКА НА ТЛІ ЕПОХИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Постановка проблеми. Постать Івана Огієнка - активного громадського, політичного та церковного діяча, на сьогоднішній день захоплює фахівців не лише в галузі історії. Він зробив значний внесок в дослідження нашого минулого, розвитку освіти і науки. Його заслуги та доробок є неоціненним спадком України до наших часів, незважаючи на те, що багато архівів знаходяться за кордоном у Вінніпезі (Канада). В Україні триває російсько-українська війна, ворог нищить українську культуру, історичні пам'ятки нашого народу, освіту, тому виникає потреба в необхідності збереження української національної пам'яті, діяльності визначних людей. Важливо, що здійснення історичних досліджень та пропагування відомих осіб, дозволить зберегти наші культурні здобутки. Мета дослідження – простежити вплив творчості та життєпису Івана Огієнка на сучасну освіту і науку.

У селянській незаможній родині 14 січня 1882 року народився Іван Огієнко на Житомирщині у містечку Брусолові. З дитинства, будучи напівсиротою, він здобуває спочатку початкову освіту. Пізніше вступає в Київ до військово-фельдшерської школи, оскільки навчання там було безкоштовне. Там же і влаштовується працювати у шпиталь, проте задоволення це йому не приносить.

Для того, щоб отримати шанс вступити до Київського університету Св. Володимира 1903 року він складає екзамени у класичній гімназії в Острозі. Згодом, навчаючись в Київському університеті, Іван Огієнко починає захоплюватися стародруками, текстологією, а завдяки професору Володимирі Перетцу він формується як історик та лінгвіст.

Як педагог у 1917 році він стає першим, хто почав читати українською мовою лекції для студентів Київського університету, тоді ж видає україномовні власні підручники. Зайнявши посаду в Українській Народній Республіці у Міністерстві Освіти члена ради,

І. Огієнко пропонує заснувати в Києві Український народний університет та розробляє новий курс з однойменною назвою праці «Українська культура», що є однією з найвідоміших в творчості вченого [2]. Ця книга вже в незалежній Україні була довгий час для студентів джерелом з історії української культури.

У серпні 1918 році за ухвалою Ради Міністрів УНР І. Огієнка назначають відповідальним за відкриття в Кам'янці-Подільському філіалу університету, пізніше він стане його першим ректором, а нині університет гордо носить його ім'я — Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

У грудні 1918 року Іван Огієнко займає посаду Міністра освіти та за дорученням уряду складає програму свята Соборності України, зокрема визначає 22 січня як дату свята. Він дбав про те, щоб освіта була доступна для усіх верств населення, а педагоги і викладачі були патріотами своєї країни. У 1919 році Огієнко займає посаду міністра віросповідань УНР, на якій для того, щоб перекласти Біблію на українську мову, створює спеціальну комісію та впроваджує в богослужіння українську мову. Займається випуском «Вісника міністерства ісповідань УНР», але перебуває на посаді недовго, вже 30 вересня 1922 року припиняє свою політичну кар'єру.

Перебуваючи ще у Польщі, І. Огієнко добився у Міністерстві освіти дозвіл на те, щоб працювати в лабораторіях і бібліотеках Варшавського університету професором. Він викладав церковно-слов'янську мову і кирилівську палеографію на богословському факультеті Варшавського університету. Неоціненною його працею стала організація роботи Комісії для перекладу богослужбових книг. При цьому, важливо, що вчений не лише займався перекладом, але розробив перекладну наукову методологію [1, с. 268]. Цікавим фактом є співпраця І. Огієнка з лондонським Біблійним товариством [1, с. 269]. У Польщу прибув і друг І. Огієнка професор В. Біднов, який у своєму листі пригадав життя на Волині: «Та як згадаю, що зазнав я од поліції на Волині, жах бере мене. Перевірка документів, одвідування староства, поліційні труси та арешти – згадки про все це настільки впливають на мене, що я сам занедужав і днів десять почуваю себе дуже погано» [3]. І. Огієнко у 1921 р. разом з В. Бідновим стали співзасновниками у Ланцутіві (Прикарпаття) Українського народного університету для інтернованих вояків армії УНР. Сам В. Біднов стає ректором університету, а І. Огієнко викладачем історії української мови.

У 1933 році І. Огієнко у Варшаві заснував місячник «Рідна мова», а за два роки і журнал «Наша культура» та активно працював над працями «Словник місцевих слів», «Історичний

словник української мови», паралельно займається викладацькою діяльністю в університеті у місті Тарнові [4].

Після смерті дружини Домініки у 1937 році І. Огієнко приймає чернечий постриг у Яблочинському Свято-Онуфріївському монастирі, вибравши ім'я Іларіон. В Холмі у 1940 році його нарікають єпископом Холмським і Підляським, а уже 1944 року відбулось висвячення на митрополита в соборі єпископів Варшавської митрополії.

За час перебування у Канаді митрополит Іларіон відзначився потужною діяльністю, у цей час було видано близько 50 праць [4]. Йому не було байдуже те, що творилося в цей час в Україні. Він рішуче засуджує радянське керівництво за геноцид українського народу. І. Огієнко у 1940 році закінчив перекладати Біблію на українську мову, переклад вийшов у світ аж 1962 року. На дев'яностому році життя у Вінніпезі митрополита не стало 29 березня 1972 року.

В останні роки в Україну повертається наукова спадщина Огієнка і земляки вшановують його пам'ять. Засновано фундацію імені митрополита Іларіона у Києві, багато його праць видаються і перевидаються. Була заснована премія ім. І. Огієнка за видатні заслуги, що відбувається 23 березня в рідному Брусиліві і функціонує з 1995 року. На честь вченого відкриті музеї, встановлений пам'ятник та меморіальні дошки, а також вулиці Брусилова, Житомира, Кам'янець-Подільського, Львова носять його ім'я.

Отже, Іван Огієнко - визначна постать, що залишила значний слід в національній історії, зробила значний вклад у розвиток освіти і науки. Талановита особистість та вчений, що поставив на перше місце українську мову та її культуру. Наукові доробки та надбання Івана Огієнка не втратили своєї актуальності і до сьогодні та викликають інтерес у фахівців.

Список використаних джерел

1. Іларіон. Біблійні студії. Вінніпег, 1963.
2. Київський національний університет імені Тараса Шевченка : Незабутні постаті / уклад. О. Матвійчук. Київ : Світ Успіху, 2005. С. 200-202.
3. Копилов С. Василь Біднов та Іван Огієнко (до історії стосунків і співпраці в 1920-1935 рр.). Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 2020. С. 68-81.

4. Огієнко Іван Іванович (митрополит Іларіон). ЖОУНБ ім. Олега Ольжича. URL : <http://surl.li/dlvlo> (дата звернення 20. 10. 2022.)

**Довгаль Василь, старший викладач,
Голуб Віктор, к. наук з фіз. виховання та спорту, доцент,
Саєнко Андрій, викладач**

ВПЛИВ ІГРОВОГО МЕТОДУ НА МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ТА ФІЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ 14 РОКІВ КОТРІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ФУТБОЛОМ

Постановка проблеми. Питання впливу занять футболом на моральні якості та фізичний розвиток юних спортсменів в останні десятиліття залишаються в центрі уваги дослідників. Аналізуючи процес фізичного виховання як педагогічний процес виховання учнів у віці 14 років, які займаються футболом, можна сказати, що в сучасних умовах слід спрямовувати його на комплексне підвищення фізичного, психічного та морального здоров'я дітей. Окремі завдання можуть бути вирішені тільки за умови поєднання та взаємозв'язку вікових закономірностей розвитку дитини та педагогічних умов, а саме: фізичного навантаження, обсягу та інтенсивності, підбором засобів, форм, методів організації занять, тривалістю і характером відпочинку та інше [1,2,5] .

Діяльність футболіста в ході матчу відбувається в умовах взаємодії з партнерами по команді та безперервного протистояння з суперником, що створює гострий дефіцит часу, необхідного для оцінки ігрової ситуації, прийняття правильного рішення та чіткого виконання технічної дії. Така діяльність вимагає постійного напруження уваги, своєчасного та відповідного реагування специфічними прийомами техніки гри, оперативного мислення для розв'язання тактичних ситуацій, що виникають неочікувано і постійно змінюються. Це вимагає повної віддачі сил і високого емоційного напруження. Наведені чинники впливають не тільки на характер рухових дій, а і на функціональну та психічну сферу гравця, адже в

змаганнях футболісту доводиться зустрічатись з суперниками різного рівня підготовленості, ігрова діяльність яких характеризується: широтою специфічних проявів рухових дій; універсальністю та оптимальністю техніко-тактичних взаємодій, психічною стабільністю та інтелектом з здібностями до імпровізації; здібністю перемагати в єдиноборствах, тобто вигравати мікродуелі на різних ділянках футбольного поля; спеціальною фізичною підготовкою, з вмінням поєднувати зміну напрямків руху з приховуванням напрямків передач, з врахуванням конкретних ситуацій [2, 3,5].

Моральні цінності – це стандарти, які допомагають визначати правильне й неправильне, хороше і погане. Це розуміння необхідне для того, щоб приймати чесні і справедливі рішення в повсякденному житті.

Моральні цінності – це свого роду цеглинки, з яких будується особистість дитини. Основне завдання – сформувати у неї переконання і ставлення до різних речей. Таким чином ми допомагаємо дитині стати морально сильною і непохитною людиною. Чим раніше ми почнемо прищеплювати дитині моральні цінності, тим краще. Це забере у нас багато часу і сил, проте в результаті ми зможемо сформувати у дитини моральні якості [4].

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити виховання фізичних здібностей та моральних якостей у дітей 14 років у процесі занять футболом.

Результати дослідження. Найголовнішу роль у моральному вихованні підлітків-футболістів відіграє тренер, який насамперед сам розуміє всі поняття моральності, вміє організувати (змодельовувати) навчально-виховний процес так, щоб ці знання використовували юні футболісти у своїй діяльності.

Резерв майстерності прихований у комплексному розвитку індивідуальності гравця, який в тренувальному процесі намагається підвищити розвиток фізичних, техніко-тактичних, вольових, психічних, моральних та інтелектуальних здібностей до оптимального рівня. В процесі тренування у футболістів створюється щільна єдність між функціональним та психічним навантаженням, що і забезпечує високий рівень виконання рухових та ігрових дій в процесі тренування та змагань. Зміст психологічної підготовки футболістів базується на таких знаннях : знаннях регуляторних механізмів; (передстартових, стартових та післястартових станів); адаптаційних процесів; взаємозалежності між нервовими та стресовими реакціями на навантаження;

психогієни; структури особистості футболіста та тренера; соціальної психології та загальних проблем виховання.

В процесі дослідження ми експериментально з'ясували, що найбільшого ефекту при проведенні занять футболом і вирішення поставлених завдань можна досягти, коли у структуру методики виховання фізичних здібностей входять наступні методичні правила: комплексність і послідовність; тривалість виконання вправ і обсяг навантаження; інтервали відпочинку і їх характер, систематичні бесіди та приклад тренера під час тренування та змагань. Високий рівень фізичної і техніко-тактичної підготовки є показником відображення психічної стійкості гравця.

Фізичну підготовленість юних футболістів визначали за відповідними тестами (табл.1).

Таблиця 1

Зміни показників рівня фізичної підготовленості футболістів 13-14 років під час дослідження.

Показники Контрольні нормативи	До експерименту	Після експерименту
Біг 60 м, с	10,6	9,8
Човниковий біг 3х10 м, с	8,9	8,0
Стрибки у довжину з місця, см	190,2	200,6
6 хв. біг (м)	1275	1350
Нахил тулуба вперед, см	8,1	10,6

Отже, бачимо із таблиці, що статистично достовірні зміни на початку між показниками, які визначають рівень фізичної підготовленості, статистично відрізнялися на заключному етапі за показниками таких нормативів: «біг 60 м», «човниковий біг 3х10 м», «стрибки у довжину з місця», «6 хвилинний біг», «нахил тулуба вперед». Це свідчить про ефективність навчально-тренувальної програми футболістів 14 років з систематичним використанням ігрового методу, який не тільки покращує фізичні здібності, але і

позитивно впливає на моральну підготовку і стійкість футболістів на футбольному полі як під час тренувань, так і під час змагань. Також після проведення систематичних бесід та анкетування про моральне виховання та моральні цінності 14-ти річні футболісти чітко зазначили саме ті, які використовувалися під час тренувань, а саме: наполегливість, здатність ділитися, відповідальність, мужність, справедливість, рівність, повага, співпраця, співпереживання, співчуття, чесність, подяка, самоконтроль.

Висновки. Проведений аналіз та узагальнення результатів дослідження дозволяють стверджувати, що використання ігрового методу позитивно впливає на моральні якості та фізичні здібності дітей 14 років, які займаються футболом. Отже, всі процеси підготовки пов'язані між собою і розвивають у футболістів певні індивідуально-моральні якості. Ці якості потребують вдосконалення і постійного безперебійного розвитку в процесі професійної діяльності. Це можливо зробити лише за допомогою постійного тренування і виконання основних вправ, котрі здійснюють вплив на рівень технічної підготовки і формують у гравців нові якості, які вплинуть на досягнення успіху в майбутньому, шляхом створення цілеспрямованої, рішучої, ініціативної вольової частини психіки.

Список використаних джерел

1. Трачук, С. В., Нападій, А. П.; Кедрич, Г. В. Моніторинг за групами здоров'я учнів до занять фізичною культурою в закладах повної середньої освіти. 2018. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/22011>
2. Папуша В. Г. Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти фізичного виховання і спорту: навчальний посібник / за заг. ред. В. Г. Папуші Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 352 с.
3. Романюк В. П. Комплексна оцінка впливу занять футболом в умовах різних рухових режимів на морфофункціональний розвиток школярів 11–17 років: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Харків, 2007. 21 с.
4. Бочелюк В. Й. Психологія спорту: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
5. Костюкевич В. М., Шамардін В. М., Воронова В. І. Футбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет, 2015. 148 с.

Пайкош Юрій, магістрант,
Дубровський Роман, к. філол. наук, доцент

ЕЛЕМЕНТИ ВОЄННОГО ДИСКУРСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗЗСО

Постановка проблеми. Художня проза завжди відображала найважливіші події в житті суспільства, слугувала мистецькою інтерпретацією найбільш важливих для людей проблем. Природно, що війна є переломним моментом в історії цілих народів, викликом для того покоління, на чю долю випала необхідність оборонятися від ворога. Тож воєнні події, їхня рефлексія у свідомості очевидців та прийдешніх поколінь стали одним із цільних об'єктів художнього зображення в новітній українській прозі.

Сучасна шкільна програма з української літератури не оминула цих творів. Тож виникає актуальна проблема, пов'язана із добором найбільш оптимальних методів, прийомів та засобів навчання при опрацюванні відповідних тем, чому і присвячена стаття.

Мета дослідження полягає в аналізі дидактичних можливостей вивчення творів про Другу світову війну в закладах загальної середньої освіти.

Результати дослідження. Попри наявність у різних класах творів про Другу світову війну відзначимо їх порівняно невелику кількість. Практичні вміння, отримані школярами при аналізі таких творів у 5-9 класах, стануть в нагоді при роботі з аналогічними текстами в 10-11 класах. Однак, на думку багатьох методистів, список таких творів необхідно розширити, особливо зважаючи на сучасні реалії.

Ще однією проблемою вивчення творів про Другу світову війну в курсі української літератури в закладі загальної середньої освіти є проблема співвідношення з темами, що вивчаються на таких дисциплінах, як всесвітня історія та історія України. Тобто до того часу, коли школярі познайомляться з творами воєнної літератури, вони повинні вже набути знань про основні події і дати Другої світової війни. Курс історії, узгоджений із курсом української

літератури, дозволяє їм це зробити. Однак твори про війну з'являються в програмі з української літератури раніше, ніж вивчаються відповідні теми в курсі історії. Тож саме вчитель літератури змушений подавати первинне ознайомлення з історичними подіями, які лягли в основу написання художніх творів. При вивченні літератури про Другу світову війну можуть виникнути і суб'єктивні проблеми, пов'язані з рівнем розвитку того чи іншого класу, рівнем патріотичної самосвідомості, настроєм учнів у момент опрацювання певної теми і т. д.

Отже, опрацювання творів про Другу світову війну на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти дозволяє учням усвідомити місце людини на війні, роль воєнних буднів, героїзму, мужності тощо; має великий виховний потенціал, адже дає дітям правильне уявлення про будні життя у час воєнного лихоліття й підвищує їхній рівень патріотизму.

Розглядаючи твори воєнної тематики, вчитель української літератури повинен думати про те, як створити відповідне емоційне тло, як зробити учнів «співучасниками» описаних подій, наблизити той час. Це було важко ще донедавна, адже людина нового часу живе гуманними поняттями мирної епохи. Однак у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України діти зрозуміли на власному досвіді чи теперішньому досвіді своєї країни, що несе війна. Однак постала інша психологічна проблема: як учителю розглядати воєнні твори в умовах війни, щоб цей досвід не став травматичним. Особливо це стосується проблеми загибелі на війні, смерті через бомбардування тощо. Так, З. Фрейд зазначав, що сучасна людина не вірить у власну смерть, намагається уникати думок про неї, а коли зіштовхується зі смертю ближніх, завжди намагається знайти їй пояснення, пов'язане з випадковістю. Проте, на думку психолога, війна кардинально змінює цей «догівір зі смертю». Психолог у праці «Ми і смерть» писав: «Ми уже не можемо залишати смерть поза увагою, нам доводиться в неї повірити. Тепер люди помирають по-справжньому, і не одиниці, а десятки, часто десятки тисяч на день. До того ж, тепер це уже не випадковість. Щоправда, може здатися, ніби куля випадково уражає одного й оминає іншого, однак нагромадження смертей швидко зводить нанівець це відчуття випадковості. Однак життя, звісно, знову стає цікавішим, до нього повертається знову весь його зміст» [1]. Проникнути в глибинну структуру художнього твору і пов'язати його із сучасністю допомагає метод проблемного питання. Найкраще його застосовувати при вивченні прози («Климко», «Воля до життя»). Прикладом проблемного питання може бути написання твору про

життя дитини на війні або про зміну життєвих пріоритетів на війні («Климко»). Цей метод дозволить стимулювати мисленнєву діяльність школярів на уроках, розвивати самостійність суджень.

Хорошими прийомами при вивченні художньої літератури про Другу світову війну є виразне читання, читання напам'ять і переказ прозового тексту. Вони, серед іншого, дозволяють досягнути поліпшення пам'яті учнів, а також кращого запам'ятовування і розуміння ними текстів творів красного письменства. Слід проте зауважити, що при читанні напам'ять і переказі заучування не має відбуватися механічно. Воно неодмінно повинно проводитися осмислено, тобто сприяти не тільки кращому знанню тексту, але і його розумінню.

Одним із ефективних прийомів є прийом словесного усного малювання, оскільки мовиться про військову літературу, це може бути прохання намалювати картину бою, відтворити усно фрагмент мирного пейзажу, описати те, як учні уявляють собі головних героїв. Цей прийом може бути застосований як при вивченні епічних творів, так і при опрацюванні творів ліричних.

Ефективними також будуть відгуки, твори та інші творчі роботи (складання вікторини чи питань для кросворда тощо).

Щодо наочності, то відмінні результати може дати перегляд слайдів, прослуховування пісень військової тематики. У цьому контексті зауважимо, що слід врахувати те, що деякі вірші, розгляд яких передбачено програмою, стали піснями. Частина прозових творів була екранізована («Климко», 1983 рік) чи поставлена на сцені («Воля до життя», режисер Валентина Остап'юк). Тож учням цікаво і пізнавально буде переглянути епізоди з них.

Якщо ж говорити про нетипові форми організації роботи, то урок із вивчення лірики можна, наприклад, організувати у формі концерту. Цікаві також форми заочної екскурсії, уроку-подорожі, уроку-рольової гри і т. д.

Необхідно пам'ятати, що творчість кожного автора найчастіше вимагає індивідуального підходу. У більшості свій він повинен бути знайдений особисто вчителем-словесником, проте можна звернутися і до методичної літератури.

Важливу роль при вивченні творів про Другу світову війну відіграє позакласне читання та позакласна робота з української літератури. Форми цієї роботи можуть бути різноманітними. Корисно приурочити її до військових свят: Дня українського козацтва, Дня Перемоги тощо та пов'язати з виховними заходами, які зазвичай проводяться у таких випадках. Це можуть бути не тільки уроки, а й, наприклад, виконання стінгазети, виконання проєкту «Збірник

учнівської творчості, присвячений Другій світовій війні» та ін. При цьому робота може виходити за рамки курсу української літератури, визначеного програмою, і взагалі втратити частину «літературності». Але вчителю не слід упускати з виду предмет і ухилитися в бік тільки виховних заходів. У проєктах неодмінно має бути літературне «наповнення» (це може бути творчість учнів, їх малюнки до творів авторів для стінгазети, включення до проєктів віршів раніше невідомих авторів). Корисно також в рамках виховного заходу зводити учнів до музею, влаштувати концерт, запросити ветеранів і т. д. Це особливо важливо для того, щоб сформувати свою громадянську позицію, зробити свій моральний вибір. Максимальне використання патріотичного потенціалу літератури, застосування форм і методів, які активізують образно-емоційне сприйняття учнів, відкриває можливості для активізації виховних функцій закладу загальної середньої освіти загалом.

Висновки. Отже, воєнні твори є частиною програми з української літератури в ЗЗСО. Зважаючи на специфіку поданого в них художнього матеріалу, слід ретельно продумувати методи, прийоми та форми роботи з текстами такого типу, враховуючи вікові психологічні особливості класу та особистісні особливості сприйняття кожного учня.

Список використаних джерел

1. Фрейд З. Ми і смерть. По той бік принципу насолоди. URL : <http://osp.kgsu.ru/library/PDF/397.pdf>. (дата звернення: 10.01.2019).

**Довгаль Василь, старший викладач,
Сиротюк Сергій, викладач,
Леснікова Надія, здобувачка**

СТРЕТЧИНГ У НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ

Постановка проблеми. Стретчинг — це окремий напрям фітнесу, який включає комплекс вправ, спрямований на розтяжку м'язів і розвиток еластичності тіла. Вважається, що сучасний стретчинг виник на основі гімнастики, йоги та інших стародавніх східних систем [7] .

Відомо, що сучасний футболіст висуває високі вимоги до свого функціонального стану, до прояву фізичних якостей та тренувальної діяльності. Різноманітність рухових навиків та ігрових дій, які відрізняються між собою не лише за інтенсивністю зусиль, а й за координаційною структурою, сприяють розвитку всіх фізичних якостей людини: сили, витривалості, швидкості, гнучкості, спритності. Все це відбувається в гармонійному поєднанні. В умовах безперервних єдиноборств гравцям доводиться долати активні дії суперника на фоні значного фізичного напруження. В результаті таких дій в організмі спортсмена поступово накопичується втома. Внаслідок цього м'язи спортсмена стають недостатньо еластичними, в'язкими і потенційно готові до травм. Для запобігання спортивних травм, а також їх лікування, тренери з окремих видів спорту все частіше почали використовувати вправи стретчинга в навчально-тренувальному процесі [7, 8].

В доступній нам літературі було виявлено, що стретчинг використовується в спортивній та художній гімнастиці, футболі, фітнес індустрії, з оздоровчою метою, при реабілітації травм [1, 2, 3, 4, 8].

Він позитивно впливає на підвищення спортивної майстерності, оскільки низький рівень гнучкості, розтягнутості м'язів

знижує якість виконання рухових дій, а повноцінний або високий, навпаки покращує працездатність всього рухового апарату.

Разом з тим, аналіз науково-методичної літератури показав, що стретчинг як засіб фізичного виховання та спорту в практичній діяльності вчителів і тренерів використовується недостатньо.

Мета дослідження. Обґрунтування методики використання стретчинга в структурі навчально-тренувальних занять юних футболістів, які тренуються в Кременецькій ДЮСШ імені Андрія Пушкарка.

Для реалізації поставленої мети дослідження вирішувались наступні завдання:

1. Дослідити методи тренувальних занять стретчингом у фізичному вихованні та спорті.
2. Визначити обсяг, зміст і компоненти тренувальних навантажень засобів стретчинга у структурі навчально-тренувального заняття юних футболістів.
3. Дослідити вплив засобів стретчинга на техніку і спеціальну фізичну підготовленість юних футболістів.

Результати досліджень. Використання стретчинга (вправи на розтягування) базувалися на працях авторів, які досліджували методику вдосконалення фізичних якостей [5, 6] з одного боку, а з іншого – на працях тих авторів, які вивчали вплив засобів стретчинга на техніку і фізичну підготовленість спортсменів, значення вправ стретчинга в профілактиці травматизму й реабілітації тощо [8].

Отож, розтягування, або ж стретчинг – неодмінна умова будь-якого тренування. Незалежно від того, чи хочете ви підкорювати гірські вершини, плавати, чи займатися іншим видом спорту, ви не зможете вважати себе добре натренованим, якщо не будете розтягуватися. Причому розтягування потрібно робити не тільки в гімнастиці та боротьбі, але й у звичайних видах спорту – футболі, баскетболі, волейболі, в легкій атлетиці, тенісі чи заняттях в спортзалі або ж вдома. Чим менша гнучкість, тим більша ймовірність різних травм м'язів і суглобів. Малоактивний спосіб життя сприяє розвитку хронічних захворювань та різних травм м'язів, тому найпростіший спосіб уникнути цього – виконувати розтягування.

Вправи на розтягування використовувались у підготовчій частині заняття після вправ на розігрівання як засіб підготовки м'язів, сухожилів і зв'язок до виконання технічних і тактичних завдань навчання [7].

Форма проведення розминки носила переважно груповий та індивідуальний характер. У заключній частині заняття вправи на

розтяжку виконувались переважно удвох і були спрямовані на відновлення м'язів після навантажень і профілактики травм опорно-рухового апарату, а також зняття болю і запобігання судом.

Вправи на розтягування виконувались індивідуально, удвох і в мікрогрупах по 3-5 чоловік.

При виконанні індивідуальних розтяжок кожен спортсмен самостійно виконував рекомендовані нами вправи, для тих суглобів, які потребували більшого розвитку.

Інтенсивність навантаження визначалась з урахуванням індивідуального рівня прояву розтяжки в конкретних суглобах кожного окремо спортсмена групи.

Вправи на розтягування виконували поступово, починаючи з дистальних частин тіла (руки, ноги), а потім переходили до вправ для хребта. При цьому важливе значення надавалось прийняттю такого вихідного положення вправи на розтягування, яке було наближене до технічних прийомів гри у футбол.

Розтяжки виконувались як в горизонтальному (лежачи на животі та спині), так і у вертикальному положенні (в різних стійках).

Крім того, нами був складений комплекс вправ на розтягування, який спортсмени виконували вдома.

Перед початком експерименту та в кінці ми провели педагогічне тестування. Для цього використано такі тести:

1. Підтягування в положенні вису, кількість разів.
2. Кут в упорі, секунди.
3. Підйом тулуба, руки за головою за 1 хвилину, разів.
4. Стрибок угору із змахом рук.
5. Шпагат на ліву або праву ногу.
6. Нахил тулуба вперед з положення стоячи на підвищенні.

Середній показник підтягування до експерименту був 11 раз, а після – 12,5 раз. Кут в упорі на паралельних брусах до експерименту дорівнював 7, 5 с, після – 9,3 с. Піднімання й опускання тулуба, за 1 хв юнаки до експерименту виконали 38,6 рази, після – 45,3 рази. Показники стрибка угору із змахом рук до експерименту – 46,2 см, після – 50,2 см. Шпагат на ліву або праву ногу, відстань від вершини кута, утвореного ногами, до підлоги до експерименту була 19,8 см, а після – 13,2 см. Нахил тулуба вперед з положення стоячи на підвищенні до експерименту була 19,8 см, а після – 23,2 см. Під час дослідження помітили що включення комплексів вправ на розтягування у зміст тренувальних занять з футболу позитивно впливає на ріст технічної і фізичної підготовленості юних футболістів, рухливості в суглобах і хребті, а також виконання вправ на розтягування (індивідуально, у двох і в

мікрогрупах по 3-5 і більше чоловік) підвищує емоційний стан учнів, сприяє зацікавленості до тренувальних занять.

Висновки. Аналізуючи результати педагогічного дослідження, вивчаючи дію розробленої методики для футболістів Кременецької ДЮСШ імені Андрія Пушкарка, ми отримали значні підвищення показників фізичних якостей після експерименту.

Після застосування засобів стретчинга в навчально-тренувальному занятті ми помітили, що у футболістів відбувся приріст фізичних якостей, зменшилася втома та травми, тому розробили практичні рекомендації з використанням стретчингу у навчально-тренувальному процесі юних футболістів:

1. Перед початком виконання вправ на розтягування необхідно зробити розминку для розігрівання організму і поліпшення кровопостачання м'язів. Починати розтягування слід пасивною і статичною розтяжкою, після цього переходити до динамічної або ізометричної, а закінчувати виконання вправ у зворотній послідовності.

2. Потрібно методично правильно поєднувати стретчинг їх з загальнорозвиваючими, підвідними і спеціальними вправами, враховуючи форму і зміст технічних прийомів гри у футбол.

3. Структура розминки і послідовність виконання вправ з використанням стретчинга мають бути наступними:

- а) вправи для м'язів грудей;
- б) вправи для м'язів спини і шиї;
- в) вправи для м'язів внутрішньої частини стегна;
- г) вправи для м'язів гомілки;
- ґ) вправи для м'язів передньої частини стегна;
- д) вправи для м'язів задньої частини стегна;
- е) вправи для м'язів живота.

4. Враховуючи, що методика стретчинга досить індивідуальна, можна запропонувати наступні параметри тренувальних навантажень:

- а) тривалість одного повторення (утримання пози) для дітей - 10-20 с; для початківців від 15 до 60 с;
- б) кількість повторень однієї вправи від 2 до 6 разів, з інтервалом відпочинку між повтореннями 10-30 с;
- в) кількість вправ в одному комплексі від 4 до 10;
- г) сумарна тривалість усього навантаження від 10 до 15 хв.;

ґ) характер відпочинку – комбінований (від активного до пасивного).

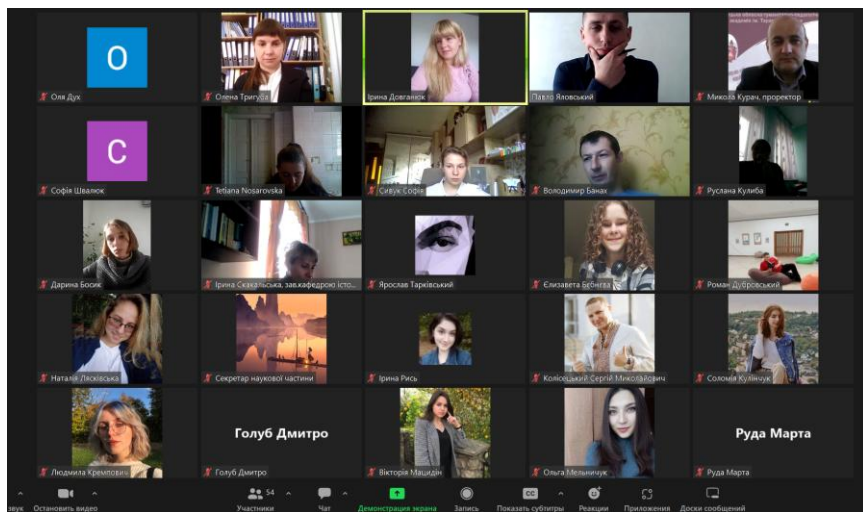
Список використаних джерел

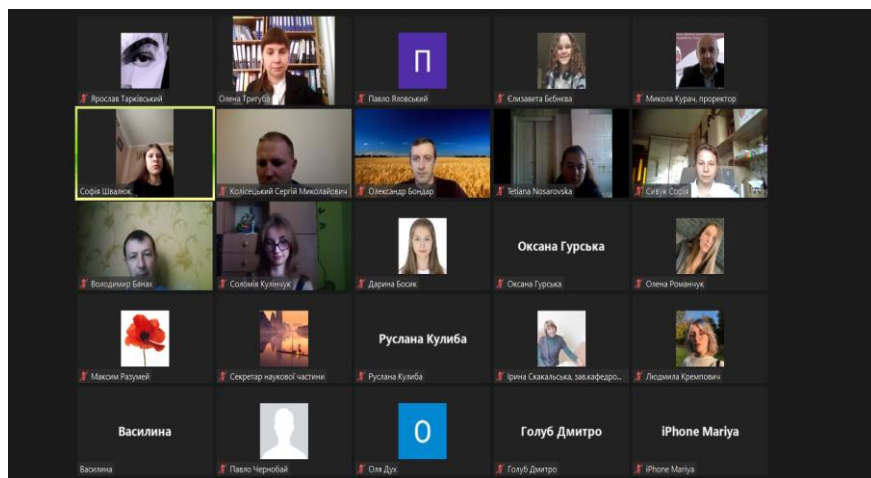
1. Khorkavyy B., Gargula L. Szkolenie młodzieży na Ukrainie. Nowoczesna Piłka Nożna. Teoria i Praktyka. Współczesne koncepcje szkolenia młodych piłkarzy nożnych. Opole, 2016. S. 70-86.
2. Дулібський А. Спортивний відбір у системі багаторічної спеціалізованої освіти футболістів. *Спортивна наука України* : електронне наукове видання. 2015. №4 (68). С. 28-35. URL: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/340/329>.
3. Костюкевич В. М. «Теорія і методика спортивної підготовки» (на прикладі командних ігрових видів спорту) : навчальний посібник. Вінниця : Планер, 2014. 616 с.
4. Костюкевич В. М. Построение тренировочных занятий в футболе. Винница : Планер, 2013. 194 с.
5. Романюк В. П. Розвиток швидкісних якостей футболістів *Молодіжний наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт* : журнал / уклад. А. В. Цьось, В. П. Романюк. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. С. 68–73.
6. Хоркавий Б. В. Особливості розвитку фізичних якостей юних футболістів за допомогою неспецифічних і специфічних засобів. *Спортивна наука України*. 2017. № 2 (78). URL : <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/issue/archive>

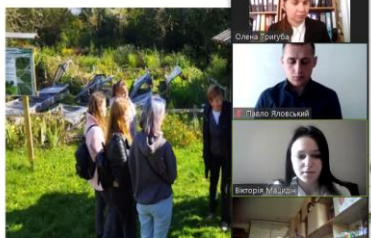
<i>Litteris et Artibus:</i>	VII НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «LITTERIS ET ARTIBUS: НОВІ ГОРИЗОНТИ»	<i>нові горизонти</i>
-----------------------------	---	-----------------------

*ФОТОЗВІТ VII НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «LITTERIS ET ARTIBUS: NOVI
ГОРИЗОНТИ»*

Мета роботи. Ознайомитися із об'єктами природо-заповідного фонду і охарактеризувати природоохоронні установи та об'єкти Кременецької гори

Екскурсії в Національному природному парку «Кременецькі гори»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ

Дячук Марія

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ
СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО 4

Ромашук Марія

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЗАСОБАМИ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 7

Заблоцький Андрій

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКА ПЕРЕРОСТАЄ В БУЛІНГ 11

Фасолько Тетяна, Комаревич Романа

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТРВЗ 15

Колісецький Сергій

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ 18

Більчук Віталій, Малиновська Ілона

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ
ГУРТКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 21

Олійник Марія

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОГО
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ 25

Остапчук Олеся

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ШКОЛИ А. М. БОГУШ В
УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 29

Ткачук Іванна

ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗДО З ВИКОРИСТАННЯМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ 33

Ковальчук Наталія

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ, ЯК ОДНІЄЇ ІЗ БАЗОВИХ
ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ 36

Поліщук Ірина

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 39

СЕКЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Постол Юлія

ПРО ДЕЯКІ ТИПИ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ 44

Мигуля Вікторія, Гулевський Вадим

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ЗЕЛЕНОГО ВОДНЮ 47

Чепак Анастасія, Постол Юлія

ВИКОРИСТАННЯ НИЗЬКОПОТЕНЦІЙНОЇ ЕНЕРГІЇ ДЛЯ
ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ТА ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ 50

Фещук Валерій, Курач Микола

МОЖЛИВОСТІ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ
НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ НУШ 53

Шабага Степан, Мельничук Вадим

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ЗІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
«ДЕРЕВООБРОБКА» У 10-11 КЛАСАХ 57

Фурман Олена, Мельничук Ольга

СУТЬ МОБІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В ОСВІТІ ... 61

Омельчук Олександр, Олексюк Юрій

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ 64

Олексюк Марія, Татарин Світлана

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗА ДОПОМОГОЮ
ТЕХНІКИ ХУДОЖНЬОГО РОЗПISУ ВОВНОЮ НА УРОКАХ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ 67

Цісарук Віталій, Ящук Оксана

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ
ВІРТУАЛЬНОЇ І ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ 70

Разумей Максим, Олексюк Марія

ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО ТА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ 72

Кулиба Руслана, Ярмусь Наталія, Олексюк Марія

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ
ВИРОБІВ ІНТЕР'ЄРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ
ТЕХНОЛОГІЇ ВИШИВКИ 75

Носаровська Тетяна, Цісарук Ірина

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЇ
«ВИШИВКА БІСЕРОМ» 77

Мисник Дмитро

АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБКИ ДЕРЕВИНИ
РУЧНИМИ ЕЛЕКТРОІНСТРУМЕНТАМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 80

Пачковська Анастасія

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ..... 83

Січкун Назарій

УМОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА
УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ 86

СЕКЦІЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

Дзендзель Андрій, Тригуба Олена, Тимків Арсен

НАКОПИЧЕННЯ ВУГЛЕВОДІВ У ПЛОДАХ ПОМІДОРА ЇСТИВНОГО
(*LYCOPERSICON ESCULENTUM MILL.*) ЗА ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЇ
ВИРОЩУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ОРГАНО-МІНЕРАЛЬНОГО
ДОБРИВА..... 90

Ковалевич Оксана

ОПТИМІЗАЦІЯ ШЛЯХІВ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ СПОЖИВЧОЮ
УПАКОВКОЮ ПОБУТОВОЇ ХІМІЇ 93

Довганюк Ірина, Штогрин Микола

ФАУНА CARABIDAE ДУБОВО-ГРАБОВИХ ЛІСІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ» 97

Штогун Андрій, Штогрин Микола

ВІДТВОРЕННЯ КОРИНИХ НАСАДЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»:
СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ 101

Кремпович Людмила, Бондар Олександр

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 104

Остапчук Олеся, Дух Ольга

ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧОВИХ ЗВИЧОК В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 106

Гурська Оксана, Маньковська Іванна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ З БІОЛОГІЇ 109

Мацидін Вікторія, Тригуба Олена

ПРИРОДО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД КРЕМЕНЕЧЧИНИ 112

СЕКЦІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ

Ангелюк Ірина, Котелевець Андрій

ПЕРЕВАГИ ТАЙ-БО АЕРОБІКИ У РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ПІД
ЧАС УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАРШИХ КЛАСАХ 119

Сивук Софія

ОБРАЗ ОЛЕКСАНДРА І ЗА МАТЕРІАЛАМИ МЕМУАРІВ ГРАФІНИ
СОФІЇ ШУАЗЕЛЬ-ГУФ'Є 124

Швалюк Софія, Мазур Петро
ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ РОДИНИ РІЧИНСЬКИХ 127

Банах Володимир, Заєць Анатолій
ОЦІНКА ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ..... 130

Ляковська Валентина, Скакальська Ірина
ПОСТАТЬ ІВАНА ОГІЄНКА НА ТЛІ ЕПОХИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ
ОСВІТИ ТА НАУКИ..... 134

Довгаль Василь, Голуб Віктор, Саєнко Андрій
ВПЛИВ ІГРОВОГО МЕТОДУ НА МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ТА ФІЗИЧНІ
ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ 14 РОКІВ КОТРІ ЗАЙМАЮТЬСЯ
ФУТБОЛОМ 137

Пайкош Юрій, Дубровський Роман
ЕЛЕМЕНТИ ВОЄННОГО ДИСКУРСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ЗЗСО 141

Довгаль Василь, Сиротюк Сергій, Леснікова Надія
СТРЕТЧІНГ У НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЮНИХ
ФУТБОЛІСТІВ 145

**ФОТОЗВІТ VII НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«LITTERIS ET ARTIBUS: NOBIS GORIZONTI»**

ФОТОЗВІТ VII НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «LITTERIS
ET ARTIBUS: NOBIS GORIZONTI» 150

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

LITTERIS ET ARTIBUS: НОВІ ГОРИЗОНТИ

Випуск VII

За загальною редакцією О. В. Тригуби

Дизайн: Киричок С. В.
Верстка: Горголь В. А., Киричок С. В.

Підп. до друку 31.10.2022 р.
Формат 60х90/16.
Гарнітура Arial. Ум. друк. арк. 9.6.

Видано та виготовлено
Радою молодих науковців
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної
академії ім. Тараса Шевченка

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка
м. Кременець, вул. Ліцейна, 1. тел. (03546) 2-19-91